

ERSTA
SKÖNDAL
BRÄCKE
HÖGSKOLA

Länsstyrelsen
Stockholm

EUROPEISKA UNIONEN
Asyl-, migrations- och
integrationsfonden

***Följeforskningen om projekt
VIDA (Välj Inkludering, Delaktighet, Aktivitet):
Avrapportering***

Emilia Forssell

Avdelningen för forskning om det civila samhället

Institutionen för socialvetenskap

Innehåll

SAMMANFATTNING	4
Erfarenheter hos olika projektparter.....	5
Målgruppen	5
Föreningsaktiva.....	5
Myndighetsrepresentanter.....	6
INLEDNING OCH BAKGRUND	7
Kortfattat om VIDA-projektet.....	7
Projektledningens arbete med att ta fram Vida-modellen: Dokumentation och kommunikation.....	10
Följeforskningen om VIDA.....	10
Vad var en ”föreningsaktivitet” i VIDA-projektet?.....	13
RESULTAT	16
DELTAGARES PERSPEKTIV PÅ VIDA-PROJEKTET.....	16
Webbenkät till deltagare.....	16
Fokusgruppintervjuer med deltagare – inledning och en interiör.....	19
Sammanfattning och reflektioner: Deltagares perspektiv.....	30
MEDVERKANDE PARTERS PERSPEKTIV PÅ VIDA-PROJEKTET	33
Föreningsrepresentanter.....	33
Sammanfattning och reflektioner: Föreningsrepresentanters perspektiv.....	42
Myndighetsrepresentanter.....	46
Sammanfattning.....	46
SLUTSATSER OCH DISKUSSION.....	47
Indikatorer på upplevda effekter för deltagares del av att genomföra en VIDA-aktivitet.....	48
Föreningsaktiviteterna och föreningssamordnarnas matchningsarbete.....	49
Tentativa teman ur ett projekt i process.....	51
Dimensioner, positioner och idealtypiska VIDA-deltagare	51
Ömsesidighet och delaktighet i föreningslivet	54
Förslag till rekommendationer och fortsatt forskning	56
REFERENSER.....	58
BILAGA 1. METODER OCH MATERIAL	61
Webbenkät till deltagare.....	61
Fokusgruppintervjuer med VIDA-deltagare.....	65
Fokusgruppintervjuer med representanter för medverkande föreningar och myndigheter...67	
BILAGA 2. FRISVAR I WEBBENKÄTEN TILL VIDA-DELTAGARE.....	69

Vad tyckte du särskilt mycket om med VIDA-aktiviteten? Svara med egna ord!	69
Vad tyckte du inte om med VIDA-aktiviteten? Svara med egna ord!.....	70
Övriga kommentarer? Svara med egna ord:.....	72

SAMMANFATTNING

Detta är slutrapporteringen av följeforskning om projektet VIDA (Välj Inkludering, Delaktighet, Aktivitet) som övergripande syftade till att underlätta nyanländas etablering genom utvecklandet av en stödstruktur för samarbete mellan det offentliga och olika organisationer inom det civila samhället för att visa vägen till föreningslivet. VIDA genomfördes av Länsstyrelsen i Stockholm under drygt två år med start hösten 2016, finansierat av Asyl-, migrations- och integrationsfonden (AMIF). Konkreta målsättningar var dels att utgöra grund för utformningen av en modell för samverkan mellan myndigheter och föreningsliv som går att använda även på flera platser i landet, dels att erbjuda minst 450 nyanlända att delta i föreningslivet inom ramen för sina etableringsplaner eller kommunala åtgärdsplaner för att fungera språkfrämjande, hälsofrämjande och/eller nätverksbyggande. Modellen, som konkretiserar arbetet med att matcha målgruppen till olika aktiviteter inom föreningslivet, var klar i december 2018 (Länsstyrelsen Stockholm, VIDA & AMIF 2018) och 620 personer har deltagit i föreningslivet genom en aktivitet inom ramen för sin etableringsplan eller motsvarande.

Syftet med följeforskningen om VIDA var att bidra till fortlöpande utveckling av projektet och att undersöka konkreta resultat. Tillvägagångssätt och resultat har delavrapporerats i flera led i enlighet med separat uppdragsbeskrivning med fokus på att stödja projektet. Erfarenheter av följeforskning ska också beskrivas och analyseras för att komma till nytta även efter att projektet har avslutats. Det är bakgrunden till denna rapport, med konkreta resultat i blickfånget: Hur uppfattades medverkan i VIDA av deltagare, föreningsaktiva och myndighetsrepresentanter? I vilken utsträckning erford deltagare delaktighet i matchningen till olika föreningar och hur såg de i efterhand på projektets betydelse för dem? Målgruppens erfarenheter har studerats genom kvalitativa intervjuer och en webbenkät på olika språk. Även ett mindre antal föreningsaktiva och myndighetsrepresentanter har intervjuats om sina erfarenheter.¹

Efter en sammanfattning av de olika projektparternas erfarenheter (närmast nedan) följer avrapporteringen i sin helhet inledd med en kortfattad beskrivning av VIDA-projektet liksom följeforskningens syfte, utformning och andra utgångspunkter. Därefter redovisas resultaten av forskningsaktiviteter om olika berörda parter erfarenheter och synpunkter, med särskilt fokus på målgruppens. Varje resultatavsnitt avslutas med sammanfattning och tolkning av vad som framkommit. Under rubriken ”Slutsatser och diskussion” presenteras och kommenteras utfallet av VIDA-projektet i relation till resultaten i ett stickprov om deltagarnas upplevelse av delaktighet i matchningen till en aktivitet och de i förväg utsatta delmålen: förbättrade nätverk, språkkunskaper, möjligheter att få jobb och/eller en förbättrad hälsa. Slutsatserna antyder god måloppfyllelse med fyra av fem delmål uppfyllda med god marginal. Därefter diskuteras följeforskningens slutsatser om föreningsaktiviteterna och föreningssamordnarnas

¹ Jag vill tacka alla som valde att medverka i fokusgruppintervjuer: Föreningsaktiva, myndighetsrepresentanter och VIDA-deltagare. Ett särskilt stort tack till de sistnämnda, deltagarna, som ofta hade rest långa vägar till intervjulokalen och där ansträngde sig hårt med det nya språket för att dela med sig av sina erfarenheter och reflektioner om mötena med det svenska föreningslivet.

arbete med matchningar, följt av förslag till fördjupad förståelse av slutsatserna mot bakgrund av tidigare forskning och med fokus på projektets möjliga betydelse för integrationsprocesser i samhället. Här föreslås dels idealtypiska positioner hos VIDA-deltagare, dels slutsatser att utveckla vidare om ömsesidighet som ett grundläggande värde och kitt i det civila samhället. Allra sist i rapporten presenteras några förslag till rekommendationer och fortsatt forskning inom området.

Erfarenheter hos olika projektparter

I det följande sammanfattas vad följeforskningen visar om erfarenheter och synpunkter hos VIDA-deltagare, föreningsaktiva och myndighetsrepresentanter i projektet.

Målgruppen

VIDA-deltagarnas erfarenheter av att få en föreningsaktivitet i sin individuella plan är övervägande positiva eller mycket positiva. Ett personligt och uppmuntrande bemötande av engagerade föreningsordnare har motiverat till att välja, påbörja och fullfölja en föreningsaktivitet. Särskilt aktiviteter som ger tillfällen att få tala och träna svenska skattas högt. VIDA-deltagare som har fullföljt sin aktivitet tiden ut uppfattar att deras känsla av välbefinnande har ökat. Detta gäller både för idrotts- och andra slags aktiviteter, främst genom att utgöra en motvikt till plikter och oönskad ensamhet. Föreningsaktiviteter kan också ge värdefulla inblickar i svenskt vardagsliv, och med detta ökat hopp om framtiden. Sådana erfarenheter ligger bakom när deltagare fortsätter i föreningslivet efter att aktiviteten formellt är avslutad. Kontakter som har uppstått igenom föreningsaktiviteten har ibland öppnat andra och fler dörrar för VIDA-deltagare, till en praktikplats eller arbete. Men det finns också okunskap och missförstånd om VIDA-projektet hos deltagarna. Vissa har trott att aktiviteten är en utbildning eller praktikplats, eller att den förväntas leda direkt till arbete. Upptäckten att så inte är fallet skapade besvikelse och en känsla av att ha blivit vilseledd. Vissa har också upplevt en press på att tacka ja, vilket kunde minska känslan av delaktighet och bidra till beslut att undvika eller avbryta aktiviteten. Att fortsätta i föreningslivet är inte självklart för alla, trots uttryck för både glädje och tacksamhet över aktiviteten.

Föreningsaktiva

Föreningsaktiva vittnar om känslor av glädje, tillfredsställelse och stolthet över både sitt eget och föreningens engagemang för målgruppen. De lyfter fram mycket positiva erfarenheter av VIDA-projektets kommunöverskridande möjligheter: Projektets organisering har hjälpt till att bryta upp administrativa hinder som funnits i andra liknande sammanhang. Föreningsaktiva uppskattar också kontakter och samarbete med projektansvariga, inte minst föreningsordnare som ofta uppfattas vara hjälpsamma, flexibla och engagerade i sin uppgift exempelvis genom att stödja föreningen i att organisera sammanhang och komponera aktivitetsgrupper som ska ge så bra integrationsmöjligheter som möjligt genom tillfällen till sociala kontakter och språkträning. Sist men inte minst så erfar föreningsaktiva mycket positiva erfarenheter av möten med deltagare. Nya relationer har tagit form och utvecklats på sätt som upplevs personligt givande. Särskilt glädjande är det att på nära håll uppleva individuella VIDA-deltagare ta tillvara tiden hos föreningen konstruktivt och etablera sig på

olika sätt, i föreningslivet och/eller genom arbete. Ibland kan föreningsaktiva emellertid känna sig lite utanför i matchningsprocessen och därmed uppleva sig vara steget efter när nya deltagare väntas. Flera önskade mer återkoppling från föreningsamordnare inför nya deltagares ankomst. Administrationsarbetet som VIDA förutsätter kan upplevas som krångligt och betungande; inte minst uppgiften att kontrollera och inrapportera deltagares närvaro. Det förekommer att man anpassar aktiviteter efter projektadministrativa krav, på bekostnad av vad man egentligen anser vore det bästa för VIDA-deltagarna, exempelvis ifråga om antal tillfällen eller tidpunkter för en aktivitet. Ett bekymmer ur föreningsaktivas perspektiv är när anvisade VIDA-deltagare inte dyker upp som de sagt, eller som kommer dit oanmält. Att ibland behöva motivera VIDA-deltagare att komma till föreningen uppfattas som en utmaning. Vissa föreningsaktiva uppfattar inte att de känner tillräckligt väl till VIDA-projektets innehåll och förutsättningar. I några fall har orealistiska eller felaktiga förväntningar uppstått, med en känsla av frustration hos föreningsaktiva som följd.

Myndighetsrepresentanter

Vidgade nätverk för myndighetsrepresentanter, med medlemmar i helt andra sammanhang både i och utanför det offentliga, ger kunskap och nya idéer som i sin tur antas kunna skapa ökade möjligheter för myndigheten att uppnå sina mål. En mycket positiv erfarenhet hos myndighetsrepresentanter var att VIDA-projektet når ut så brett, till människor som man tror kanske annars aldrig skulle hitta till föreningslivet. Genom medverkan i VIDA uppstår samtal, både inom myndigheten och med människor i målgruppen, om individuella resurser och önskemål som annars inte skulle komma fram. Detta upplevs bidra positivt till både förväntningar, samarbete och relationer. Målgruppen, som upplevs ha många svårigheter och plikter, upplevs genom VIDA få del av roliga och njutbara upplevelser, de lär nytt och får ny energi. VIDA-deltagande leder till ökad tillförsikt hos människor i en annars tung livssituation, vilket främjar integrationsprocesser. En utmaning består i att kollegor på myndigheten som själva inte är involverade i VIDA-projektet inte riktigt kan se vitsen med att engagera sig för just detta, utan prioriterar andra projekt med tydligare, snabbare och mer entydiga mål. Inte alla VIDA-aktiviteter passar heller konkret in i individuella planer, något som också upplevs som en utmaning av myndighetsrepresentanter.

INLEDNING OCH BAKGRUND

Detta är en slutrapportering av följeforskningen om projektet VIDA (Välj Inkludering, Delaktighet, Aktivitet). Det övergripande syftet med ”VIDA-projektet” var att underlätta nyanländas etablering. Projektet finansierades av Asyl-, migrations- och integrationsfonden (AMIF) och genomfördes av Länsstyrelsen i Stockholm mellan 15 augusti 2016 och 15 februari 2019 i tre geografiska områden (noder) i länet. Nio kommuner deltog.² Det övergripande syftet med följeforskningen var att bidra till fortlöpande utveckling av projektet och att undersöka konkreta resultat.

Kortfattat om VIDA-projektet

Det civila samhället har både i Sverige och många andra länder fått en allt större uppmärksamhet som potentiell arena för integration av immigranter.³ Generellt förväntas det civila samhället kunna erbjuda både politiska, ekonomiska och, inte minst, sociala resurser exempelvis i form av mötesplatser och utrymmen där samspelet mellan människor kan utvecklas och där viktig information om det nya landet kan delas. Inte minst gäller detta för vårt land de senaste tio åren.⁴ I samband med att de svenska offentliga verksamheterna har utsatts för stora påfrestningar genom ökat antal flyktingar ökar förhoppningarna om att samverkan mellan det offentliga och det civila samhället ska skapa utrymme och möjligheter att bidra till olika former av integrationsprocesser för nyanlända. Tanken är att föreningslivet kan erbjuda människor utrymme och möjligheter att använda sina resurser som de önskar för att öka välfärden för både sig själva och för andra grupper i befolkningen. Sociala relationer kan ta form och utspelas där, integrationsprocesser kan främjas.

Konkret inrymmer det svenska civila samhället stora lokala variationer (von Essen m.fl. 2015). Överlag, visar forskningen, stämmer uppfattningen att civilsamhället har bidragit med viktiga insatser samband med att antalet asylsökande i Sverige har ökat kraftigt. Det finns många exempel på ideella insatser specifikt för asylsökande och nyanlända (MUCF 2016).

² Slutrapporten är författad av Emilia Forssell, docent i Socialt arbete vid Ersta Sköndal Bräcke högskola och ansvarig för följeforskningen i sin helhet. Uppdraget i sin helhet innefattade 8 heltidsmånader, varav en månad tillkom genom en tilläggsansökan hösten 2018 för syftet att utöka antalet intervjuer med VIDA-deltagare och föreningsaktiva. Medarbetare i följeforskningsprojektet var forskningsassistenterna Carolina Lindberg (fil kand, socionom) och Marcus Falk Johansson (socionom, fil mag.).

³ Se t.ex. Huntoon 2001, CES365/2002, Bengtsson (red) 2004, Moya 2005, Trägårdh & Svedberg 2007; Forssell & Ingemarson 2007; Trägårdh & Vamstad 2007, Torezani et al 2008, Rosenow 2009, Reg. prop. 2009/10:55, Olwig 2011, Borell & Gerdner 2011, Borevi 2014, Scaramuzzino 2014; Jönsson & Scaramuzzino 2016, Fong & Shen 2016, MUCF 2016, Ydremark, kommande.

⁴ I regeringens proposition 2009/10:55 (*En politik för det civila samhället*) förordades särskilda medel till ideella organisationer för arbete med att förhindra utanförskap. Sedan dess har flera *överenskommelser* träffats inom integrationsområdet mellan regeringen, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och ett urval idéburna organisationer som led i att stärka det offentliga dialog med det civila samhället och ”möjliggöra initiativ och genomförande av dialog och samverkan inom de politikområden som regeringen verkar inom” (ur bilaga 1 till regeringsbeslut 2018-02-10).

Detta, tillsammans med migrationsutmaningarnas allvar, antas också ligga bakom en ökning av ideellt engagemang generellt i Sverige från och med 2015.

Det övergripande syftet med VIDA-projektet var alltså att underlätta nyanländas⁵ etablering, tolkat som social inkludering och integration på arbetsmarknaden, genom utvecklandet av en stödstruktur för samarbete mellan det offentliga (Länsstyrelsen, Arbetsförmedlingen och kommuner) och olika organisationer inom det civila samhället. Detta samarbete skulle resultera i att nyanlända hittar vägen till föreningslivet. Två konkreta målsättningar för VIDA-projektet formulerades initialt:

1. Att utgöra grund för utformningen av en modell för samverkan mellan myndigheter och föreningsliv som går att använda även på flera platser i landet.
2. Att erbjuda minst 450 nyanlända att delta i föreningslivet inom ramen för sina etableringsplaner eller kommunala åtgärdsplaner för att fungera språkfrämjande, hälsofrämjande och/eller nätverksbyggande för deltagarna - allt syftande till ökade möjligheter till etablering på arbetsmarknaden.

Målgruppen för VIDA var i första hand tredjelandsmedborgare (alltså utan svenskt medborgarskap) i åldrarna 18-65 år med uppehållstillstånd och som ingick i antingen Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag eller hade en s.k. åtgärdsplan via kommunen. Men även tredjelandsmedborgare som hade befunnit sig längre i kommunen och inte ingick i etableringen liksom vissa unga utan föräldrar i Sverige som hade fyllt 18 men inte 20 före datumet för uppehållstillstånd ingick i VIDA:s målgrupp.⁶ VIDA-projektet var inspirerat av projekt "NAD" (Nätverk, Aktivitet och Delaktighet) i Skåne, där Länsstyrelsen, Region Skåne, Arbetsförmedlingen och idéburen sektor samverkade på motsvarande sätt (Jönsson & Scaramuzzino 2016). Jämfört med föregångaren i Skåne hade VIDA en utökad målgrupp, och sökte dessutom utveckla samverkan med kommunerna.

VIDA-projektet genomfördes mellan den 15 augusti 2016 och den 15 februari 2019 i tre geografiska områden (noder) i Stockholms län. Nio kommuner deltog: Stockholm (nod Stockholm), Ekerö, Solna och Sundbyberg (nod Väst) samt Täby, Vaxholm, Danderyd, Norrtälje och Österåker (nod Nordost). Den övergripande ansvariga, processledaren, var anställd av Länsstyrelsen. Övriga medarbetare var projektledare respektive

⁵ Innebörden av "nyanländ" kan variera mellan olika användare och sammanhang. Här avses en person som har mottagits inom ramen för kommunens flyktingmottagande och ingår i den s.k. etableringslagen (*Lag 2017:584 om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare*). Det rör sig exempelvis om kvotflyktingar eller familjeåterföreningar till ensamkommande barn. Samtliga har uppehållstillstånd när de bosätter sig i kommunen, de räknas som nyanlända under de första 24 månaderna där och genom att ingå i etableringslagen har de rätt till insatser via bl.a. Arbetsförmedlingen. *Förordning (2017:820) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare* innehåller bestämmelser om det s.k. etableringsprogrammet (det arbetsmarknadspolitiska programmet *etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare*). (En *individuell handlingsplan* ersatte 180101 tidigare *etableringsplan*.)

⁶ Stockholm, 2017-02-02, *Avsiktsförklaring: Arbetsordning för medverkande kommuner i VIDA*. Observera att *asylsökande* inte berörs av VIDA-projektet. En *asylsökande* är en person som lämnat sitt land för att söka skydd men ännu inte fått beslut om han eller hon kommer att få uppehållstillstånd. Det är Migrationsverket som tar emot ansökan om asyl, gör en asylutredning och fattar beslut i ärendet

föreningssamordnare i var och en av de tre noderna. Dessa hade olika hemvist lokalt i de tre noderna (kommuner, Arbetsförmedling eller idédrivet studieförbund). När ”projektledningen” nämns i det följande är det processledare och projektledare som åsyftas.

VIDA-projektet hade en stor geografisk utbredning och engagerade många medarbetare, från både det offentliga och det civila samhället. Under projekttiden har förändringar skett gällande vilka personer som har haft olika operativa nyckelfunktioner. Två personer har haft uppdraget som processledare. Flera projektledare och föreningssamordnare har slutat eller bytt arbetsuppgifter inom sin organisation och därför ersatts.

Ansvar för folkbokförda nyanlända i Sverige är fördelat mellan flera olika myndigheter, bl.a. Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, kommuner, landsting, länsstyrelserna och Migrationsverket (Migrationsverket 2018). De arbetsmarknadsfrågor som VIDA-projektet har berört kan vara olika organiserade i olika kommuner. Projektaktörernas olika hemvist, med varierande basuppdrag och därmed även olika styrmekanismer, har bidragit till projektets komplexitet. Trots detta, och trots olika personalförändringar, så har de konkreta målsättningarna för VIDA-projektet uppfyllts mer än väl: Beskrivningen av en modell som konkretiserar arbetet med att matcha målgruppen till olika aktiviteter inom föreningslivet finns i tryck (Länsstyrelsen Stockholm, VIDA & AMIF 2018). I början av december 2018 hade omkring 250 föreningar anmält att de ville medverka i VIDA och 620 nyanlända hade deltagit i föreningslivet genom att genomföra en föreningsaktivitet inom ramen för sin etableringsplan.⁷

Projektet behövde genomföras utifrån villkor och regelverk som bestämdes av finansiären och som påverkade förutsättningarna för hur det kunde realiserats. Exempelvis har AMIF ett gediget återrapporteringsystem som alla involverade i projektet var ålagda att följa för att finansieringen skulle fortsätta.⁸ Arbetsformerna på projektledningsnivå såväl som ute i noderna har vuxit fram och tagit form med hjälp av både flexibilitet och engagemang hos de olika ansvariga. Projektledningen, som också initierade VIDA-projektet, gav prov på både beredskap att hantera små och stora svårigheter som kom i dagern eller uppstod efter hand, och beredskap att lära nytt när så krävdes. Ett tidigt exempel på när detta blev nödvändigt var när man ställdes inför konkreta konsekvenser av olika politisk styrning i noderna och en därmed försenad projektstart i en nod.⁹ Engagemang, flexibilitet, viljan att ompröva och finna nya vägar – detta framstår som omistliga förmågor och egenskaper för att bedriva utvecklingsarbete i och genom ett så omfattande och mångfasetterat projekt som Vida.

⁷ Länsstyrelsen 181206, avslutningskonferens Vida.

⁸ Efter att VIDA-projektet har avslutats och finansieringen från AMIF har upphört kan arbetet fortsätta i andra former i kommunerna. Exempelvis kan målgruppen vidgas och det administrativa arbetet utformas på nya sätt.

⁹ I centrum stod olika förhållningssätt till och tillämpning av modellen för partnerskap mellan idéburen och offentlig sektor ”IOP” (Forum 2010) och lagen om offentlig upphandling (SFS 2016:1145). I de flesta medverkande kommuner gjordes tillsättningen av uppdraget som föreningssamordnare genom intern rekrytering från kommunen. Men i en av kommunerna genomfördes sedvanlig upphandling i konkurrens då IOP inte ansågs tillämplig. Där överklagade en av parterna kommunens beslut. Ärendet drog ut på tiden med följden att en lång tid förflöt i en nod utan föreningssamordnare tillgänglig.

Projektledningens arbete med att ta fram Vida-modellen: Dokumentation och kommunikation

Vad är vitsen med VIDA och hur får man andra att förstå den? Hur går matchningen av en nyanländ till en specifik förening egentligen till? Hur kan föreningar anmäla intresse av att vara med i VIDA och hur stort bidrag får de för varje deltagare? Som framgår ovan var det ett delsyfte med VIDA-projektet att utforma en modell för samverkan där dessa och liknande frågor kunde besvaras på ett lättöverskådligt sätt. Arbetet med modellen, under ledning av processledaren, pågick projekttiden igenom och baserades på fortlöpande erfarenheter av samverkan mellan projektledning (processledare och projektansvariga), föreningssamordnare och representanter för myndigheter och föreningar - allt för syftet att utveckla och beskriva projektet, och hantera problem och svårigheter som uppstod under resans gång.

Arbetet med att ta fram "Vida-modellen" innefattade också processledarens med medarbetare hanterande av behov och önskemål bland projektparter som uppstod eller uppdagades efter hand. För detta utvecklade man olika kommunikationskanaler (elektroniska nyhetsbrev, regionala träffar och nodträffar), liksom och olika typer av dokument som mer eller mindre detaljerade redskap för att få projektet att löpa så smidigt som möjligt. De sistnämnda, dokumenten, publicerades efter hand på Länsstyrelsens i Stockholm hemsida. Deras innehåll sammanfattar tydligt olika viktiga moment i projektet som inte minst föreningar har efterfrågat för att kunna genomföra sin medverkan på ett smidigt sätt. Vissa av dem är utformade som styrdokument och alla ger lättillgänglig information om projektets olika delar. De riktades till projektpartners eller till målgruppen, presumtiva VIDA-deltagare:¹⁰

1. *Varför VIDA?* (argument och exempel: Nyttan med VIDA)
2. *Ramverk för VIDA-aktivitet*
3. *Intresseanmälan och samtyckesformulär* (information till nyanlända som vill vara med i VIDA).
4. *Avsiktsförklaring/Arbetsordning för medverkande kommuner i VIDA*, 170202.
5. *Processkartan*. Flödesschema över matchningsprocessen.
6. *Föreningsbrevet* (information till föreningar som vill vara med i VIDA)
7. *Ersättning till organisationer i det civila samhället för VIDA aktivitet*, 170331.¹¹
8. *Närvarolista – schema*.¹²

Följeforskningen om VIDA

Som framgick inledningsvis var det övergripande syftet med följeforskningen om VIDA både att bidra till fortlöpande utveckling av projektet och att undersöka vilka konkreta resultat som kommer ut - dels för VIDA-deltagare ur målgruppen och dels för medverkande föreningar och myndigheter. Följeforskning är sålunda en form av fortlöpande utvärdering med

¹⁰ Dokumenten i sin helhet finns för nedladdning: <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/stat-och-kommun/social-hallbarhet/vida---valj-inkludering-delaktighet-aktivitet.html>

¹¹ Här framgår bl.a. information om deltagaresättningen till föreningen (1500 kr/deltagare) och hur den rekvideras samt hur omfattande aktiviteten ska vara och hur den ska förläggas över tid.

¹² Detta dokument innehåller en lista som ska fyllas i av föreningen för att visa vem som har deltagit och i vilken aktivitet, datum för den planerade aktiviteten samt närvaro/frånvaro.

målsättningen att skapa förutsättningar för ett kontinuerligt lärande inom ett projekt. Det som kommer fram ska vara till hjälp för att utveckla projektet efter hand. Så har också skett här: Tillvägagångssätt och resultat av följeforskningen har delavrapporterats i flera led, i enlighet med en för detta separat uppdragsbeskrivning.¹³ Tillfällena för återkoppling syftade till att bistå processledare, projektansvariga och föreningssamordnare i det fortlöpande arbetet med att implementera och utveckla projektet.

De erfarenheter som dras inom ett följeforskningsprojekt ska inte bara användas efter hand utan också analyseras och beskrivas för att komma till nytta även efter att projektet har avslutats.¹⁴ Detta är den huvudsakliga bakgrunden mot vilken denna slutrapport ska läsas och förstås. Här fokuserar jag på konkreta resultat i form av olika parter erfarenheter, framför allt VIDA-deltagarnas. Jag vill passa på att påminna om VIDA-projektet kronologi; projektet har utvecklats över tid, något som visserligen avspeglas i det material som har samlats in och redovisas i det följande men ändå löper risken att hamna i lite skymundan på grund av slutrapportens form och benämning.

Följeforskningen om konkreta resultat har innefattat både kvalitativ och kvantitativ metod och ägnats frågor som: Hur uppfattas VIDA-projektet av deltagare och medverkande parter? I vilken utsträckning erfor deltagare delaktighet i matchningen till olika föreningar och hur ser de i efterhand på projektets betydelse för dem, särskilt med avseende på eventuell ökad möjlighet till social inkludering och integration genom arbete? Vilka utmaningar och möjligheter erfar representanter för det offentliga och det civila samhället när de samverkar inom ramen för VIDA-projektet för att öka integrationen av nyanlända i Sverige? Eftersom deltagarperspektivet var av stor betydelse i VIDA-projektet i sin helhet fick det stå i centrum även för följeforskningens utformning. VIDA-deltagares erfarenheter av och synpunkter på projektet har samlats in genom dels en webbenkät med både slutna och öppna frågor, dels kvalitativa intervjuer huvudsakligen i fokusgruppform.¹⁵ Även ett mindre antal medverkande representanter för föreningsliv och myndigheter har intervjuats om sina erfarenheter. Den del av följeforskningen som innefattade webbenkät och kvalitativa intervjuer har genomgått forskningsetikprövning.¹⁶ Datainsamlingen som ingick i följeforskningen avslutades den 15 januari 2019.

Innan resultaten av följeforskningens empiriska delar presenteras är det på sin plats med en kommentar om några för projektet centrala begrepp: 'Integration' respektive 'nyanländ'. Övergripande handlar integration av nyanlända om processer som leder till att bli en

¹³ I denna del av följeforskarens uppdrag ingick olika aktiviteter, som medverkan vid utvalda sammankomster med styrgrupp och projektledning, aktiviteter för medverkande myndigheter och föreningar samt utbildningsinslag för projektmedarbetarna.

¹⁴ Preliminära resultat av följeforskningen presenterades och diskuterades vid *19th Nordic Migration Research Conference* i Norrköping 180816 och utkast till slutrapporten behandlades på forskningsseminarium 190108 vid *Avdelningen för forskning om det civila samhället* vid Ersta Sköndal Bräcke högskola.

¹⁵ Webbenkäten till VIDA-deltagare utformades av Forssell tillsammans med forskningsassistenterna Carolina Lindberg och Marcus Falk Johansson. Falk Johansson har hanterat webbenkätverktygen (Stellarsurvey, Monkeysurvey) dvs. skickat ut enkäter till VIDA-deltagare som accepterat detta, sammanställt och åskådliggjort enkätens resultat i tabellform. Se vidare bilaga 1, Metoder & material).

¹⁶ Beslut EPN, diariennr. 2017/1432-31.

accepterad del av det omgivande samhället (Penninx 2005). Denna definition är öppen till karaktären, både genom att den placerar integrationsprocesser i blickfånget (och inte något tänkt slutstadium) och genom att den inte innefattar några specifika kriterier för när omgivningen kan sägas ha accepterat de nyanlända. ”Integration”, ”social integration och ”social inkludering” används ibland synonymt och har alla en central plats på den svenska samhällspolitiska agendan. Begreppen som aktualiseras är besläktade, men varken helt överlappande eller entydiga. ’Integration’ aktualiserar olika dimensioner och fokus. *Ekonomisk* integration är ofta likställd med deltagande på arbetsmarknaden. Detta må också vara den långsiktiga målsättningen med projekt VIDA, men vägen dit antas oftare handla om *social* integration (ibland social *inkludering*) vilket har att göra med tillgången till sociala nätverk av olika slag. *Politisk* integration handlar om politiska rättigheter och deltagande i det politiska livet. Social integration uppfattas ofta som en förutsättning för både politisk och ekonomisk integration.

Internationell forskning om integration har huvudsakligen varit inriktad på offentlig förvaltning, policyfrågor eller individuella och grupprelaterade aspekter hos immigranterna själva (Givens 2007). Enligt internationella jämförelser mellan integrationspolitik på olika områden i 38 länder är förutsättningarna för integration i Sverige goda och landet rankades som nummer ett under flera år (MIPEX 2015). Sverige rankas också högt på den motsvarande listan över länder efter grad av mångkulturalism (MCP 2017), som bl.a. avspeglar föreningslivets i Sverige komplexitet och betydelse för människor med migrationsbakgrund. Goda formella förutsättningar för integration har dock haft en begränsad inverkan på praktiska resultat. Inte minst när det gäller antalet immigranter i arbete visar Sverige påfallande dåliga resultat jämfört med många andra länder (Wiesbrock 2011). Forskning visar också att integration på arbetsmarknaden inte automatiskt leder till en känsla av social tillhörighet i samhället (Bennich-Björkman & Likić-Brborić 2016). Metoderna för att mäta olika aspekter av integration och jämföra länder emellan problematiseras och ifrågasätts också allt oftare (Gregurovic & Zuparic-Iljic 2018, Goodman 2018).¹⁷

I den svenska debatten har det inte sällan framhållits att integrationsprocesser har eller bör ha att göra med ömsesidighet. Samtidigt har kritiska röster länge hävdat förekomsten av en dold assimilationsagenda, med många oskrivna regler och standarder som tillsammans bildar gränser för immigranterns möjligheter till integration (SOU 2006:79, Poopola 2002; Peralta 2005; Aytar 2007). VIDA-projektet aktualiserar integration som en angelägenhet för olika sektorer i samhället, med utgångspunkten att nyanlända har och kan använda sig av egna erfarenheter och därmed resurser för att skapa sig en plats på den svenska arbetsmarknaden. Det civila samhället i projektet, representerat av de föreningar som har anmält intresse för att medverka, förväntas bidra till social inkludering på ett sätt som också på sikt kan främja integration i ekonomisk mening - att få ett arbete.

¹⁷ Se Ydreemark, T (kommande) om subjektiva perspektiv på integration genom det civila samhället hos medlemmar av de största invandrargrupperna i Sverige under perioden 1990-2010.

Även ett annat begrepp som aktualiseras av hur projektets målgrupp beskrivs ska kommenteras kortfattat. Som framkom ovan så riktade sig VIDA-projektet i första hand till målgruppen tredjelandsmedborgare mellan 20 och 65 år som har fått uppehållstillstånd och vilka ingår i antingen Arbetsförmedlingens etableringsuppdrag eller har en åtgärdsplan via kommunen. De föreningsaktiva som kom till tals i följeforskningens fokusgruppintervjuer använde ibland termen "nyanländ" i en mer vardaglig betydelse och avsåg då människor som kommit till Sverige alldeles nyligen, oavsett anledning. Det kunde handla om både asylsökande, s.k. EU-medborgare i tiggeri och personer som nyligen kommit till landet för att de har fått arbete här. Ingen av dessa kategorier ingår i etableringslagen. Sådana olika tolkningar av begreppet 'nyanländ' har viss betydelse för föreningslivets roll både i samverkan med det offentliga och för integrationsprocesser i samhället.

Vad var en "föreningsaktivitet" i VIDA-projektet?

I december 2018 hade runt 250 olika föreningar anmält sitt intresse av att erbjuda olika aktiviteter inom VIDA-projektets ramar, riktade till allt ifrån en enda deltagare till ett obegränsat antal (enligt blanketter för intresseanmälan). Nod Väst och nod Stockholm samlade drygt 100 föreningar var medan nod Nordost samlade 43 föreningar till Vida.¹⁸ De var av alla de slag: Kulturföreningar, hobbyföreningar, hembygdsföreningar, studieförbund, intresséföreningar, solidaritetsföreningar, religiösa föreningar och föreningar inom hälsa-idrotts- och friluftsområdet. Vissa av föreningarna i VIDA har arbetat medvetet integrationsinriktat sedan länge, medan medverkan för andra har blivit en introduktion till och start på arbete för ökad integration. Vissa av föreningarna är stora och finns representerade på flera platser i Sverige – ibland även internationellt. Andra är små och verkar i lokalsamhället enbart.

Exemplen på olika föreningsaktiviteter som VIDA-deltagare kunde välja var både varierande och omfattande, kategoriserade inom områdena *hälsa, svenska språket, svenska samhället, kultur och underhållning, arbete och karriär, datorer och internet, familj och föräldraskap, mat och dryck*.¹⁹ En aktivitet kunde genomföras genom medverkan i en strikt organiserad kurs, en gruppaktivitet som körsång eller innebandy likaväl som genom samvaro med sömnad och fika, runt schackbrädet eller som medlem av en besättning på en segelbåt under en dagsutflykt i skärgården. Från projekttidens start till början av 2018 kunde föreningarna anmäla intresse av att medverka i VIDA genom att manuellt fylla i en blankett och lämna till föreningsrepresentanten i noden. I början av 2018 ändrades förfarandet och därefter fick föreningarna anmäla sitt intresse elektroniskt, då med begränsat utrymme för fritext.

Som ett första steg i följeforskningen granskades och analyserades de manuellt ifyllda blanketterna *Anmälan om VIDA-aktivitet* som inkom från intresserade föreningar från projektstart t.o.m. slutet av 2017. Syftet var att få en konkret bild av förutsättningarna inledningsvis för föreningsamordnarnas arbete med att matcha nyanlända till en passande

¹⁸ Länsstyrelsen 2018-12-06, *Avslutningskonferens Vida*. Arbetet i nod Nordost kom igång senare än i de två andra noderna p.g.a. fördröjning med att få en föreningsamordnare på plats.

¹⁹ Se <http://events.informationsverige.se/vida> för en lista över möjliga aktiviteter.

föreningsaktivitet.²⁰ Hur ansåg föreningarna att aktiviteterna som de erbjöd skulle kunna bidra? Hur många och vilka slags deltagare sökte de?

Aktivitetens förväntade utfall. Varje VIDA-aktivitet skulle främja minst ett av tre målområden och i blanketten *Anmälan om VIDA-aktivitet* fanns därför rutor att fylla i för om aktiviteten ansågs vara språkutvecklande (A), nätverksbyggande (B) och/eller hälsofrämjande (C). De flesta men inte alla föreningar noterade alla tre indikatorerna. C var det alternativ som uppgavs minst ofta. Föreningarna fyllde förstås i förväntade utfall efter egen tolkning. Som exempel på detta kunde en aktivitet som gick ut på att musicera tillsammans markeras som hälsofrämjande i vissa föreningar men inte i andra. Vad som ska betraktas som hälsofrämjande kan förstås vara svårt att säga. Kanske några föreningar uppfattade det som alltför anspråksfullt att notera hälsofrämjande om inte själva aktiviteten hade en tydlig idrottsinriktning – det är en gissning. Föreningarna kunde också ange andra former av förväntat utfall än de i förväg bestämda indikatorerna rörande hälsa, språkträning och nätverk. Beskrivningar av detta visar föreningsspecifika perspektiv. Det kunde till exempel framställas som mycket viktigt för en förening att få vissa specifika arbetsuppgifter utförda av kommande VIDA-deltagare, eller så önskade man få hjälp med att sätta ihop en aktivitetsgrupp bestående av deltagare med olika, specifika och kompletterande egenskaper.

Antal deltagare eller antal platser. Hur många platser som erbjöds VIDA-deltagare noterades på varierande sätt i föreningarnas intresseanmälan: Per vecka, per termin, per grupp (av olika storlek eller slag). I vissa blanketter uppgavs antalet platser ungefärligt (exempelvis 2-4). I vissa fall framgick det av texten om det var antal deltagare totalt i en viss aktivitet som den angivna siffran avsåg eller om den gällde högst antal VIDA-deltagare enbart. I åtskilliga blanketter uppgavs att aktiviteten kunde ta emot ett obegränsat antal deltagare.

Eventuella preferenser eller krav för deltagande (t.ex. kön, ålder, utbildningsbakgrund). Föreningarna uppgav relativt sällan några entydiga preferenser när det gällde vilka typer av deltagare som man önskade ta emot utan formulerade ofta detta mycket brett: Man ville nå ”alla”. Vissa aktiviteter uppgavs dock vara riktade till tjejer, transpersoner eller könsbinära ”för ökad jämställdhet”. Det förekom några mer tydliga kriterier, som en viss *ålderskategori* (ofta unga), *kön* (ofta kvinnor), *kunskaper* (som svenska, hantverkskunskaper etc.) eller ett *uttalat intresse* hos den nyanlända för det som var föreningens profil. Preciseringar när det gällde kön förekom mindre ofta. Någon förening önskade uttalat ett visst antal deltagare (kvinnor) *från skilda länder*. Nämnade formuleringar framstår som relativt tydliga och handfasta. Andra kriterier var minde entydiga: ”*Individuell bedömning* samt i mån av plats” – här framgick inte vari den individuella bedömningen skulle bestå eller av vem och efter vilka kriterier som den skulle göras. I vissa fall uppgavs vilka slags deltagare som redan ingick i befintliga grupper (”Vi har flera killar än tjejer”) snarare än önskade egenskaper hos VIDA-deltagare. Det framgick då inte om föreningen helst ville fortsätta att ta emot killar eller om

²⁰ Analysen av ifyllda intresseanmälningar från föreningar t.o.m. december 2017 avrapporterades i januari 2018 som ett led i följeforskningens bidrag till fortlöpande utveckling av projektet. Här presenteras en sammanfattning av de iakttagelser som granskningen resulterade i.

tvärtom tjejer var särskilt välkomna. Några föreningar informerade om krav på att ta med ett eget instrument och/eller att bekosta olika material som aktiviteten förutsatte.

Detta avsnitt syftade till att ge en första inblick i olika förutsättningar för föreningssamordnarnas matchningsarbete. I det följande presenteras olika parter (deltagare och representanter för medverkande föreningar och myndigheter) erfarenheter och perspektiv på olika aspekter av VIDA-projektet.

RESULTAT

DELTAGARES PERSPEKTIV PÅ VIDA-PROJEKTET

Vad har VIDA-aktiviteten betytt för dig?

Jag tror att det blir bättre. Att vara här i Sverige, det är första steget att kontakta med människor. För att bygga... många möjligheter. Att få.... många vänner. (...)

Kände sig VIDA-deltagare delaktiga under matchningsprocessen till en föreningsaktivitet? Upplevde de att de genom aktiviteten fick fler sociala kontakter, ökad kunskap i svenska språket eller förbättrad hälsa? Hur såg de i efterhand på projektets betydelse för möjligheten att få ett arbete, etablera sig i samhället? Syftet med att erbjuda nyanlända att delta i föreningslivet inom ramen för sina etableringsplaner eller kommunala åtgärdsplaner var att skapa språkfrämjande, hälsofrämjande och/eller nätverksbyggande sammanhang - allt syftande till ökade möjligheter till etablering på arbetsmarknaden. Minst en av de tre målen ("indikatorerna") skulle uppfyllas med varje föreningsaktivitet.

I det följande presenteras och diskuteras VIDA-deltagares erfarenheter och reflektioner om det som de har varit med om genom Vida. Underlaget utgörs av dels svar på webbenkäter ställda till deltagare, dels bearbetat material ur sex kvalitativa intervjuer med totalt 16 deltagare som genomfördes under tre avgränsade perioder (november 2017, mars-april 2018 och november 2018) (bilaga 1).

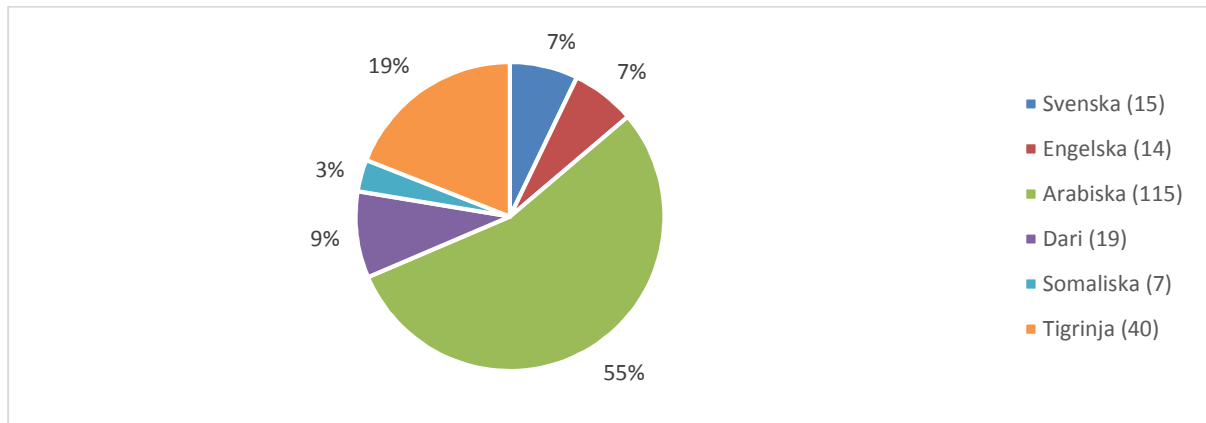
Materialet om VIDA-deltagares erfarenheter är inte representativt för alla deltagare – detta gäller inte minst intervjumaterialet, som istället visar hur individuella deltagare har upplevt det som de har varit med om. Men kombinationen av olika former av material (enkäter och intervjuer) ger nyansrika inblickar i VIDA-deltagarnas erfarenheter. Bilderna som förmedlas i det följande kan stundom te sig motsägelsefulla. Enkätmaterialet ger en övervägande ljus bild av deltagares erfarenheter medan fokusgruppmaterialet är mer skiftande, med både positiva och uppgivna eller rentav tydligt kritiska röster. En tänkbar förklaring till denna skillnad kan vara att merparten av intervjupersonerna kom till tals under VIDA-projektets första hälft medan webbenkäten har samlats in fortlöpande med ett över tid ökande antal svar. Det är alltså en tolkning att den mer positiva bilden som förmedlas genom enkätstudien, åtminstone till någon del, avspeglar att kommunikationen mellan projektledning, offentliga aktörer och föreningar har utvecklats efter hand och att föreningssamordnare som deltagarna har mött har blivit allt mer varma i kläderna allteftersom projektet fortskridit.

Webbenkät till deltagare

Webbenkäten utgick till 415 VIDA-deltagare. Av dessa var det 210 personer (50,5%) som valde att öppna enkäten, välja ett av de sex valbara språken och börja besvara frågorna. Enkäten inrymde 7 slutna frågor och 4 öppna, utöver frågor om kön, ålder och högsta avslutade utbildning. En av de öppna frågorna gällde tidigare arbetserfarenhet, de övriga gav utrymme för reflektioner av olika slag (bilaga 2). Som framgår i det följande så varierar

svarshäufigkeit auf den verschiedenen Umfragen. Jede Frage erhielt im Durchschnitt 123 Antworten. Die abschließenden Fragen konnten beantwortet werden durch Markieren von abgestuften Antwortalternativen (*ja mycket, ja lite, inte särskilt, inte alls, vet ej/ej svar*). Die meisten (53%) wählten die Umfrage in arabisch. Die anderen Sprachen waren schwedisch, englisch, tigrinja, dari und somalisch:

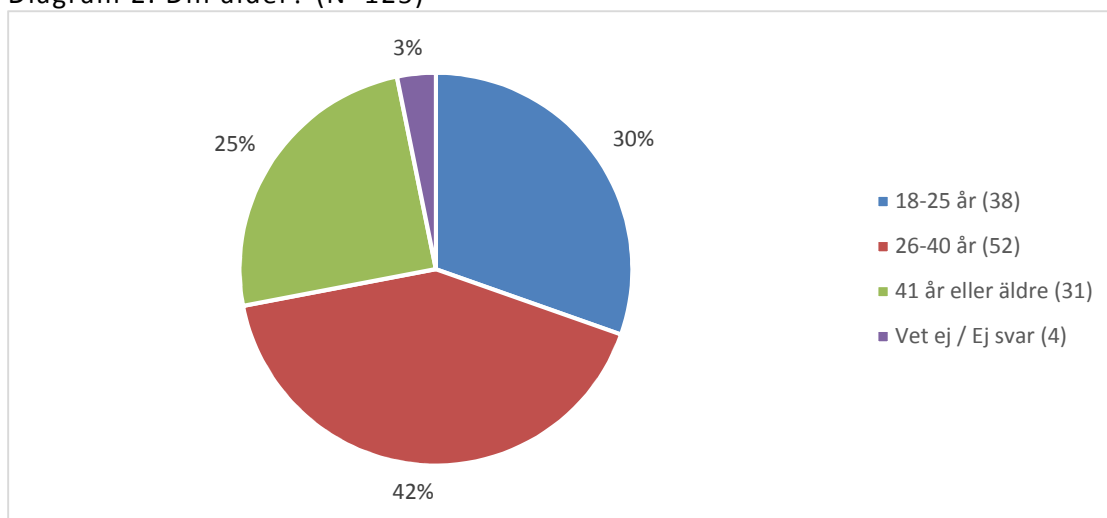
Diagram 1. VIDA-deltagare: Antal påbörjade enkäter/val av språk. (N=210)

I det följande presenteras vad vi vet om VIDA-deltagarna som svarade på enkäten ifråga om kön, ålder, högsta avslutade utbildning, arbetserfarenhet samt vilken slags förening som de har genomfört sin VIDA-aktivitet i. Därefter redovisas och diskuteras fokusgruppmaterialet tillsammans med enkätsvaren (där slås de två positiva och de två negativa svarsalternativen i webbenkäten ihop för ökad överskådlighet²¹).

De som valde att öppna och börja med att svara på enkätfrågorna är en heterogen grupp, inte bara språkmässigt. Av de svarande är 43% kvinnor. Åldersmässigt är gruppen blandad, med den största gruppen i ålderskategorin 26-40 år:

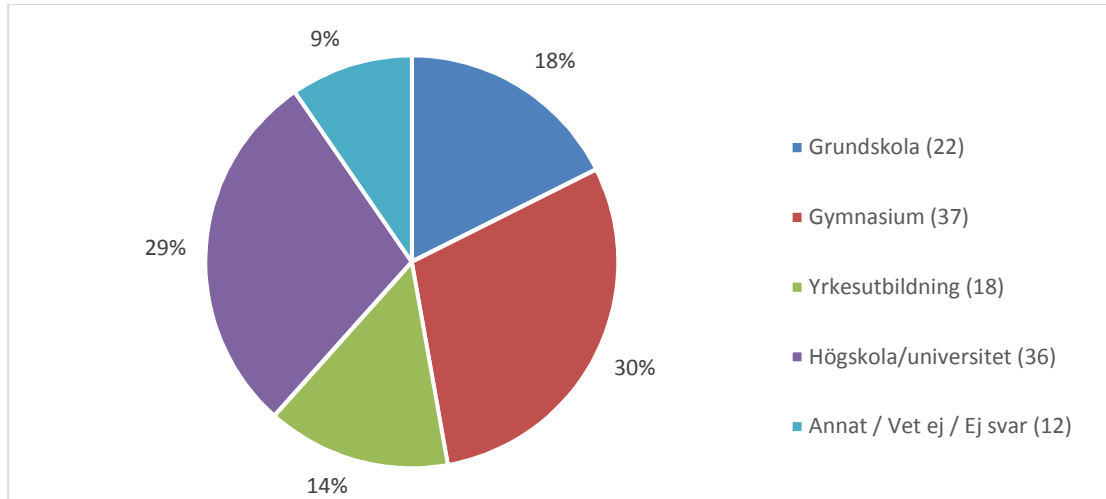
Diagram 2. Din ålder? (N=125)

²¹ För detaljerade deskriptiva data, se bilaga 1.

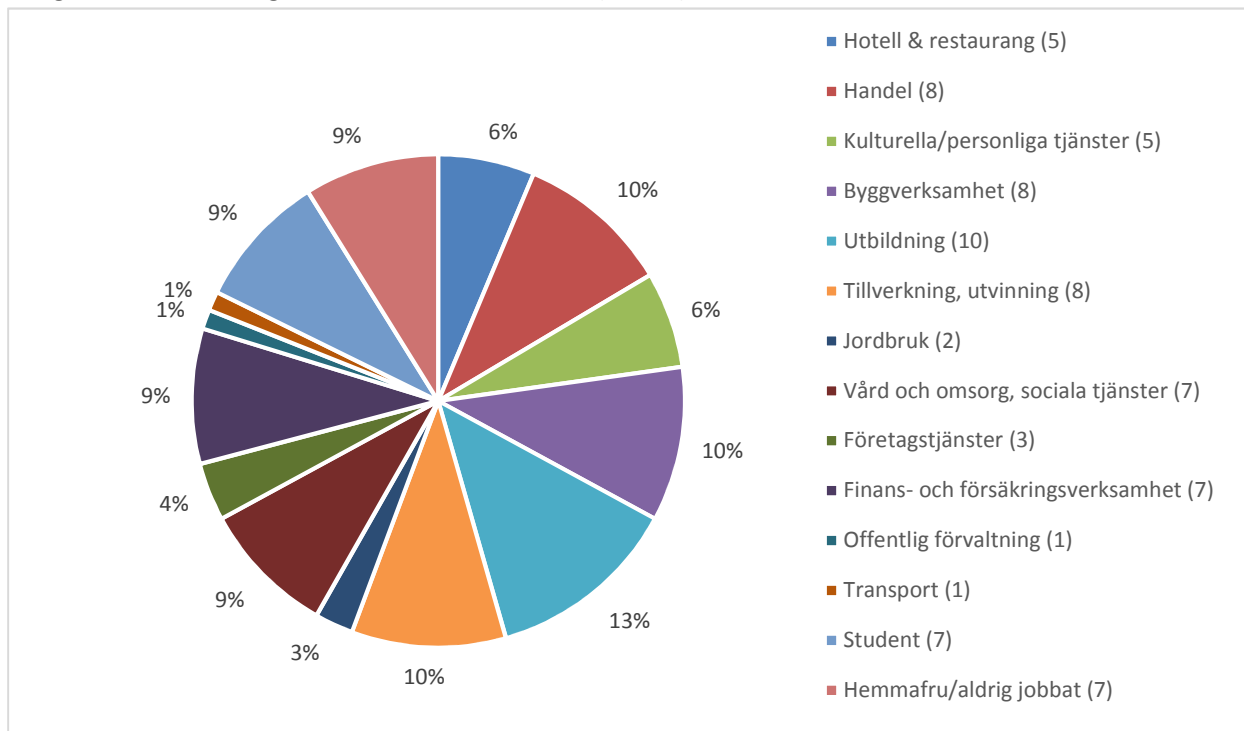
Svarspersonerna är en relativt välutbildad grupp nyanlända: Merparten har utbildning över grundskolenivå och högskoleutbildning är dubbelt så vanligt som yrkesutbildning:

Diagram 3. VIDA-deltagares högsta avslutade utbildning. (N=125)

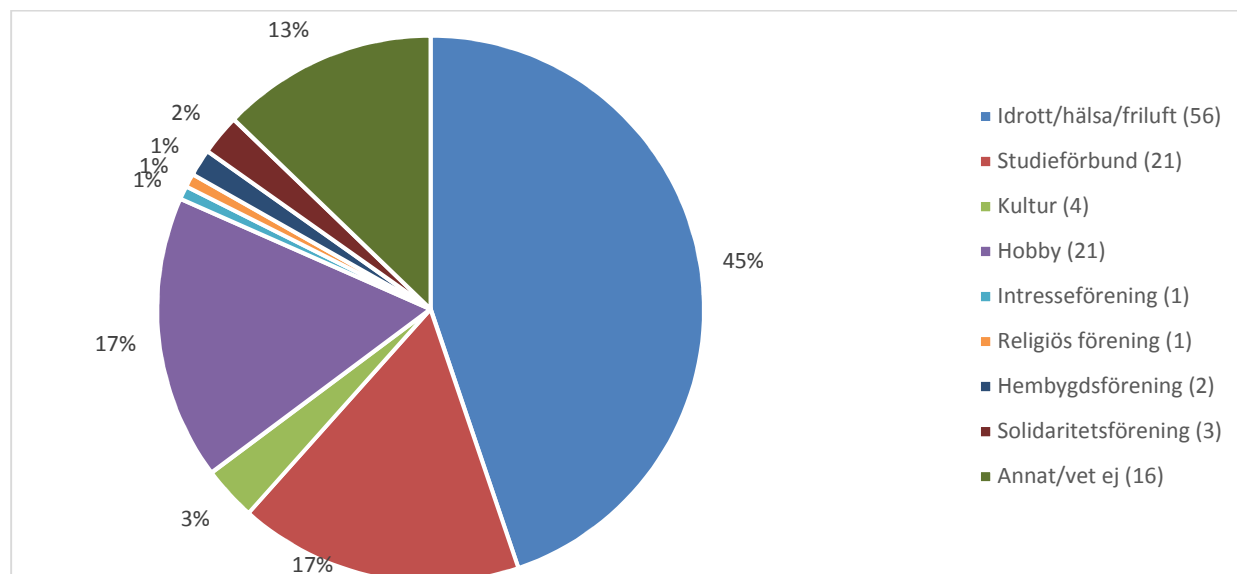
För att få veta mer om vilka som deltog i VIDA och svarade på enkäten lät vi en av de öppna frågorna gälla tidigare yrkeserfarenhet. Endast 65 personer med egna ord på frågan. Svaren har kategoriserats övergripande med utgångspunkt i SCB:s yrkesregister (SNI 2007):

Diagram 4. Din tidigare arbetserfarenhet? (N=65)

Vilken typ av förening kom de till? Den allra vanligaste inriktningen var idrott/hälsa/friluft:

Diagram 5. Vilken typ av förening var din aktivitet i? (N=125)

Tre öppna frågor avsågs stimulera till reflektioner om Vida-erfarenheten: ”Vad tyckte du särskilt mycket om med VIDA-aktiviteten?”, ”Vad tyckte du inte om med VIDA-aktiviteten?” samt ”Övrigt”. Den som önskar ta del av frisvaren i sin helhet hänvisas till bilaga 2. För detaljerad beskrivning av data från de slutna frågorna, se bilaga 1.

Fokusgruppintervjuer med deltagare – inledning och en interiör

I följande avsnitt redovisas och diskuteras materialet från både enkätsvar och fokusgruppintervjuer med VIDA-deltagare i en kvalitativt inriktad, tolkande ansats. För överskådlighetens skull har enkätsvarens två positiva och två negativa svarsalternativ slagits ihop till det ”positiva svar” respektive ”negativa svar”.

De flesta VIDA-deltagare som intervjuades kombinerar svenskastudier med praktik eller arbete. Ett par är helt självförsörjande, delvis genom kontakter som de har fått genom Vida. Detta gäller för den yngste av de 16 intervjupersonerna, en nittonåring som har varit i Sverige sedan 2015 och försörjer sig helt på egen hand sedan drygt ett halvår. När denne unge man kliver in i intervjulokalen, aningen försenad, skiftar stämningen på ett ögonblick. Tre andra personer, som kommit i tid och dittills suttit tysta och aningen försagda, börjar snart prata och gestikulera även de. Tal varvas med skratt. Den senkomne berättar på hackig svenska men ändå ordrikt och energiskt om hur han fick anställning efter att ha provat på en VIDA-aktivitet, att han har engagerat sig på andra sätt i föreningslivet där han letat sig fram för egen maskin, att han pluggar svenska och arbetar extra på café. Han talar livfullt om hur den ena kontakten lett till den andra, i en kedja av kommunikation med olika personer i den svenska omgivningen: Grannar, föreningskamrater, praktikhandledare, chefer: ”Jobb leder till flera jobb – det blir jobb, jobb, jobb!” utbrister han entusiastiskt med tydlig adress till de andra fokusgruppdeltagarna: Så här kan ni också göra!

Den här kortfattade inledande interiören är visserligen anekdotisk men den illustrerar ett par viktiga saker som kanske annars inte kommer fram tydligt i det följande där det som intervjupersonerna berättade *om* lyfts fram mer än *hur*. Intervjuerna gav ett språkligt ganska torftigt material. De flesta intervjupersoner hade begränsade kunskaper i svenska vilket avspeglades i deras svar på frågor och försök att utveckla mer reflekterande resonemang. Transkriberingen efteråt krävde en mycket noggrann, flera gånger upprepade genomlysning av intervjuinspelningarna. Trots dessa svårigheter kom många viktiga aspekter fram av intervjupersonernas erfarenheter och förhållningssätt. De hjälptes åt med att översätta åt varandra och fick ta god tid på sig. Både svenska, engelska och franska kom till användning. Som intervjuare fick jag ta del av mycket information och oförlömliga intryck av VIDA-deltagares verklighet och erfarenheter som de förmedlade med enkla ord men samtidigt också både med eftertryck och tydliga ansträngningar att föra fram nyanserade budskap.

Okänd mark

En första iakttagelse är att VIDA-deltagare inte alltid förstår det sammanhang inom vilket deras föreningsaktivitet har ägt rum. Det är möjligen inte så förvånande, trots att de alla har exponerats för en relativt omfattande både muntlig och skriftlig information om VIDA och om följeforskningen. De har nyligen kommit ett nytt land där de på kort tid har mött (och är beroende av kommunikationen med) representanter för många olika myndigheter som delar på det formella ansvaret för deras situation. Som nyanlända har de ställts, och ställs, inför ständigt nya situationer i en främmande kontext – allt detta innan de rimligen har haft möjlighet att lära sig det nya språket.

Fokusgruppintervjun tas genast i anspråk som ett tillfälle för frågor, både VIDA-deltagare emellan och till följeforskaren: Vad är egentligen en förening för något? För dem har aktiviteten hittills, genom VIDA, varit gratis. Kan det stämma att andra betalar en avgift? Flera säger sig inte känna till om deras aktivitet fortfarande pågår eller har upphört. Det är flera intervjupersoner som (felaktigt) tror att det går att ha flera VIDA-aktiviteter samtidigt. De har väntat på, alltså förväntat sig men inte fått, ytterligare en önskad aktivitet. Vissa är frustrerade och besvikna och ber följeforskaren om hjälp.

Sammantaget förmedlar fokusgruppintervjuerna, tillsammans med vissa frisvar, intrycket att VIDA-deltagare kan ha mycket begränsade kunskaper om projektet i sin helhet men också om följeforskarens roll. Detta trots att vi vet att alla ur målgruppen som har matchats till en föreningsaktivitet har deltagit vid tillfällena för både muntlig och skriftlig information om VIDA från arbetsförmedlare, kommunanställda, föreningssamordnare, föreningsrepresentanter - och följeforskare.

Övergripande positiva erfarenheter av matchningen till föreningslivet och föreningssamordnarens betydelse – och undantag

Enkätfrågan om vad deltagare tyckte om att få göra en aktivitet i sin plan var den som fick allra flest svar och som genererade det allra mest entydigt positiva resultatet:

Diagram 6.

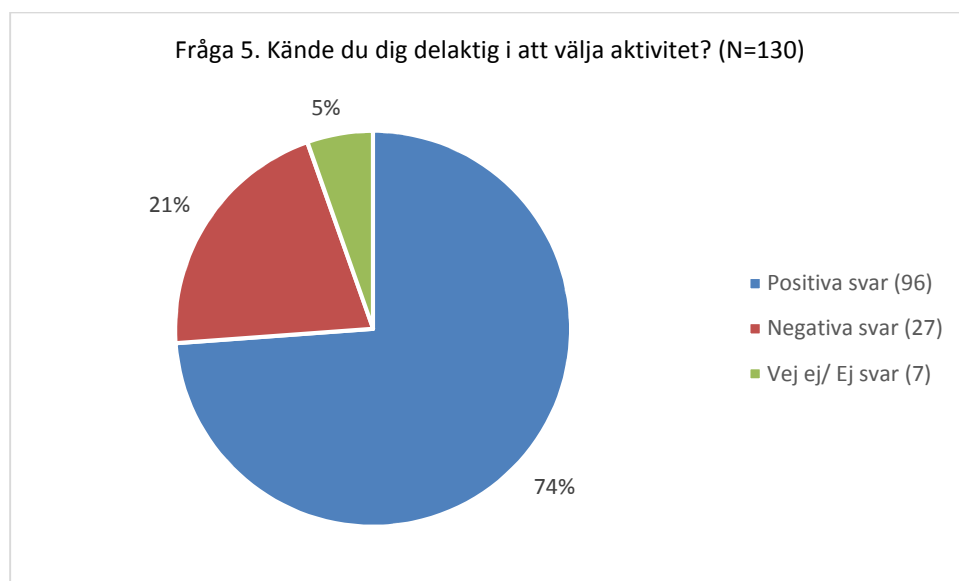

Även merparten av intervjupersonerna uttrycker att de i stort uppskattar projektet och, aktiviteten, så som de har förstått det hela. Vad är det då som gör att de uppskattar VIDA-projektet? Vad är det som gör att det fungerar, när det fungerar? Flera saker samspelar. Föreningssamordnare ute i noderna har, med sitt konkreta arbete, haft en mycket stor betydelse för nöjda VIDA-deltagare. Vittnesmålen i intervjuerna är många om engagemang och lyhörd flexibilitet från föreningssamordnarens sida:

Han sa: Välj en tid som passar dig!

Intervjupersonen som citeras här låter både tacksam och lite förvånad på rösten när han berättar om hur tillmötesgående och hjälpsam föreningssamordnaren var. Några av föreningssamordnarna beskrivs som särskilt aktiva och starkt personligt engagerade. De har följt med till föreningen vid första tillfället och uppskattas stort för sin omvittnat uppmuntrande och stöttande hållning. Det personliga bemötandet i allmänhet från föreningssamordnare inom ramen för deras uppdrag att matcha de nyanlända till en passande och/eller önskad förening är alltså mycket uppskattat. Bilden när det gäller upplevd delaktighet, genom enkätsvar och intervjuer, är inte fullt lika entydig. Även här överväger den positiva tendensen i enkätsvaren, dock ej lika starkt som svaren på den mer allmänna frågan:

Diagram 7.

Bilden av delaktighet som förmedlas i intervjuerna är mer sammansatt. Mindre positiva erfarenheter omvittnas både i samband med själva matchningen och senare vid mötet med föreningen. I det förstnämnda fallet har känslan av delaktighet hos vissa varit påtagligt låg, exempelvis när föreningssamordnaren ger intryck av att ha bråttom att få till stånd en matchning på bekostnad av kommunikationen med och informationen till den nyanlända. En intervjuperson berättar att han erfor enträgna frågor från föreningssamordnaren om *varför* han först inte ville ha en aktivitet och därefter *varför* han önskade endast en viss typ av aktivitet som påtryckning, något som kändes obekvämt:

... Inte som tvång, men påståendet var mycket, mycket (...): "Det är jättebra med en aktivitet!". När jag sa att jag vill inte, hon sa till mig: "*varför* vill du inte? *Varför*?" Jag ville inte, bara! Hon fortsatte: "Men *varför*?" Det var... som övertalning!

Fokusgruppintervjuerna illustrerar inte några generella förhållanden utan det är individuella erfarenheter som kommer till uttryck, något som har poängterats tidigare och förtjänar att upprepas. Samtidigt signalerar uttalanden som detta erfarenheter som är viktiga att notera för den som har i uppgift att motivera människor till något för dem helt nytt. Den allra vanligast omvittnade grunden för missnöje relaterad till matchningen som VIDA-deltagare berättar om handlar emellertid inte om sådant. Istället rör det sig om att den aktivitet som man helst önskar göra inte går att ordna eller att man vill göra mer och fler aktiviteter. De allra flesta intervjupersoner uttrycker på ett eller annat sätt just att de skulle ha önskat få *mer*: Fler aktivitetstillfällen, flera och andra aktiviteter. Detta tema märks också i enkätens frisvar, där tio av 51 svar på frågan om vad man *inte* gillade ger svar som handlar om önskemål om mer (bilaga 2).

Intervjuerna antyder att det kan ha uppstått missförstånd i kommunikationen med föreningssamordnaren. Flera har uppfattat det som att en viss, faktiskt vanlig aktivitet (exempelvis fotboll) inte vore möjlig. En intervjuperson berättar att han helst av allt ville

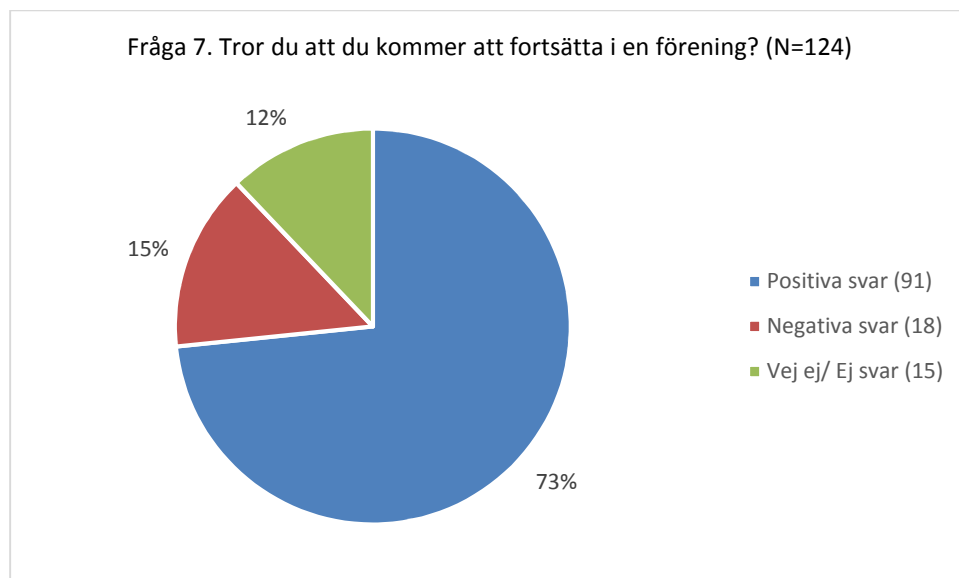
komma till en hantverksförening, men några sådana föreningar finns inte enligt vad han uppfattade av informationen. Andra berättar med påtaglig otålighet om hur de har väntat förgäves på ett besked eller annan kontakt som upplevs vara utlovad av föreningssamordnaren. Vad som verkligen har sagts är givetvis svårt eller omöjligt att reda ut i efterhand men vi kan ana språksvårigheter ligger bakom.

Hela 45% av de som besvarade webbenkäten hade gjort sin föreningsaktivitet i en förening inriktad på idrott, hälsa eller friluftsv verksamhet. Detsamma gäller för samtliga intervjupersoner. Det var vanligt att de hade önskat sig en sedan tidigare välkänd aktivitet, inte sällan fotboll. För de som har fått just detta önskemål tillmötesgått har aktiviteten ändå inte alltid fallit väl ut – fotboll på svensk fritidsnivå har inneburit något annat än det som VIDA-deltagarna hade förväntat och ofta medfört frustration för de som spelade på högre nivåer i hemlandet och där fick både status och pengar genom sitt utövande. Endast någon vittnar om glädje över att få möjlighet att utöva denna kära och efterlängtrade idrott. Det är annars flera som uttrycker stor tacksamhet över aktiviteten eftersom den både bryter tristess och skingrar ensamhet. En deltagare uttrycker med eftertryck sin uppskattning av möjligheten att genom VIDA-aktiviteten få göra något som han gillar, men poängterar samtidigt att om han inte hade fått göra exakt den aktivitet som han ville (vilket först inte verkade gå att ordna) så hade han tackat nej. En annan intervjuperson berättar att den erbjudna aktiviteten inte alls överensstämde med hans förväntningar och önskemål. Han var besviken, men skulle han tacka ja ändå? Efter att ha funderat igenom det hela noga och kom han fram till att det viktigaste för honom trots allt var att få träffa andra människor och tala svenska. Han kom sedan, till viss egen förvåning, att uppskatta sin nyupptäckta hobby mycket. Åter en annan person beskriver att han inte förväntade sig annat av VIDA-aktiviteten än, förhoppningsvis, lite bättre kondition. Hans förväntningar var alltså ganska lågt ställda. Men efter en tid började aktiviteten att betyda mer än så. Han fick nya kontakter i föreningen som med tiden ledde till vänskap.

Fortsätta i en förening?

Webbenkäten inrymde en fråga om att fortsätta i en förening, vilket de flesta ville:

Diagram 8.

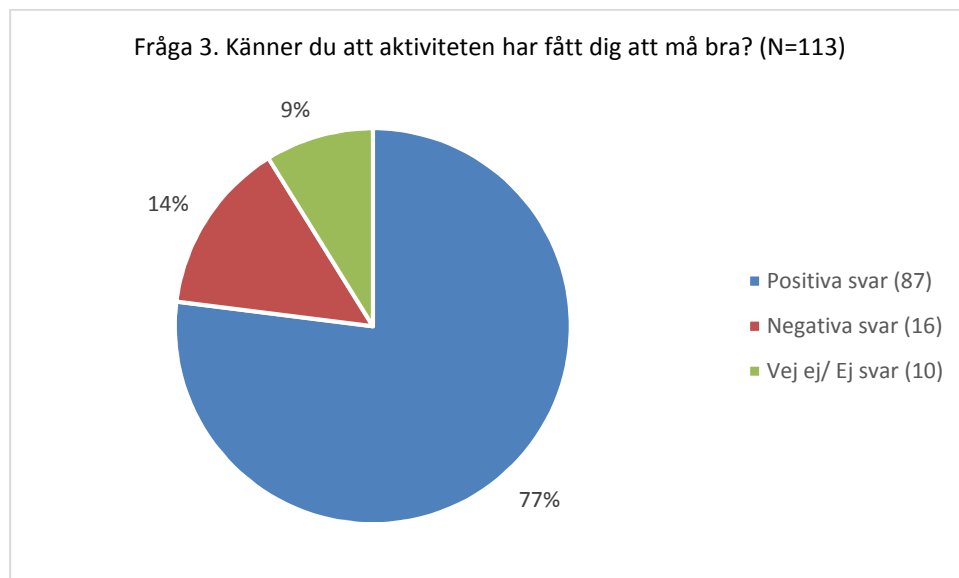
Trots att så många intervjupersoner verkar ha blivit bitna av sin aktivitet så var det endast någon enstaka som sa sig ha funderat över att fortsätta med samma föreningsaktivitet efter att VIDA-projektet är avslutat. Är det då någon av intervjupersonerna som på eget initiativ eller på egen hand har kontaktat en förening för att utröna om det finns möjlighet att ansluta eller medverka i en *annan* aktivitet, utanför VIDA-projektet? Frågan möts genomgående av uttryck för oförståelse eller rentav misstro. Flera deltagare som har familj berättar att det är svårt att passa in en föreningsaktivitet i vardagslivet som är förlagd till kvällstid eller en lördag-söndag. Endast en av intervjupersonerna svarade tveklöst ja – han hade redan letat sig vidare i föreningslivet. Just denne man var påfallande fokuserad på att etablera sig i Sverige inom sitt tidigare yrke och berättade om hur han systematiskt tränar svenska för att snabbt lära sig mer. Här var föreningsaktiviteten en viktig del, ansåg han.

Ökad känsla av välbefinnande

Något som utmanar bilden av lite tveksamma, mindre nöjda intervjupersoner är det faktum att alla av de som har genomfört en aktivitet vittnar om att den faktiskt har fått dem att må bättre. De berättar om stort och smått, allt ifrån uppskattade tillfällen att lära sig något nytt till möjligheter att skaffa kontakter för kommande arbetsliv. Det handlar alltså om både stort och smått. En deltagare utbrister med eftertryck: ”Jag tänker att det kan vara bra för mig om jag kan simma!” Uttalandet kan te sig trivialt, men det är i själva verket en mycket viktig, av i stort sett alla intervjupersoner omvitnad, positiv aspekt av VIDA-aktiviteten att den innebär något glädjefyllt och inspirerande i en tillvaro som annars ofta upplevs som ganska tung. Föreningslivet erbjuder något helt annat än plikt och ansvar. Den upplevs ge unika inblickar i svenskars vardagsliv och bidra till hopp om att ett bättre liv i det nya landet är möjligt och inom räckhåll. Flera intervjupersoner gör explicita kopplingar till att de mår bättre – fysiskt men framför allt psykiskt – sedan de påbörjat sin aktivitet just av sådana skäl. Detta gäller oavsett om aktiviteten är inriktad på idrott och hälsa eller helt andra saker. Enkätstudien visar

ett liknande mönster. Över 3/4 svar på frågan om aktiviteten har fått deltagarna att må bra uttrycker positiva erfarenheter:

Diagram 9.

Föreningslivet - inte alltid som man trodde

Som framgick ovan så ger deltagarna i intervjuerna uttryck för en del besvikelse och missnöje med olika erfarenheter som de har gjort i själva föreningslivet, alltså i direkt samband med aktiviteten. Flera uttalanden i fokusgruppintervjuerna antyder förekomst av en förväntan om att *få saker ordnade*, vilken ibland har givit upphov till en känsla av besvikelse eftersom den inte har uppfyllts. Ett på detta exempel utgörs av svaret på frågan om deltagarna hade önskat något annorlunda med Vida:

Att det kom en buss. Det hade varit bättre om det finns en buss som hämtar elever till kursen (...). Nu måste jag ta promenad! Jag måste gå hela vägen dit

Intervjupersonens uttalande om önskemål att få skjuts får de övriga fokusgruppdeltagarna att börja skratta – men den citerade mannen vidhåller att det hade varit bättre för honom att bli hämtad av buss till aktiviteten. Deltagarna är självfallet individer med olika förutsättningar och förhållningssätt och nämnda uttalande sätter ljus på att förväntningarna är viktiga för hur VIDA-aktiviteten värderas. Detta väcker i sin tur frågan om hur föreställningarna om föreningslivet uppkommer. Intrycket som fokusgruppintervjuerna ger är att själva fenomenen *förening* och *föreningsaktivitet* är nya för många. Möjligheten som föreningssamordnare och andra har att förklara och väcka intresse för att delta är också begränsad: Mötestiden är kort och de nyanlända många vid tillfällena när VIDA introduceras. Frisvar antyder också att förväntningar som väcktes vid detta tillfälle senare kom på skam (bilaga 2). Önskemålet ovan om skjuts till föreningen kan te sig provocerande, men andra synpunkter som lyftes fram emottogs med förståelse av övriga fokusgruppdeltagare. Några intervjupersoner berättar om aktiviteter som de visserligen hade önskat men som, när de kom till föreningen, visade sig vara riktade till en annan målgrupp. Exempelvis berättar en man i fyrtioårsåldern att de

reguljära deltagarna i aktiviteten som han hänvisades till var ungdomar, vilka han försökte men inte lyckades komma i samspråk med. Han avslutade med att utbrista: ”Jag träffar hellre mina egna barn, hemma!”. En annan person berättar att ingen fanns på plats när han anlände till första aktivitetstillfället – han gick inte tillbaka. Åter en annan berättar att den enda svenskspråkiga personen som var på plats när han kom till föreningen den första gången inte uppfattades vara intresserad alls av att kommunicera:

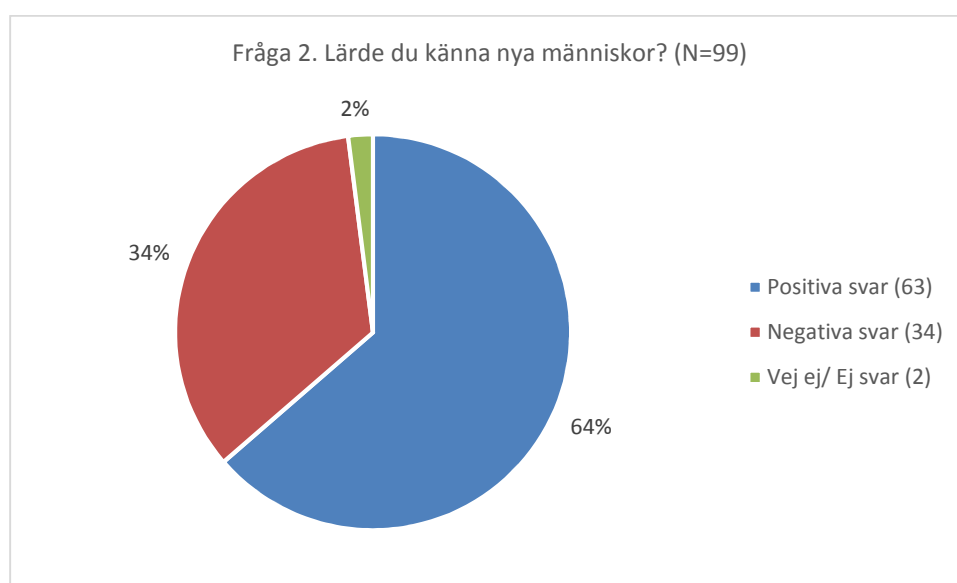
Det finns en enda man där som pratar svenska: ”Välkommen, välkommen, tack, tack!” Sen han går till kontoret och sover. (Var det han som hade hand om aktiviteten?) Ja.

Sätten på vilka deltagarna formulerar sina negativa erfarenheter av VIDA aktualiserar sammanfattningsvis problem knutna till såväl matchningsprocessen och föreningsaktiviteten i sig, som betydelsen av deras egna föreställningar om vad de har erbjudits. I det följande fokuserar vi på en annan form av svårighet, en som de allra flesta intervjupersonerna har upplevt under sin tid i Sverige: Att lära känna nya människor.

Lära känna svenskar och prata svenska?

Att träffa, tala med och lära känna svensktalande var en viktig målsättning med VIDA-projektet. Mötena och de personliga kontakter som i många fall också har uppstått inom ramen för aktiviteten har tydlig, positiv betydelse, berättar intervjupersonerna. Det kan till exempel handla om att en ny föreningskamrat (föreningsrepresentant eller annan deltagare i en kurs) på olika sätt visar personligt engagemang och omsorg och uttryckligen vill se VIDA-deltagaren fortsätta i föreningen efter att aktiviteten är avslutad. Då känner man sig välkommen! Flera frisvar i webbenkäten uttrycker tacksamhet över att aktiviteten har skapat möjligheter till kontakter med svenskar. Även enkätsvaren på frågan om man lärt känna nya människor genom aktiviteten ger en bild som överväger åt det positiva hållet, om än inte lika entydigt som andra frågor (detta var den enkätfråga som fick minst andel positiva svar):

Diagram 10.

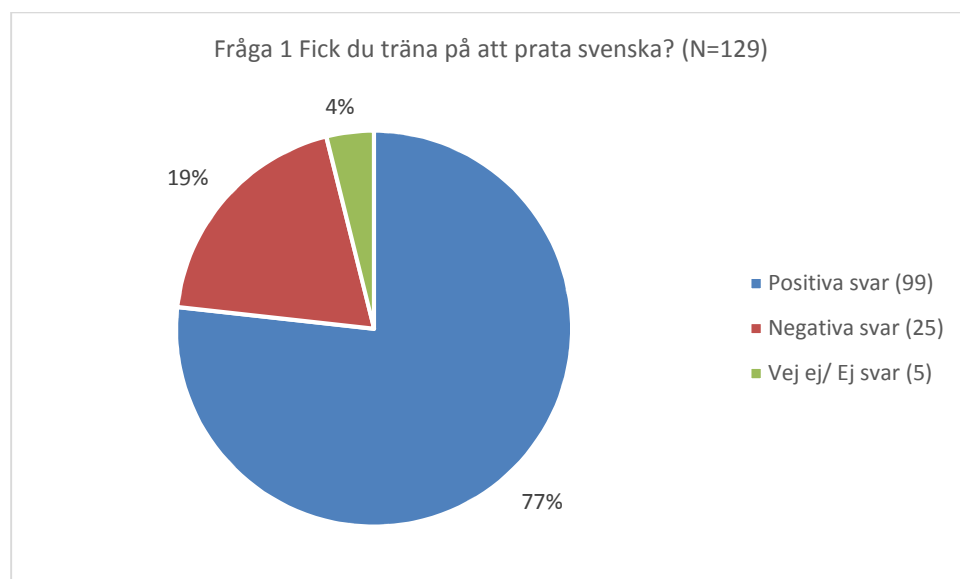
Vi vet inte om enkätsvaren på frågan om man har lärt känna nya människor gäller svensktalande eller andra i samma situation. Vittnesmålen är många i intervjuerna om hur VIDA-deltagarna upplever att ”svenskar” i allmänhet – särskilt i Stockholm - är svåra att få kontakt med och än svårare att knyta vänskapsband med:

Vi brukar inte... inte träffa nya svenska människor, och prata. Bara dom som jobbar med oss. På Arbetsförmedlingen, socialen, Migrationsverket...

”Svenskar är rädda för oss” säger flera och berättar om hur de har upplevt undvikande beteenden hos personer som de kategoriserar som svenskar i tunnelbanan och andra offentliga miljöer. De allra flesta av intervjupersonerna berättar att de enbart umgås med andra migranter - om alls med någon. Flera intervjupersoner ger intryck av att vara mycket och oönskat ensamma. De träffar inte eller umgås med andra människor över huvud taget. Själva intervjutillfället upplevs som positivt just på grund av detta – det är en vanlig kommentar. Som en kontrast framstår minnena hos deltagare som i början av sin tid i Sverige kommunplacerades på små orter i landet. De berättar om hur mycket hjälp de fick av sina första svenska grannar med att komma till rätta, inte minst genom uppmuntran att tala svenska. Tillvaron här och nu beskrivs som betydligt mer anonym och socialt torftig. Dagarna är fulltecknade. Långa restider mellan SFI, praktikplatser och timarbeten samt en överlag besvärlig boendesituation avspeglas i deltagarnas berättelser. Osäkra bostadsförhållanden utmanar i särskilt hög grad möjligheterna att knyta sociala band, delta i föreningsliv och känna lugn och studiero.

Ett viktigt delmål med VIDA-projektet är att skapa möjligheter att tala svenska. Drygt tre fjärdedelar av enkätsvaren bekräftar att så har skett:

Diagram 11.

Något fler av de positiva enkätsvaren om tillfällena att träna svenska är åt det försiktiga hållet: ”Ja, lite”. Flera intervjupersoner har erfarit att aktivitetens karaktär gör svenskaträning svår

att åstadkomma. Det handlar framför allt ifråga om sport av olika slag som till exempel simning eller fotboll, som i det följande:

Det finns ingen tid att sitta och prata (...). När vi ska spela fotboll, vi har bara planen för en kort tid. När vi spelar tillsammans, vi pratar inte. Det är för kort tid för att hinna bli vänner under den här sortens aktivitet (...)

När aktiviteten är slut så skiljs man åt. Man pratar inte med varandra utanför fotbollsplanen – dessutom är det inte ovanligt att inte heller de andra spelarna talar svenska i någon större utsträckning. Någon gör sin VIDA-aktivitet som kursdeltagare tillsammans med andra nyanlända. Här är det uppenbart avgörande hur läraren förhåller sig till möjligheten att genom kursen, i något helt annat än språk, ändå prata svenska och stimulera lärande i svenska språket. Språkträning och kontaktskapande hänger ihop, det ena ger det andra. Att inte kunna tala svenska någorlunda felfritt omvittnas skapa blygsel och hämma initiativ. Några berättar om bekanta i samma situation som vill men inte vågar anmäla sig till VIDA just på grund av sina bristande svenskakunskaper. Här framkommer också tydligt vilken ovärderlig resurs det är att kunna engelska: De få intervjupersoner som gör det berättar om hur de har kunnat kommunicera enkelt och självklart med svenskar från den första dagen i landet. Svensktalande nya vänner har sedan på olika sätt uppmuntrat och stöttat dem i att lära sig mer och mer svenska: Man har kunnat provprata svenska utan att riskera att samtalets innehåll går förlorat bara för att språket blir för svårt för stunden eftersom man då genast kan växla till den gemensamma engelskan. I dessa enstaka fall har relationerna kommit först och språkträningen därefter - inte tvärtom.

Överlag upplever alltså intervjupersonerna att tillfällena att tala svenska är alltför få. En man beskriver det som ett särskilt problem i detta sammanhang att han så länge fick tolk vid kontakter med myndigheter. En dag insåg dock handläggaren på Arbetsförmedlingen att mannen faktiskt kunde förstå en hel del, och slutade anlita tolk inför besöken. Mannen berättar att samtalen visserligen har blivit mer krävande för honom sedan dess, men han upplever det ändå som positivt att få möjlighet att använda och träna svenska tillsammans med arbetsförmedlaren, som för övrigt uppfattas som mycket stöttande.

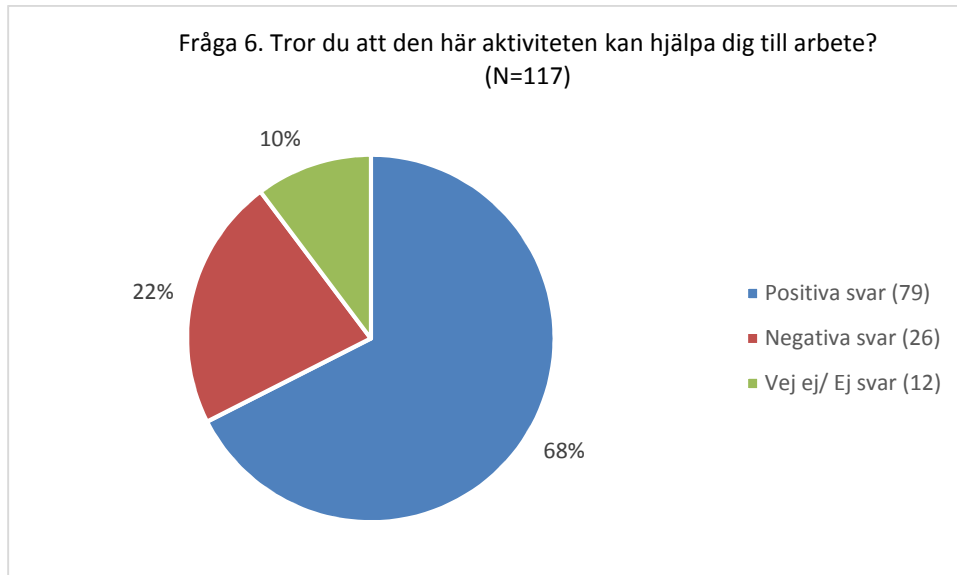
Ovan nämndes att det i varje fokusgruppintervju finns det deltagare som berättar att de betraktar själva intervjun som ett betydelsefullt språkträningstillfälle. Det är på grund av det som de har valt att komma. Gemensamt för dessa intervjupersoner är att de beskriver sig som socialt utåtriktade, och framhåller hur viktigt det är att ta sig igenom en känsla av motstånd för att våga prata svenska och därmed kunna lära sig språket mer och mer efter hand. De resonerar också kring betydelsen av att skaffa sig nya kontakter inte bara av instrumentella skäl (som t.ex. att kunna lämna referenser vid tecknande av andrahandskontrakt) utan kanske framför allt för att må bra och ha ett socialt sammanhang. Dessa intervjudeltagare försöker energiskt att förmedla sina perspektiv till andra, en del påtagligt nedstämda, intervjupersoner.

Leder VIDA till arbete?

Flera intervjupersoner berättar att de valde VIDA för att de förstod, anade eller hoppades att det skulle kunna leda vidare bort från det dödläge i livet som de just då upplevde. Det

övergripande, långsiktiga syftet med VIDA-projektet är också att föreningsaktiviteten ska främja social inkludering och etablering på arbetsmarknaden genom att deltagarna skaffar sig nya kontakter och ökad förståelse för svenska förhållanden. Svaren på enkätfrågan ”Tror du att den här aktiviteten kan hjälpa dig till arbete?” avspeglade en överlag hoppfull inställning till VIDA-aktivitetens möjliga utfall: Drygt 2/3 av de som svarade såg positivt på detta:

Diagram 12.

Den positiva tendensen i svaren är alltså tydlig, även om vi inte vet hur enkätfrågan har tolkats mer i detalj. Är det på kort eller lång sikt man förväntar att aktiviteten ska leda till arbete? För intervjupersonerna däremot är det inte alls självklart att föreningsaktiviteten främjar möjligheten att få arbete, men är förhoppningarna påtagliga att den ska öppna dörrar på andra sätt:

Ja, kanske, men mitt största mål är att lära känna människor! Och sen, kanske, skaffa ett... jobb. Jag vet inte. Kan man skaffa jobbet? Jag vet inte.

Olika intervjupersoner berättar om sina uppfattningar om vad det aktiviteten ska kunna leda till konkret för deras egen del. Den allra vanligaste tanken är att den ska vara bra för välbefinnandet enbart - och att det är gott nog. En deltagare förmedlar relativt höga och samtidigt vaga förväntningar på att VIDA-aktiviteten ska ge inblickar i svenskt vardagsliv:

Att utveckla det här livet. (*Livet i Sverige?*) Nej, mitt liv. Och träffa nya människor och... utveckla mitt språk. (*svenskan?*) Ja. Och att visa hur det funkar här, i det här samhället.

Med tanke på den stundom uppgivna stämningen under intervjuerna ställs frågan om VIDA har varit en besvikelse? Svaren kommer direkt: Inte alls! Trots att flera av intervjupersonerna har avslutat sin VIDA-aktivitet i förtid och trots att de har berättat om nedslående erfarenheter svarar alla nekande och på sätt som liknar det följande:

Nej! Det är en timme. Man kan göra sport. Det är bättre än ingenting.

I den allra sista intervjun berättar en intervjuperson att han inte vet om han vill stanna i Sverige och i så fall ansöka om svenskt medborgarskap eller om han ska migrera vidare till något annat land. Vilket det blir beror på hur det går här med utbildning och jobb framöver – nu både studerar och arbetar han och går det riktigt bra och han blir så framgångsrik som han önskar vill han egentligen flytta vidare. Detta väcker tanken att frågan om hur deltagarna uppfattar VIDA-aktiviteten bör ställas också i relation till hur de ser på sin framtid på lång sikt. Den som inte självklart tänker sig att stanna här har rimligen ett annat förhållningssätt till frågan om inkludering eller etablering än den som tänker sig en framtid i landet.

Sammanfattning och reflektioner: Deltagares perspektiv

VIDA-projektet riktar sig till kollektivet ”nyanlända”, men detta kollektiv består förstås av individer med olika önskemål och förutsättningar. I början av detta avsnitt fick läsaren ta del av en intervjuinteriör där en ung man framstod som en obotlig optimist och energispridare. Han hade ett så märkbart positivt förhållningssätt att de andra i rummet rycktes med. Det har också gått påfallande bra för just honom. Det är också lätt att föreställa sig honom som en tillgång i många sociala sammanhang. VIDA-deltagarna har givetvis, som andra människor, inte bara olika livserfarenheter utan även olika personligheter, karaktär och förhållningssätt. Sådant spelar in för deras möjlighet att tillgodogöra sig VIDA-aktiviteten, men kan vara svårt att sätta fingret på när vi försöker förstå vad det är som avgör hur den tilldelade aktiviteten landar hos deltagarna. Det är också en anledning till att följeforskningen ägnades både övergripande bilder (genom enkätstudien) och individuella (genom intervjuer och i viss mån genom att peka på frisvar i webbenkäten). Enkätstudien, som har fångat in synpunkter från ett förhållandevis stort antal VIDA-deltagare, förmedlar en huvudsakligen positiv bild som i viss mån här har problematiseras med hjälp av materialet från fokusgruppintervjuerna. Hur kan vi förstå den här slags stora skillnader i svar mellan enkäter och fokusgruppintervjuer? Inledningsvis nämndes några möjliga svar: Kanske är de som kom till intervjuerna en särskilt missnöjd grupp, som sökte ett forum att uttrycka det i. Kanske handlar det om att projektet utvecklades över tid så att både föreningar, myndigheter och föreningssamordnare blev allt bättre på att ta emot och hand om VIDA-deltagare. - svaren på enkäten i senare skede av projektet kan i så fall påverka slutresultatet i tydligt positiv riktning. Intervjumaterialet rör inte generella förhållanden utan individuella erfarenheter, i sin egen rätt. Även enkätmaterialet är begränsat. Av de 415 som accepterade att kontaktas av följeforskaren var det 210 som valde att påbörja enkäten. Vi fick i genomsnitt 125 svar per fråga.

Trots att materialet är förhållandevis litet och inte ger säkra generella svar om VIDA-deltagares erfarenheter så är det värdefullt. Svarspersonerna kunde välja att svara på sitt eget språk och har därför rimligen både förstått och kunnat besvara de enkelt uttryckta frågorna. Materialet är också exklusivt genom att det ger röst åt människor som inte har någon stark röst i det offentliga samtalet, trots att de står i blickfånget för mycket av vad som ventileras där.

I det följande sammanfattas och diskuteras resultaten ifråga om VIDA-deltagares erfarenheter och synpunkter i kortform, för överskådlighetens skull enkelt indelade i positiva erfarenheter och erfarenheter som avspeglar utmaningar för projekt liknande Vida.

Deltagares positiva erfarenheter

- Personligt, positivt bemötande av engagerade föreningssamordnare motiverar nyanlända att välja, påbörja och fullfölja en föreningsaktivitet.
- Det personliga engagemanget hos myndighetsrepresentanter, föreningssamordnare och människor i föreningslivet som möter de nyanlända tycks vara av mycket stor betydelse för att deltagare ska uppfatta sin VIDA-aktivitet som lyckad. Ofta har så skett.
- En föreningsaktivitet kan ge mycket uppskattade tillfällen att träffa svenskar, möta nya vänner, ha trevligt och göra saker tillsammans. Föreningsaktiviteter som ger tillfällen att få tala och träna svenska uppskattas högt.
- Välbefinnandet överlag uppfattas utan tvekan ha ökat för många VIDA-deltagare, både när deras aktivitet innefattar stimulerade fysisk aktivitet och genom att den framstår som en positiv motvikt till ensamhet och plikter.
- En föreningsaktivitet kan ge värdefulla inblickar i svenskt vardagsliv. För många har den därmed givit ökat hopp om framtiden. Det är flera som fortsätter i föreningslivet.
- Kontakter som har uppstått igenom föreningsaktiviteten har öppnat olika dörrar för VIDA-deltagare. I vissa fall har de lett till praktik och till och med arbete.

Deltagares erfarenheter som innebär utmaningar

- Det finns okunskap och missförstånd om VIDA-projektet hos deltagare: *Vad är Vida? Är VIDA obligatoriskt? Vad är en kurs? Kan jag byta aktivitet? Kan jag få fler aktiviteter?* Vissa VIDA-deltagare tror att aktiviteten är en utbildning eller praktikplats eller att den leder direkt till arbete: Upptäckten att så inte är fallet skapar besvikelse och en känsla av att ha blivit vilseledd.
- När nyanlända upplever en press på att delta utmanas eller minskar känslan av delaktighet.
- Vissa VIDA-deltagare önskar en annan aktivitet än den som de har fått. Vissa har avbrutit aktiviteten, eller inte ens påbörjat den på grund av missnöje med matchningen.
- När det är få eller inga svensktalande i samma föreningsaktivitet och tillfällena att träna svenska små upplevs aktiviteten i regel som mindre meningsfull.
- Många skulle vilja ha mera och flera föreningsaktiviteter.
- Vissa nyanlända ser ingen anledning eller möjlighet att börja eller fortsätta i föreningslivet (exempelvis är aktiviteten för dyr eller upplevs ta för mycket tid).
- Tanken att själv leta reda på och kontakta en förening är avlägsen för många – även för de som önskar mer aktiviteter. De kan uttrycka glädje över aktivitet men inte förstå den som annat än en tillfällig förströelse knuten till deras individuella handlingsplan.

Flera deltagare betraktar VIDA-aktiviteten som ett arbete som de måste gå till – en uppfattning som bekräftas av att aktiviteten ingår som del i det som de *måste* göra inom ramen för sin aktivitetsplan (när de väl har tackat ja till att delta). Olika VIDA-deltagare kommer in i projektet med olika bakgrund, erfarenheter och förhållningssätt. Vissa intervjupersoner tedde sig tvehågsna eller rentav skeptiska till Vidadeltagandet medan andra var påfallande energiska och positivt inställda. Oavsett vilket så är det en viktig iakttagelse från intervjuerna att det finns nyanlända som har tackat ja till något som de, åtminstone initialt, inte riktigt förstår innebörden av. Detta bekräftas av frisvar i webbenkäten (bilaga 2). Det finns även deltagare som har uppfattat att de *måste* acceptera en aktivitet – erbjudandet har inte tolkats som om det vore möjligt att avvisa. Även andra missuppfattningar förekommer om projektet bland de intervjuade VIDA-deltagarna, kopplade till exempelvis olika parter roller inklusive relationen mellan föreningsliv och myndigheter: För flera är detta höljt i dunkel. Sådana resultat utmanar tanken om delaktighet och kan ha betydelse för hur deltagare hanterar sina kontakter med föreningarna, ett tema som kommenteras i diskussionsavsnittet nedan. Med detta sagt bör det vara en empirisk fråga om och när det är ett problem att deltagaren inte är helt och hållet införstådd med vad som komma skall. Föreningssamordnarens uppgift att matcha till en aktivitet är trots allt begränsad – det är föreningen som ska introducera VIDA-deltagaren i den valda aktiviteten och kanske är det först då som det hela kan klarna för deltagare som har valt något som de inte känner till sedan tidigare eller som inte har någon nämnvärd förförståelse av 'förening' eller 'föreningsliv'. VIDA-deltagares små eller begränsade förkunskaper om föreningslivet har rimligen även betydelse för vilka förhoppningar som de har, både inför och under aktiviteten: Vad tror de att den ska innebära och leda till?

De olika delmålen med VIDA-projektet för deltagarnas del (indikatorerna) handlade om delaktighet genom möjligheter till språkträning, utökade sociala nätverk och/eller förbättrad hälsa. Intervjupersonerna berättar att de tränar svenska med andra nyanlända, snarare än genom att prata med svenskspråkiga. Någon enstaka intervjuperson har fått tillfälle att prata om svenska traditioner med svenskspråkiga på språkcafé – mycket uppskattat. Här fanns också berättelser om aktiviteter som inte alls tycks möjliggöra svenskaträning. Det framgår tydligt i det samlade materialet att variationen är stor när det gäller huruvida kontakttillfällena uppstår även utanför själva aktiviteten, genom den. Flera VIDA-deltagare uppfattar att aktiviteten som de tilldelats inte leder, eller ens skulle kunna leda, till integration i betydelsen sociala kontakter eftersom den ger så pass lite utrymme för social samvaro och samtal. Det går förstås att diskutera vad som krävs i form av risktaganden och initiativ från olika parter som befinner sig på samma plats för att en mer fördjupad kontakt ska uppstå. VIDA-projektet har engagerat väldigt många människor och, som vi kan ana, av många olika orsaker. En aktivitet inom idrott, sport eller friluft leder rimligen till det delmål som handlar om hälsofrämjande – något som samtliga i fokusgruppintervjuerna också bekräftade.

En till detta relaterad iakttagelse är att flera intervjupersoner berättar att de tycker mycket om sin aktivitet. De både vill fortsätta med den och ha fler aktiviteter efter att den första är avslutad. Å andra sidan ställer sig flera oförstående inför frågan om att fortsätta i

föreningslivet på sin fritid, eller att själva kontakta en förening. I vissa fall tycks det bero på att många föreningsverksamheter pågår på kvälls- och helgtid och därmed utanför det som deltagarna uppfattar som normalarbetstid. I andra fall finns specifika hinder för målgruppen att fortsätta i föreningslivet, trots att de vill. Vissa av aktiviteterna som förmedlats inom VIDA är gratis eller nästan gratis, medan andra kostar mer för den ordinarie deltagaren. Fortsatt föreningsaktivitet med samma inriktning kan i vissa fall vara svår genomförbart i närtid av ekonomiska skäl för enskilda deltagare. Andra *kan* verkligen göra så, oavsett personlig ekonomi eftersom aktiviteten är gratis eller kostnaden försumbar. Det här bör ha betydelse (vilken och hur stor är en empirisk fråga) med tanke på ett mer långsiktigt önskat utfall, dvs. att nyanlända ska fortsätta att vara engagerade i föreningslivet även efter aktivitetens avslut för att kunna fortsätta.

MEDVERKANDE PARTERS PERSPEKTIV PÅ VIDA-PROJEKTET

Föreningsrepresentanter

Vilka utmaningar och möjligheter erfar representanter för det civila samhället, alltså föreningsrepresentanter, av att medverka i Vida? I det följande beskrivs resultaten av en kvalitativ undersökning genom fokusgruppintervjuer med representanter för några av VIDA-projektets medverkande föreningar. Två fokusgruppintervjuer med representanter för nio föreningar genomfördes med sammanlagt tio intervjupersoner: fyra kvinnor och sex män (bilaga 1). Den ena intervjun genomfördes i november 2017, den andra i november 2018. Intervjuerna med föreningsaktiva präglades av entusiasm och ett engagemang som också bekräftades av att flera av föreningarna medverkar i flera integrationsprojekt, parallellt med Vida.

Som nämndes ovan är föreningarna i VIDA av alla de slag, från stora och internationellt verksamma till små lokalföreningar. För vissa är integrationsinriktat arbete en ny erfarenhet, för andra utgör det själva kärnan i föreningens engagemang. Föreningarna i VIDA verkar också i kommuner med varierande organisering av mottagande inklusive introduktion av nyanlända till föreningslivet: I några finns ideella initiativ för lättillgänglig information om det lokala föreningslivet vid sidan av andra former av information och stöd. Olika organisationsformer är belagda med olika villkor, vilket har betydelse för föreningarnas vardag. Exempelvis en förening organiserad som studiecirkel får visst stöd från sitt studieförbund, men behöver mer finansiering för kvalificerade ledare och lägger ned mycket arbete på att ansöka om olika stipendier och bidrag för detta. Andra är riksomfattande, som idrottsföreningar med tusentals medlemmar i olika gruppaktiviteter och erbjuder aktiviteter utan kostnad för alla. De sistnämnda kan attraheras av det ekonomiska tillskott som Vida-deltagandet medför men samtidigt riskera att få in betydligt fler deltagare än de har organiserat för och egentligen mår med.

Föreningslivets stora variationer när det gäller innehåll och praktiska förutsättningar avspeglades i fokusgruppsintervjuerna, där föreningsrepresentanter talade om och jämförde sina erfarenheter och intryck. Gemensamt för alla föreningar som anmälde intresse för VIDA, oavsett inriktning, är att de tillsammans representerar aktören ”det civila samhället” i

projektet. Både den påtagliga komplexiteten hos de samlade föreningarna och de förhållandevis få intervjupersonerna gör det omöjligt att åstadkomma någon entydig bild av det civila samhället och dess representation i Vida. Detta hindrar inte att också gemensamma erfarenheter kommer fram genom intervjuerna, utöver den entusiasm och stolthet som förmedlas. En fördel som flera känner av och bekräftar är det unika i att projektet inte behöva begränsas av kommungränsen:

Det är väldigt svårt att få hjälp annars av kommuner, ekonomiskt. Om en kommun är inblandad hjälper den andra inte till. Vi får inte ens lägga information på biblioteket för då kanske det kommer folk från andra kommuner (...) Det är jättesvårt att få hjälp av det allmänna! Men VIDA funkar ju, helt plötsligt går det att få hjälp... Det är fantastiskt!

Matchningen ur föreningsperspektiv – erfarenheter av krånglig administration

Matchningen mellan nyanlända och de olika föreningarna i VIDA diskuteras livligt. De föreningsaktiva vittnar överlag om positivt färgade kontakter med tillmötesgående och engagerade föreningsamordnare. Men de uttrycker också både irritation och besvikelse när de har upplevt en tröghet i matchningen till just deras förening. Den förening som har anmält sitt intresse av att erbjuda en VIDA-aktivitet vill gärna komma igång så fort som möjligt, men det kan ta flera veckor eller rentav månader innan någon VIDA-deltagare anvisas. Frågan om varför det är på det här sättet diskuteras med engagemang och, ibland, uttryck för frustration: ”Socialtjänsten och Arbetsförmedlingen gör ingenting för att introducera föreningslivet! De vet ingenting alls om föreningslivet!” utbrister någon.

Det är emellertid föreningsamordnarnas roll som diskuteras mest, vilket kanske är naturligt eftersom det är dessa som de föreningsaktiva träffar mest. Föreningsamordnarna beskrivs som i varierande hög grad engagerade på detaljnivå, exempelvis när någon nyanländ just har fått en aktivitet anvisad. Följande citat gäller första kontakten med en ny VIDA-deltagare:

Nån kan ringa upp mig på kvällen och prata jättejättemycket på dålig svenska och jag... jaha, var är hon nu och vart ska hon... liksom. Och ibland har ju föreningsamordnaren följt med, till platsen (...)

Någon föreningsamordnare omvittnas bokstavligen ta den nyanlända i handen och följa med till föreningen första gången medan en annan i enkelhet överlämnar föreningens telefonnummer så att den nyanlända själv kan ta kontakt. Det sistnämnda uppfattas ofta som otillräckligt.

Flera föreningsaktiva uttrycker att de önskar mer insyn i matchningsprocessen som föregår den VIDA-deltagarens första besök. Men merparten av kritiken som lyfts fram mot projektet gäller en helt annan aspekt, nämligen erfarenheten att det kräver väldigt mycket pappersarbete. Projektets utformning uppfattas komplicera saker och ting i onödan. En mängd administration behöver utföras på bekostnad av effektiva matchningar – det är en vanlig synpunkt. Fokusgruppdeltagarna reflekterar högt kring flera exempel på det svårartade administrativa krånglet som de erfar inom Vida. Varför kan man till exempel inte förenkla blanketthanteringen? Som det är nu, har flera uppfattat, behöver föreningen fylla i och skicka

in en blankett per deltagare för att kunna rekvirera den ekonomiska ersättningen som ska utgå – en rutin bland flera som sägs skapa onödigt merarbete. Några uppfattar också föreningssamordnarna som onödigt rigorösa i sina ansträngningar att matcha nyanlända alldeles rätt från början:

Sluta administrera och låt dom prova saker! Nu administreras det ihjäl, och så kommer det inte ut så mycket. Från VIDAs håll, dom frågar en massa grejer: "Han är nybörjare, hur går det då... Är han tillräckligt bra för att vara med..." Det var en massa (...) oro, kring matchningen. Det tar ju tid också från mig. Jag menar: Skicka honom till klubben, det finns massor med folk där som kan säga om han kan spela eller inte, så får han prova! Istället för att administrera. Dom var jättetrevliga men... (...) Det finns en enorm tröghet! Många arbetstimmar bara för att få en enda person att komma till våran klubb. Och sen kanske han bara kommer fem gånger... Mycket energi går åt som inte har med personkontakter att göra!

Personen som citeras närmast ovan är inte ensam om att tycka att det är på tok för mycket av kontroll innan matchningen fullbordas. Upplevd misstänksamhet hos föreningssamordnarna visavi de nyanlända väcker förvåning: Vad kan den bero på, handlar det om pengarna som är inblandade?

Ta emot VIDA-deltagare

Föreningsaktiva intervjupersoner beskriver hur de själva på olika sätt agerar när en VIDA-deltagare ska komma första gången. En del tar direkt kontakt, så fort som de har fått ett telefonnummer som gör detta möjligt. Någon föreslår VIDA-deltagaren en träff och bjuder på fika, en annan möter upp och följer med till det första föreningsbesöket. Andra träffar VIDA-deltagarna först när dessa dyker upp i en föreningslokal eller till en aktivitet. Det förekommer alltså att deltagare kommer till en föreningslokal utan föregående varsel:

Det jag kan tycka är kanske att man kunde få lite mer återkoppling på läget. Dom som har hand om VIDA, dom kanske lite släpper iväg mitt namn och sen så ska man lösa det själv (skratt). Man får ett telefonsamtal från nån sen och då: "Ok kom! Det visste inte jag, men visst är du välkommen!" Typ.

När VIDA-deltagare dyker upp oförberett så här kan det uppstå praktiska svårigheter för föreningarna, som när en aktivitetsgrupp har hunnit bli fullsatt eller när ingen ledare eller annan ansvarig finns på plats som kan ge VIDA-deltagaren en nödvändig introduktion. Man berättar också om olika ansträngningar att ordna fram nödvändigt material (som sportkläder, instrument eller hobbymaterial) på informella vägar, för att underlätta eller möjliggöra VIDA-deltagares medverkan – en form av tillkommande, ideella insatser. Oförutsägbara behov eller förlopp är förstås inte alltid problematiska. Vissa föreningsverksamheter är utformade just för att nya deltagare ska kunna ansluta närsomhelst. I en av föreningarna som representeras är det övergripande målet *kulturmöten för ökad integration* och drop-in-besök välkomnas särskilt. Men sammanfattningsvis var det flera som uttryckte önskemål om mer av information och återkoppling från föreningssamordnarna om vad som sker i samband med matchningen, alltså steget före det att den nyanlända tar kontakt. Om det gick att ordna på något sätt skulle de gärna vilja ta emot intresserade i all enkelhet, välkomna och visa vad man kan erbjuda innan själva matchningen genomförs.

Frågor om projektet

De föreningsaktiva som tar emot VIDA-deltagare har olika erfarenheter men också olika kunskaper om VIDA-projektet och ansvarsfördelningen dem emellan. Några tror att VIDA är Arbetsförmedlingens verksamhet. Flera intervjupersoner ställer konkreta frågor om matchningen på detaljnivå och om projektets villkor ur olika hänseenden. Mer övergripande frågor väcks också och vävs in i diskussionen: Vem är ansvarig för integrationsinsatser av olika slag i samhället över huvud taget och vem *borde* det egentligen vara? Kunskaper, gissningar och åsikter dryftas.

Det är flera föreningsaktiva intervjupersoner som uttrycker osäkerhet inför sin roll och uppgift i skedet efter själva matchningsprocessen, när VIDA-deltagaren ska anlända till föreningen första gången. Är det något som man behöver göra annorlunda eller tänka särskilt på med just VIDA-deltagare? När och hur bör information förmedlas? Vem ansvarar för att deltagaren har med sig utrustning eller material som eventuellt krävs? Bör man även ge någon slags kulturinformation, till exempel om hur man gör och betar sig i föreningen? Flera intervjupersoner uttrycker önskemål om någon slags anvisning eller verktyg som sammanfattar den föreningsspecifika information som behöver ges till deltagaren och vem som bör göra detta.²²

Föreningsrepresentanterna i intervjuerna känner inte helt igen varandras beskrivningar av vilka regler som gäller i VIDA och vad som går att påverka eller anpassa individuellt. Föreningssamordnare som de har mött under projekttiden uppfattas ha förfarit lite olika, och de har i varierande utsträckning uppmärksammat informationsmaterialen om projektet som fortlöpande tillhandahölls av projektledningen. Exempel på frågor som kommer upp och diskuteras är om och i så fall hur föreningen ska intyga deltagarens närvaro, när ersättningen kan eller bör rekvireras (efter avslutad aktivitet eller först när terminen är slut), vad det är som avgör vilken aktivitet en nyanländ får, om de kan hänvisas till en förening i vilken kommun som helst som är med eller om de måste stanna kvar i sin hemkommun... Vad gäller avseende personförsäkring för VIDA-deltagare? Är det olika i olika slags verksamheter? Någon tror att det alltid ska vara åtta aktivitetstillfällen, en annan säger fem. Någon har uppfattat att VIDA-deltagare automatiskt *ska* bli medlemmar i föreningen på VIDA-projektets bekostnad medan någon annan tvärtom tror att VIDA-deltagarna inte *får* bli reguljära föreningsmedlemmar förrän efter aktivitetsperioden. I en fokusgruppintervju återberättas en situation där kursledaren inte kände till att VIDA-deltagaren var undantagen avgift, med följderna att en diskussion uppstod inför övriga i aktivitetsgruppen om den förmodat uteblivna avgiften - en situation som hade upplevts som obekvämt av alla på plats, inte minst VIDA-deltagaren.

Intervjuerna visar att föreningsaktiva kan ha många frågor, men också olika uppfattningar om vad som gäller i form av regler och riktlinjer, hur VIDA-organisationen är beskaffad, hur

²² Detta behov bör till stor del kunna mötas av projektresultatet i form av informationsmaterialet *VIDA-modellen. Välj Inkludering, Delaktighet och Aktivitet* (Länsstyrelsen Stockholm, VIDA & Asyl-, migrations- och integrationsfonden, 2018). Broschyren utkom i samband med avslutningen av VIDA, dvs. efter det att fokusgruppintervjuerna hade genomförts.

matchningen går till och så vidare. Intervjuerna, som alltså genomfördes med ett års mellanrum, förmedlar också en bild av att föreningsaktiva tillsammans med föreningssamordnare i specifika fall har letat sig fram till en form som passar. Oftast har det gått allt bättre efter hand, över tid.

Oförutsedda hinder och nya uppgifter för föreningsaktiva

När en VIDA-deltagare ska anlända första gången och föreningen är införstådd så avsätter den resurser för detta. Men inte sällan förekommer det att personen inte dyker upp. En representant för en större idrottsförening berättar:

Nej det är ofta så att dom ska komma, man pratar med dom och ringer och mailar, och så... Kommer dom aldrig. Det är ju... irriterande, när man har haft separat, man ska träffa bara just den här killen. Och så står man där.

Det är en ny erfarenhet, som har förvånat föreningsaktiva och orsakar viss frustration, att det ofta behövs olika motivationsinsatser för att VIDA-deltagarna alls ska komma till föreningen – detta trots att de ska ha matchats till en aktivitet i enlighet med sina individuella intressen och önskemål:

Det är inte helt lätt att få dit dom, till aktiviteten. (...) Det är lite jobb att baxa dom dit.

Följande citat antyder en felriktad matchning:

Det var två deltagare som jag fick ifrån föreningssamordnaren, som jag försökte kontakta. Jag ringde och... Det var alla möjliga fel. (...) Nej, det var inte lämpligt att prata nu. Ok, jag provar sen... Jag tänkte efter två veckor att jag meddelar föreningssamordnaren att jag får inte tag i dom. (...) Då hade han fått kontakt med dom och då ville dom inte.

VIDA-deltagare har en garanterad plats på tider som för andra är av drop in-karaktär. Nibland har någon påbörjat aktiviteten för att plötsligt och oannonserat upphöra. Även detta orsakar bekymmer: Hur ska man agera?:

Det här att dom kommer en gång och sen inte mer. (...) Då är det lite oklart, är det mitt ansvar att vara på den... eller är det föreningssamordnarens ansvar? (...) Och det är en som jag sms:ar men han har aldrig dykt upp. Där skulle man behöva... liksom återkoppling! Har han hoppat av eller kan han komma närsomhelst? För om han kommer tre veckor senare så kan det vara svårt att... (...)

Föreningsaktiva beskriver kluvna känslor inför sådana oförutsedda inslag i deras Vida-medverkan. De är alla både glada och stolta över att bjuda in nyanlända till sina verksamheter men det känns tråkigt att behöva motivera dem att alls komma och de blir besvikna när VIDA-deltagare uteblir. Hur ska de föreningsaktiva förstå obenägenheten att ta del av det som föreningen så gärna erbjuder? Detta dryftas i intervjuerna, där föreningsaktiva uttrycker både fördragsamhet med och förståelse för vad de tolkar som en allmänmänsklig tröghet inför att göra nya saker. De är väl medvetna om att det svenska föreningslivet är okänd mark för många nyanlända:

Dom är intresserade och så, men det är väl som med alla andra, dom är blyga och osäkra... Liksom känner att "jag kan ändå inte svenska", "usch vad jobbigt det här var". Så det är lätt att... inte komma!

Någon poängterar att många VIDA-deltagare har en väldigt flytande och oviss tillvaro, ingenting är riktigt ordnat utan det mesta i deras nya liv i Sverige är ännu osäkert och preliminärt – exempelvis gällande bostad. Detta kan förstås bidra till att vissa inte riktigt mäktar med att fullfölja sin föreningsplanering, resonerar de och funderar vidare: Vems är egentligen ansvaret för att motivera nyanlända att tacka ja till en VIDA-aktivitet eller, senare, att ta den i anspråk? Utgångspunkten att VIDA-deltagare ska matchas till en aktivitet som de uttryckligen önskar ifrågasätts och kritiserar i viss mån:

Ja där är det ju ett problem. (..) Vi ordnar många sporter. Och så körde vi en enkät. Alla ville bara ha fotboll! (...) Så vi... stoppade in andra sporter ändå. Och efter hand så... Discgolf är ju det mest populära! Men det var ingen som skulle välja det. (...) Kommer det in ett gäng afghanska killar, av hundra killar väljer hundra fotboll, för det är det som man känner till. Ingen kommer att välja... backhoppning! Till exempel. Men det vore ju... dom har mycket större chanser att skaffa sig nätverk, bland svenskar, med backhoppning eller schack eller löpning för den delen, än fotboll. Jag tycker att själva grundtanken att vi ska fråga dem vad de vill, det är inte helt och hållet rätt.

Tanken här är alltså att föreningslivet i Sverige är oerhört mångfacetterat och att olika föreningsaktiviteter är integrationsfrämjande på olika sätt. Eftersom nyanlända sällan känner till detta så är det befogat att styra deras föreningsval betydligt mer än vad man gör i Vida. Väldigt många önskar sig till exempel fotboll, som de känner väl till sedan tidigare. Men det finns många andra sporter, eller aktiviteter, som skulle kunna öppna fler, andra dörrar dvs medföra kontakter med svenskar.

Fokusgruppdeltagarna diskuterar sina olika aktiviteter och praktiska svårigheter som kan uppstå, förknippat med att medverka i Vida. I föreningar som i huvudsak drivs av daglediga pensionärer är alla aktiviteter förlagda till dagtid, vilket innebär speciella bekymmer i detta sammanhang:

Alla går på SFI samtidigt, dom får inte komma till oss när vi... Vi träffas varje torsdag mellan 9 och 12 och äter lunch tillsammans, 30-40 personer. Det krockar med SFI. Det är ett pyssel att få ihop det! Vi har ju löst det nu med att träffas andra tider då men det blir ju inte samma sak för dem, att bli en del i den stora gruppen. (...)

En typ av svårighet, inte helt ovanlig, uppstår alltså i kombinationen med upplägget av kurserna i svenska för invandrare (SFI), som uppfattas som obligatoriska för de nyanlända deltagarna i etableringsprogrammet och som ges på vissa bestämda tider. I exemplet här har föreningen försökt att anpassa VIDA-deltagarnas aktiviteter genom att arrangera speciella tillfällen just för dem vid tidpunkter som möjliggör fullföljande av det obligatoriska SFI-deltagandet. Priset för sådana arrangemang är dock att VIDA-deltagare då missar den

reguljära verksamheten inklusive möten med andra föreningsdeltagare som där skulle kunna uppstå.

Några föreningsaktiva berättar om hur deras föreningar har utformat aktiviteterna för att ge upphov till så lite Vida-administrativa plikter som möjligt, som att minimera antalet aktivitetstillfällen antingen för att det kräver mindre behov av motiverande kontakter med presumtiva deltagare eller för att det medför mindre arbete med uppföljning och avrapportering:

Vi tog minsta möjliga antal tillfällen, för att slippa så mycket administration som möjligt.

Det är frivilligt för nyanlända inom aktivitetsprogrammet att medverka i Vida. Men den som tackar ja till erbjudandet om en aktivitet måste fullfölja sin planerade medverkan – närvaro enligt planering är obligatorisk. För föreningarnas del innebär detta att de behöver kontrollera och rapportera vidare till en myndighet uppgifter om närvaro för Vida-deltagarna. Detta är en ny slags uppgift för föreningen. En av intervjupersonerna berättar:

Jag är ju anställd, men alla andra arbetar ideellt. Och då bli det... Närvaron ska ju dokumenteras, att dom har varit på plats. Och vi tar alltid tar gruppkort, så vet vi vilka som varit där. Och då kan jag rapportera sen till föreningssamordnaren. Men som det varit nu... Föreningssamordnaren har börjat skicka ut närvarolistor som vi ska skriva i och som vi ger till deltagarna så att dom ska veta att det är inte bara en gång, utan åtta gånger.

I vissa fall har föreningssamordnare erbjudit sig att kontakta olika aktivitetsledare direkt, och alltså att gå förbi personer med administrativa arbetsuppgifter i föreningarna, för syftet att stämma av vilka deltagare som faktiskt har närvarat på ett sätt som underlättar för föreningen. Detta är ett av flera exempel på hur föreningssamordnare uppfattas anstränga sig för att hjälpa till.

En aspekt av olika sätt att hantera kontroll och styrning framkommer i en intensiv dialog mellan två föreningsaktiva fokusgruppdeltagare. Den ena verkar i en liten, lokal idrottsförening som har nära kontakt med en annan ideell verksamhet dit nyanlända hänvisas för samhällsinformation av olika slag. Idrottsföreningen och informationsverksamheten står i tät kontakt med varandra. Man informerar, motiverar och förbereder på olika sätt de nyanlända inför föreningslivet. Den andra intervjupersonen representerar en betydligt större förening med kommunöverskridande verksamhet som direkt syftar till ökad integration. Verksamheten som tar emot VIDA-deltagare är i detta fall av drop-in-karaktär och utan avgift: Dörren står öppen för alla. Denna större förening beskrivs "översvämmas" av nya deltagare, och föreningensrepresentanten framhåller med eftertryck att den rådande kaotiska situationen i föreningen beror på att staten överlastar föreningslivet med ansvar för integrationsfrågan. Representanten från den lilla lokala föreningen ifrågasätter denna tolkning: "Ni skulle ju kunna säga nej till VIDA-deltagare!" Men just på grund av öppen-dörr-filosofin är varje Vida-anvisning betydelsefull – man har inte råd att avvisa någon på grund av det medföljande föreningsbidraget. Exemplet visar hur VIDA-projektet kan landa mycket olika i olika föreningskontext, och både skapa nya vägar in i föreningslivet och ändra

på föreningarnas förutsättningar. Hos föreningar som riktar sig till många och har en låg grad av kontroll på vilka som kommer uppstår nya administrativa arbetsuppgifter. Små föreningar med få aktiva kan visserligen tyngas av nya arbetsuppgifter, men kontrollfunktionen är enklare eftersom enskilda aktiva har överblick på verksamheten. Kontakten med föreningssamordnare uppfattas kunna bli både personlig och smidig.

Integration?

Samtalen om integration och integrationsarbete engagerar intervjupersonerna och tar olika riktningar. Här finns många olika betraktelsesätt och olika uppfattningar om vad som bäst främjar integrationsprocesser och vilken roll föreningen kan och bör spela. ”Integrationsarbete är allt det som vi gör i vissa bostadsområden!” Så säger en intervjuperson om sin föreningsarbete för att engagera människor som befinner sig i eller i riskzonen för utanförskap. Ovan framgick en uppfattning hos vissa föreningsaktiva att det skulle kunna, och borde, formuleras mer tydliga och uppfordrande krav på nyanlända att medverka aktivt i föreningslivet, för syftet att främja integrationsprocesser. Idén diskuteras att göra det obligatoriskt med föreningsaktiviteter i etableringsplanen. En annan idé lyftes fram om att införa en form av obligatoriska föreningsinslag för nyanlända:

Det räcker inte att komma hit och tänka att man ska göra det så som man gjorde i hemlandet! Ge alla som kommer en lista på 20 sporter och säg: Välj 10 sporter och dom ska du gå på! För alla sporter ger olika saker. (...) I klättring lär man sig självförtroende, i löpning lär man sig att jobba på och inte ge upp. Det är olika läxor i olika sporter, det är jättebra träning! (...)

Citatet närmast ovan illustrerar en kanske oväntad och påtagligt instrumentell hållning från föreningshåll.

För vissa föreningar framstår det som mycket viktigt ur integrationshänseende att deltagande i föreningsaktiviteterna är gratis, för alla. Andra föreningar erbjuder ekonomisk subvention för de som så behöver för att kunna fortsätta efteråt. Vissa föreningar har gratis medlemskap för alla medan andra, med reguljära medlemsavgifter, har gjort undantag för VIDA-deltagare initialt. Föreningar har förstås sina egna intressen av att medverka i VIDA, utöver önskan att bidra till ökad social inkludering i samhället. Det handlar inte sällan om att få fler medlemmar för att kunna fortsätta och utveckla redan befintliga aktiviteter. En intervjuperson berättar att föreningen vill sätta viss press på de nyanlända att verkligen delta i aktiviteten i hopp om att de ska bli så pass bitna att de vill fortsätta även efter VIDA-projektets slut. Därför påminner man tydligt om att Arbetsförmedlingen informeras om deltagarna inte dyker upp som planerat och att etableringsersättningen då inte heller betalas ut.

Antalet medlemmar kan vara helt avgörande för en förening – det är då överordnat det mesta att attrahera fler och nya medlemmar, oavsett vilka det rör sig om:

Vi vill ha nya medlemmar, ärligt talat så struntar vi om de kallas för Vida!

I vilken utsträckning ger föreningsaktiviteterna möjlighet till sociala möten och språkträning för nyanlända? Flera föreningsaktiva problematiserar målsättningen med Vida: social

inkludering, eller integration, händer inte automatiskt bara för att svenskfödda och nyanlända vistas på samma ställe eller möts i en aktivitet. Människor är mer eller mindre socialt utåtriktade, mer eller mindre blyga. Å andra sidan berättar föreningsaktiva intervjupersoner om många goda erfarenheter av VIDA-deltagare som de själva har mött och lärt känna, inklusive av vad som hänt i deltagarnas liv efter att de har avslutat aktiviteterna. Hur ser de då mer generellt på frågan om vilken betydelse Vida-deltagande kan ha på längre sikt? Främjas social inkludering av en aktivitet i föreningslivet – kan den rentav leda till arbete? Flera berättar om VIDA-deltagare som har fortsatt sitt engagemang i föreningen efter att deras aktivitet har avslutats. Flera har också erfarenheter av att VIDA-deltagare har fått en reguljär anställning, antingen som direkt följd av aktiviteten eller med hjälp av rekommendationer från föreningen. Här följer sådana röster från tre olika föreningsaktiva:

Jobb, absolut! Det som vi gör i vår förening, det är ju ändlöst... Men det finns inga med kunskaper idag... (...). Jobbmöjligheterna är enorma!

Ja, så är det definitivt!

Alla mina tre har fått jobb! (...) En jobbar i äldrevården, en är servitris och en har praktik på ett apotek. Så jag känner mig jättenöjd! Dom har varit så duktiga!

Dessa är förstas exempel på mycket lyckade Vida-resultat. Andra föreningsaktiva ser inte samma tydliga koppling till arbete, men väl till sociala kontakter och hälsovinster för VIDA-deltagarna. Fyra olika fokusgruppdeltagare uttrycker sig om detta:

Det här med arbete, jobb.. Jag vet inte om vi har sett det så mycket, än så länge. Det handlar nog mer om sociala kontakter. Vi har haft mer informell kontakt med arbetsgivare, till exempel han som äger (firmanamn) brukar besöka föreningen och då... Vi bygger informella nätverk. Men jobb, det vet jag inte

Vi har inte direkt några jobb, men det finns ju en massa olika yrken bland våra medlemmar. Och en VIDA-deltagare som har lärt sig jättebra svenska är nu styrelsemedlem hos oss!

Ökat fysiskt välmående, javisst. Vi är en sportklubb! Många som kommer är i jättedålig kondition. Tekniskt duktiga men i fruktansvärt dåligt skick. Hur ska man kunna... utan utrustning, när man lever i en resväska? (*Språkträning?*) Den där enda timmen i veckan som du tränar här gör inte så mycket. Vi gör inte så mycket heller utanför träningstiden, men... såklart så sitter vi gärna ner en stund och pratar, efteråt (...) När det handlar om språk så är vi ju en droppe i havet jämfört med det som kommunen erbjuder, som språkcaféer (...).

Jobb? Nej, jag tror inte det. Att träna med oss, det kan ge en massa saker! Men inte just ett jobb, det tror jag ärligt talat inte. Man kan bli bra på en massa saker, man kan börja känna tillhörighet (...) Men inte jobb.

Med tanke på att det ofta upplevs som trögt både att få nyanlända att välja en VIDA-aktivitet och att få dem att genomföra den är det möjligen paradoxalt att de som faktiskt gör det upplevs tillgodogöra sig det hela så pass väl som de föreningsaktiva här lyfter fram.

Sammanfattning och reflektioner: Föreningsrepresentanters perspektiv

Positiva erfarenheter men också utmaningar kommer fram i intervjuerna med föreningsaktiva, som genomfördes både i början och i slutet av VIDA-projektet. Vid bägge tillfällena förekom konkreta frågor om projektet och kritiska synpunkter om att det uppfattas som ineffektivt och administrationstyngt och ger alltför få matchningar, alltför långsamt. Eftersom olika föreningar har tillkommit efter hand som projektet har rullat på framgår det inte om det är samma eller olika slags erfarenheter som ligger till grund för den här typen av kritik – trots att den formuleras på likartat sätt. Här väcks frågor om både föreningarnas förväntningar på och föreställningar om Vida. Föreningar som går med i VIDA får inte något löfte om att någon ska matchas till dem – hur gärna föreningen än önskar få ta emot en nyanländ så kan de bli så att intresse saknas och föreningen därför står utan VIDA-deltagare. Föreningssamordnaren kan också tacka nej till föreslagen aktivitet, exempelvis om föreningen inte bedöms ha den kapacitet som behövs vid en angiven tidpunkt. Intervjuerna bekräftar behovet av lättillgänglig, samlad information.

Alla föreningar som har valt att gå med i VIDA har minst en representant som fungerar som kontaktperson och länk till projektet. Var och en av de tio fokusgruppdeltagarna i intervjuerna som ligger till grund för detta avsnitt är en sådan representant. Deras olika erfarenheter signalerar att varje förening gör sin egen "Vidaresa", både genom de föreningsaktivas olika sätt att tolka och förhålla sig till projektets villkor och genom att de efter hand har lärt sig att hantera både myndighetskontakter och kontakten med deltagare just utifrån sin förenings specifika förutsättningar, intressen och önskemål. Kanske finns det lika många intryck av VIDA som det finns föreningsaktiva (och deltagare) med i projektet! Oavsett detta så vittnar intervjuerna om ett stort engagemang. Flera berättar om nyanlända som har funnit meningsfull sysselsättning mer eller mindre på grund av VIDA-aktiviteten. Av intervjuerna kunde det ibland framstå som om små föreningar utgör särskilt bra grogrund för informella kontakter och nya vänskapsrelationer medan de större föreningarna utgör mer opersonliga sammanhang. Samtidigt erbjuder de större föreningarna, genom sina många medlemmar, fler kontaktmöjligheter.

Positiva erfarenheter och möjligheter

- Samverkansprojekt VIDA skapar uppskattade kommunöverskridande möjligheter för föreningar – projektets organisering bryter upp vissa administrativa hinder som funnits i andra sammanhang
- Känslor av glädje, tillfredsställelse, stolthet. Engagemang som skänker mening.
- Positiva kontakter med Vida-representanter, som uppfattas som flexibla, engagerade och hjälpsamma. Föreningssamordnarnas insatser uppskattas mycket
- Positiva (personligt givande och med goda resultat) erfarenheter av möten med deltagare: Relationer med kontinuitet och individuella exempel på framgångsrika deltagare.

Utmaningar

- Föreningsaktiva kan känna sig lite utanför i matchningsprocessen och därmed steget efter när nyanlända ska komma till deras förening. Man önskar mer återkoppling från föreningssamordnaren inför det att VIDA-deltagare ska välkomnas
- Administrationsarbete som VIDA förutsätter upplevs som krångligt och betungande; som att behöva kontrollera närvaro och rapportera till myndighet
- Praktiskt: SFI upplevs försvåra för deltagare att följa föreningsaktiviteter som pågår dagtid
- Det förekommer att föreningsaktiviteter anpassas efter projektadministrativa krav på bekostnad av vad föreningsaktiva egentligen anser vore det bästa för VIDA-deltagarna
- Att organisera sammanhang och komponera aktivitetsgrupper som ger så bra integrationsmöjligheter som möjligt genom tillfällen till sociala kontakter och språkträning
- VIDA-deltagare som kommer oanmält, eller som inte dyker upp. Tveksamma deltagare, ovilliga deltagare: Både att behöva motivera nyanlända att komma till föreningen och att inte kunna förutse eller kontrollera begränsade resurser är en utmaning för föreningslivet
- Otillräcklig kunskap om VIDA-projektets innehåll och förutsättningar har ibland skapat orealistiska eller felaktiga förväntningar hos föreningsaktiva, som då också har upplevt frustration
- Synen på integration kan skilja sig åt från offentliga samverkanspartners. (Det är en empirisk fråga om och hur detta tar sig uttryck i olika fall, och om det utmynnar i specifika utmaningar).

I intervjuerna med föreningsaktiva framträder parallellt två mycket olika berättelser – snudd på paradoxala. De berättar om många fina erfarenheter genom sin medverkan i VIDA-projektet. De har mött människor som har tillvaratagit aktiviteten med liv och lust och som det har gått mycket bra för efteråt, ibland direkt på grund av föreningsaktiviteten. Samtidigt erfar man svårigheter med att få andra matchade deltagare att alls komma till eller fullfölja sin föreningsaktivitet. De intervjuade föreningsaktiva delar en för dem ny erfarenhet av att behöva lägga ned mycket arbete på att motivera människor att komma till föreningen, trots att de har tackat ja.

Det händer alltså både att nya VIDA-deltagare inte dyker upp till sin aktivitet så som överenskommit och att deltagare avslutar i förtid. När detta sker hamnar föreningen i en slags limbo. Resurserna är låsta, på oviss tid. Hur ska man agera? När en plats har blivit anvisad en VIDA-deltagare så viks resurser åt den platsen. De föreningsaktiva känner ett ansvar, både visavi sin förening och visavi nyanlända, och anstränger sig för att bjuda in och leda de nya deltagarna rätt från start. När någon som har tackat ja sedan inte kommer till första träffen undrar och funderar föreningsaktiva, engagerade för att inte missa någon: Personen kanske vill men inte vågar komma? Man vet då inte heller om eller när det går att förmedla resurserna som tagits i anspråk till andra intresserade. Vems ansvar är det i sådana fall att se till att planeringen fullföljs? Hur ska föreningen agera? Det kan bli särskilt knepigt när VIDA-deltagare inte kommer som planerat för föreningar som drivs helt av ideella krafter, där det

inte finns någon anställd med uppdrag att registrera närvaro eller följa upp vad som har skett. Dessa slags uppgifter kan upplevas som både främmande och obekväma för den som ägnar föreningen sin fritid och själv skänker av tid och engagemang i ett sammanhang där detta både förväntas och känns självklart. Det upplevs som både nedslående och märkligt att behöva motivera någon att komma och vara med om sådant som alla andra på plats gör helt på grund av egen vilja och intresse.

Mer konkreta problem förekommer också, enligt föreningsaktiva. Ett gäller erfarenheten att SFI för nyanlända krockar med föreningsliv som pågår dagtid vardagar. SFI är inte obligatoriskt, men det fungerar och uppfattas ofta så i praktiken. Ett annat konkret bekymmer för föreningarna kommer av att många aktiviteter följer skolterminerna, med start och avslut i viss ordning och sekvens. Men VIDA-deltagare och andra nyanlända kan vilja och behöva påbörja aktiviteter vid helt andra tidpunkter.

Deltagare som accepterar att vara med i VIDA förbinder sig att fullfölja sin aktivitet i enlighet med sin individuella plan, dvs. att medverka ett visst antal gånger. Varje förening som går med i VIDA behöver därför utforma olika rutiner och tillvägagångssätt som passar för att kunna medverka på ett sätt som är möjligt och bra för just den föreningen. Eftersom VIDA-aktiviteten när den väl är vald är obligatorisk i den nyanländas etableringsplan behöver föreningarna hantera närvarokontroll och påföljande återkoppling till andra aktörer i projektet. VIDA-aktiviteten tar plats i de individuella etableringsplanerna från andra tänkbara inslag. Det är därför som det är viktigt för det offentliga att följa upp närvaron. Hur arrangemangen för detta tar form och utvecklas i varje enskilt fall beror till stor del på vilka personer och andra resurser som finns i föreningen från början, utöver de resurser (bidrag och kontakter) som tillkommer genom själva VIDA. I många föreningar görs administrationen runt VIDA av anställda eller ideellt aktiva som inte är involverade i själva aktiviteten som sådan. För dem tillkom alltså nya arbetsuppgifter. I mindre föreningar utan så mycket administrativt stöd var det kursledaren eller någon annan ideellt verksam som fick uppgiften att dokumentera och rapportera närvaro för VIDA-deltagarna.

De föreningsaktiva som intervjuades uttryckte ibland frustration över vad de uppfattade som en viss tröghet längre upp i VIDA-projektets organisation, alltså i projektledning och hos föreningssamordnare. Vissa förmedlade upplevelsen att myndigheterna inte förstår eller vet vilka stora behov som finns av sådant som föreningarna kan erbjuda. Föreningssamordnaren uppfattades också ibland vilja känna till väldigt mycket om den nyanländas erfarenhetsnivå innan klartecken för VIDA-aktivitet kunde ges. I fall där föreningssamordnaren själv inte hade den kunskap som skulle krävas för att kunna avgöra detta upplevdes matchningsprocessen gå i stå, något som var som frustrerande för föreningsaktiva som låg i startgroparna inför att välkomna till VIDA-aktiviteten. Är det så som föreningsaktiva tror att föreningssamordnaren inte riktigt litar på de nyanlända? För de in ett myndighetstänkande som stör och förstör möjliga positiva integrationsskapande processer? En alternativ tolkning kan vara att föreningssamordnaren faktiskt inte har funnit någon som önskar just den aktiviteten, eller att aktiviteten inte bedöms passa VIDA-deltagare. VIDA-projektet kan inte på förhand utlova en VIDA-deltagare till varje förening som har anmält intresse. Här antyds

förekomsten av viss okunskap eller oförståelse bland föreningsaktiva för projektets villkor och svårigheter. Intervjuade föreningsaktiva sa sig vilja veta mer om pågående matchningsarbete. Vad *behöver* de veta, vad *önskar* de veta och *varför*? Det är en empirisk fråga om det utgör ett bekymmer att föreningsrepresentanterna inte har full kännedom om VIDA-projektets förutsättningar. Enskilda föreningar kan inte ha (och önskar kanske inte heller) någon fullständig insyn i projektets olika nivåer och svårigheter. Frågan väcks om detta utmanar den tillit som behöver finnas mellan parterna för att samverkan ska fungera.

Ska nyanlända få den aktivitet som de aktivt uttrycker att de vill göra, eller bör någon försöka få, eller rentav hänvisa, dem till någon för dem helt ny aktivitet – en aktivitet som öppnar nya hittills oupptäckta dörrar? Intervjuerna med föreningsaktiva bringade i dagern synsätt som i viss mån utmanar VIDA-projektets utgångspunkter när det handlar om hur pass styrande myndighetsrepresentanter eller föreningssamordnare kan eller bör vara i anvisningen av en föreningsaktivitet. Här utmanades också i någon mån bilden av föreningslivet som väsensskilt det offentliga.

VIDA-projektet har en tydlig avgränsad målgrupp. Föreningarnas perspektiv på integration övergripande och målgrupper specifikt kunde vara annorlunda. Olika tolkningar av integrationsarbete lyftes fram, som när en intervjuperson sa: ”Integrationsarbete är allt det som vi gör” i vissa bostadsområden för att engagera människor där som befinner sig i eller i riskzonen för utanförskap. Föreningslivet möter människor i många olika positioner visavi välfärdsstaten och föreningsaktiva talade om nyanlända, migranter och invandrare utan att göra större åtskillnad utifrån deras olika legala status. Det var inte alltid en viktig fråga om personer som kom till föreningen har uppehållstillstånd eller inte, vem som är asylsökande och vem som är inom etableringsprogrammet. Den som vill spela basket är välkommen, oavsett. Att endast ägna sig åt de som åsyftas med den formella kategorin ’nyanländ’ skulle rentav utesluta vissa andra, också i praktiken nyanlända, personer som föreningen tvärtom särskilt gärna önskar attrahera. De är väletablerade redan från start och har kommit till landet som efterfrågad arbetskraft med både jobb och bostad ordnade. Just de kan rentav vara särskilt attraktiva för föreningslivet eftersom de kan bidra med såväl kunskaper, erfarenheter som kontaktnät: De kan bidra till integrationsprocesser inte minst för andra i samma språkgrupp men som saknar motsvarande resurser. De ekonomiska bidrag som utgår för varje VIDA-deltagare möjliggör att arbeta för att engagera även dem. På så sätt kommer VIDA-projektmedel integrationsarbete till del även indirekt, var en ståndpunkt som framfördes.

Myndighetsrepresentanter

Inledning och bakgrund

Vilka utmaningar och möjligheter erfar representanter för det offentliga när de samverkar med det civila samhället inom ramen för VIDA-projektet för syftet att öka integrationen av nyanlända i Sverige? En kvalitativ fokusgruppintervju har genomförts med representanter för tre av VIDA-projektets medverkande myndigheter: Två kvinnor (en från Arbetsförmedlingen, en från kommunen) och en man (från kommunen). I det följande presenteras en sammanfattning i punktform av vad som framkom i intervjun.

Sammanfattning

Positiva erfarenheter och möjligheter

- Vidgade nätverk ger kunskap och nya idéer med vilka kan följa ökade möjligheter att nå myndighetens mål
- VIDA når ut brett och till nyanlända som annars aldrig skulle hitta till föreningslivet
- Genom VIDA uppstår samtal, både inom myndigheten och med nyanlända, om individuella resurser och önskemål som annars inte skulle komma fram. Detta bidrar positivt till förväntningar och relationer mellan myndighetsrepresentanter och nyanlända
- Genom VIDA får nyanlända med många plikter (skola, familj, arbetssökande) utrymme för föreningslivsdeltagande
- De nyanländas eget intresse i fokus: *Dom får göra nåt som dom tycker om och behöver inte betala för det!*
- VIDA främjar frimodighet hos målgruppen, skapar tillförsikt och tillit mellan de som möts: Deltagare och myndighetsrepresentanter

Utmaningar

- Kollegor på myndigheten ser inte integrationsvinsten på sikt och engagerar sig därför inte
- Myndigheten arbetar parallellt med många olika projekt för målgruppen och kollegor tenderar att prioritera projekt med entydiga mål på kortare sikt
- Hög arbetsbelastning med tillkommande administration på grund av VIDA-projektet kräver stora arbetsinsatser och upplevs som betungande
- VIDA-aktiviteternas utformning passar inte alltid in i en individuell plan
- Kontinuitet är viktig för att kunna representera myndigheten i ett projekt som VIDA, men motverkas av en hög personalomsättning

SLUTSATSER OCH DISKUSSION

Resultatavsnitten ovan avslutades med sammanfattningar och tolkningar av vad som framkommit. I det följande diskuteras utfallet av VIDA-projektet avseende deltagarnas erfarenheter i förhållande till de indikatorer som beslutades före projektstart och således var viktiga utgångspunkter för projektet i sin helhet: upplevelser av delaktighet, bättre nätverk, ökade språkkunskaper, möjligheter att få jobb samt förbättrad hälsa. Därefter diskuteras föreningssamordnarnas matchningsarbete med särskilt fokus på rollens position mitt emellan det mångfasetterade civila samhället och det offentliga (som, likt föreningslivet, inte heller är någon enhetlig part). Avslutningsvis diskuteras några iakttagelser som väckte särskilt intresse mot bakgrund av tidigare forskning. Det handlar om integration och idealtypiska positioner hos VIDA-deltagare samt ömsesidighet som ett grundläggande värde och kitt i det civila samhället.

Det var ett konkret delmål för VIDA att erbjuda 450 personer i målgruppen en föreningsaktivitet i sin individuella etableringsplan. Detta mål hade uppfyllts med god marginal när projekttidens slut närmade sig, med totalt 620 matchningar av deltagare till en föreningsaktivitet. Andra aspekter av effektivitet inom projektet kan vara svårare att utvärdera. Det går till exempel inte att veta hur många ur målgruppen som faktiskt förstod erbjudandet om en föreningsaktivitet i sin individuella plan i samband med informationsmöten på Arbetsförmedlingen, inom kommunen eller i mer publika sammanhang som exempelvis på särskilda mässor eller via nätet. Under det första projektåret framgick att nästan en tredjedel av de nyanlända som inledningsvis hade anmält intresse för VIDA senare hade tackat nej alternativt uteblivit från en planerad aktivitet. Vissa påbörjade men avbröt sin aktivitet efter en kort tid utan att berätta varför. Vi känner inte till anledningarna i sådana fall. I kommande, liknande projekt utveckla former för att inte bara nå ut till målgruppen och motivera den, utan också att följa upp matchningar där deltagaren inte fullföljer.

Det var ett särskilt viktigt syfte med den empirisökande delen av följeforskningen att fånga in VIDA-deltagares erfarenheter och synpunkter genom både enkäter och intervjuer. Materialet är inte så omfattande att det kan sägas representera alla VIDA-deltagare, men unikt i sitt slag och därför värdefullt. Materialet förmedlar många positiva bilder av deltagares ökade känsla av välbefinnande, uppskattning över att få träna svenska och att kunna utveckla nya sociala relationer. Möjligheten i sig att få en föreningsaktivitet i etableringsplanen var mycket uppskattad och deltagarna såg påfallande optimistiskt på vad föreningsaktiviteten skulle kunna leda till för deras del ifråga om främst social inkludering men också möjligheten att få ett arbete. Även viss besvikelse och missnöje med olika aspekter av projektet framkom.

Följeforskningens enkät nådde VIDA-deltagarna i ungefär samma tidsläge i förhållande till vars och ens aktivitet, en viss men inte alltför lång tid efter att den hade avslutats. De påbörjade emellertid sina föreningsaktiviteter vid olika tidpunkter och mötte därför olika versioner av projektet. Benägenheten att besvara enkätfrågorna ökade med tiden. Det är en tolkning att enkätstudiens övervägande positiva resultat avspeglar VIDA-projektets mognadsprocess. Organisationen utvecklades fortlöpande i takt med ändrade förutsättningar

och behov, beroende både på olika lokala förhållanden i noderna och förhållanden relaterade till anslagsgivarens specifika krav. Projektledningen var tiden igenom sysselsatt med att utforma olika kommunikationsformer för de olika aktörerna i projektet, parallellt med att samla och sammanställa underlag för samverkansmodellen under utveckling – allt detta med resultatet att både föreningar och nytilkomna deltagare allteftersom har mötts av information i en med tiden allt mer genomtänkt och utvecklad form, förmedlad genom allt mer utvecklade kanaler.

Indikatorer på upplevda effekter för deltagares del av att genomföra en VIDA-aktivitet

Hur pass väl intentionerna med ett projekt faller ut kan undersökas genom att från början definiera och särskilja olika indikatorer att utvärdera i efterhand, var för sig. I ansökan om projektmedel för VIDA från AMIF uppgavs ett antal sådana indikatorer, varav några specifikt handlade om effekter för deltagarnas del. När det gäller indikatorerna *nätverksbyggande*, *språkförbättrande* och *hälsofrämjande* så skulle varje VIDA-aktivitet bidra till minst en av de tre. Följeforskningen har inte innefattat någon totalundersökning av populationen VIDA-deltagare utan enkäter skickades ut till alla de 415 deltagare som accepterade detta. Som här har framgått fick vi varierande antal svar på de olika frågorna. Vi kan inte dra generella slutsatser. Men vi kan, vilket också ger värdefull information, redovisa deskriptiva data som gäller för vårt stickprov och utifrån detta tentativt resonera om i resultaten i relation till förväntningarna på projektet. I följande översikt framgår dels projektets delmål i termer av de från början beslutade indikatorerna ifråga om delaktighet, socialt nätverk, svenskaträning, jobbsutikter och självupplevd hälsa, dels resultat i form av andel positiva svar i vårt stickprov:

ÖVERSIKT. Indikatorer på upplevda effekter för deltagares del av att genomföra en VIDA-aktivitet, andel positiva i stickprov (deskriptiva data)

DELMÅL	INDIKATOR	Webbenkätfråga till deltagare	Antal svarande	Andel positiva (stickprov)
Minst 80% av deltagarna ska uppleva att de har varit delaktiga i och fått gehör för sina synpunkter och önskemål under matchningsprocessen	Andel i % som kände sig delaktiga i att välja aktivitet	Kände du dig delaktig i att välja aktivitet?	130	74%
Minst 30% av individerna ska uppleva att de har fått bättre nätverk	Andel i % som anser att de lärt känna nya människor	Lärde du känna nya människor?	99	64%
Minst 70% av individerna ska uppleva att de fått ökade språkkunskaper	Andel i % som anser att de fick öva på att prata svenska	Fick du träna på att prata svenska?	129	77%
Minst 30% av individerna ska uppleva att VIDA har förbättrat deras möjligheter att få jobb	Andel i % som anser att Vidaktiviteten kan hjälpa dem att få ett jobb	Tror du att den här aktiviteten kan hjälpa dig till arbete?	117	68%

Deltagarna ska uppleva att de har fått förbättrad hälsa*	Andel i % som anser att Vidaktiviteten bidrar till att de mår bättre	Känner du att aktiviteten har fått dig att må bra?	113	77%

* För indikatorn förbättrad hälsa uppgavs inte initialt något målvärde.

Sammanfattningsvis ger översikten intrycket att resultaten i termer av måluppfyllelse så som den definierades i tidigt skede var goda eller mycket goda på fyra av de fem efterfrågade områdena. Ett svagt undantag gäller upplevelsen av delaktighet, som antyds vara något lägre än det satta målet. Oavsett möjliga orsaker till siffran (eller målvärdets rimlighet) ger intervjuerna vid handen att det som framför allt utmanade deltagarnas känsla av delaktighet var språkhinder. De tackade ja till något som de inte helt och hållet kunde greppa. Efter hand som aktiviteten fortgick klarnade bilden som regel och det faktum att en sådan övervägande majoritet i stickprovet (86%) var positiva eller mycket positiva till att alls ha fått göra en aktivitet i sin plan tar i viss mån udden av det något lägre måttet på upplevd delaktighet än önskat.

Avslutningsvis är det intressant att notera att de allra flesta föreningar som anmälde att de ville vara med i VIDA under det första projektåret uppgav att deras aktivitet fungerade både nätverksbyggande, språkutvecklande och hälsofrämjande – det sistnämnda minst ofta. Av både intervjuer och enkätsvar att döma ansåg VIDA-deltagarna dock i hög utsträckning att den aktivitet som de hade genomfört var just hälsofrämjande.

Föreningsaktiviteterna och föreningssamordnarnas matchningsarbete

I det följande sammanfattas och diskuteras föreningssamordnarnas arbete med matchning utifrån föreningarnas önskemål och erbjudanden om aktiviteter samt föreningssamordnarnas och VIDA-deltagares erfarenheter och perspektiv.

Den stora variationen av VIDA-aktiviteter som föreslogs från olika föreningar gav föreningssamordnarna goda utgångspunkter och resurser för arbetet med att matcha målgruppen till föreningslivet. Genomgången av olika önskemål hos föreningarna inför matchningen av VIDA-deltagare visar och låter oss problematisera föreningssamordnarnas uppgifter, roller och möjligheter att genomföra matchningarna på ett sätt som faller väl ut. Här finns ledtrådar till mindre uppenbara önskemål och förväntningar på föreningssamordnarens insatser för att tillgodose olika föreningars specifika situation och behov. Sådana olika förutsättningar och önskemål är viktiga att utvärdera och bemöta rätt för att få till stånd så bra matchningar som möjligt. De visar också föreningssamordnarnas mångfasetterade uppdrag, med tolkningsarbete och nödvändig kommunikation med olika föreningar i specifika fall. Så var det exempelvis när det faktiska maxantalet deltagare totalt i en förening var oklart eller vid önskemål om en viss sammansättning av en hel aktivitetsgrupp. Sådana önskemål avspeglar föreningssamordnarnas perspektiv på förväntade utfall som går utanför de VIDA-projektspecifika, i förväg bestämda indikatorerna om en förbättrad hälsa, språkträning och/eller utökade sociala nätverk.

Även fokusgruppsintervjuerna med individuella *föreningsrepresentanter* ger infallsvinklar på föreningssamordnarnas arbete med matchning. Föreningsaktiva önskade mer insyn och gav uttryck för otålighet då matchningen till just deras förening upplevdes gå alltför långsamt. Flera uppfattade det som att föreningssamordnare ibland misstror VIDA-deltagares förmåga och genuina intresse för att delta, vilket upplevdes bidra till tröghet i matchningen. Vidare hade föreningarna olika konkreta förutsättningar, exempelvis i form av resurser för administrationsarbete. Föreningssamordnarna behövde därför kunna förhålla sig på olika sätt i olika fall och anpassa sig efter de föreningarnas olikheter. Ett exempel på hur detta kunde gå till var när föreningssamordnare tog itu med att kontakta olika föreningsaktivitetsledare direkt, och alltså på förfrågan gå förbi personer med administrativa arbetsuppgifter för att kunna stämma av vilka deltagare som faktiskt hade närvarat och därefter förmedla informationen vidare till de offentliga parterna i projektet. Detta var ett sätt att hjälpa till när behovet av kontrollfunktion visavi offentliga aktörerna upplevdes som övermäktigt på föreningsnivå. Det kan te sig helt rimligt att föreningar som behövde hjälp av det här slaget för att kunna medverka också fick det. Det framstår som en både viktig men också krävande uppgift för föreningssamordnare, som dagligen rör sig mellan nivåer och aktörer, att relatera individuellt till varje förening i noden.

VIDA-deltagarna var en heterogen grupp ifråga om både kön, ålder, utbildning och arbetslivserfarenhet, att döma av vilka som valde att besvara webbenkäten. Det går inte att utskilja något tydligt eller entydigt mönster av en viss typ av nyanländ som har tackat ja till en VIDA-aktivitet utifrån detta. Men de allra flesta hade resurser sedan tidigare i form av både utbildning på lägst gymnasienivå och arbetslivserfarenhet. Fokusgruppsintervjuerna fokuserade inte på deras erfarenheter av migrationen i sig, nuvarande boendesituation eller andra sociala förhållanden. Sådana aspekter framträdde ändå som mycket viktiga för intervjupersonernas situation här och nu. Det är en tolkning att många framför allt upplevde svårigheter i form av språkhinder i sina strävanden efter etablering i det svenska samhället. Om någon av delmålen för VIDA skulle rangordnas som allra viktigast ville jag föreslå ökade språkkunskaper.

Föreningssamordnarnas arbete med matchning inbegrep inte uppgiften att förmedla någon fullständig beskrivning till presumtiva deltagare av varje enskild föreningsaktivitet, utan de vinnlade sig om att väcka intresse, förmedla kontakt och på olika sätt möjliggöra önskad aktivitet. Uppgiften krävde därför både förmåga att motivera utan att övertala, kunskap om regelverk samt beredskap och fantasi nog att finna flexibla lösningar för att hantera och övervinna praktiska svårigheter som kunde uppstå efter hand. Följeforskningen har inte inbegripit regelrätta intervjuer med föreningssamordnare (eller projektledning), men deras roller och konkreta arbete har ändå belysts indirekt i intervjuerna med deltagare och föreningsaktiva. Föreningssamordnarna i olika noder hade olika bakgrunder och organisatorisk tillhörighet. Personerna med denna funktion byttes delvis ut efter hand, och uppfattades av både deltagare och föreningsrepresentanter värdera och genomföra olika moment lite olika. Det är knappast förvånande med tanke på att deras arbetsuppgifter i VIDA växte fram och förändrades allteftersom projektet fortlöpte. Följeforskningen visar att föreningsrepresentanterna hade en nyckelroll för hela VIDA-projektet. Deras roll växte fram i

gränslandet mellan de olika politik- och logikområden som det civila samhället och det offentliga representerar. De var projektledningens representanter och utsända. De behövde gå en balansgång i positionen mellan olika aktörer och parter i projektet. De var beroende av att åstadkomma och upprätthålla smidiga kontakter med såväl projektledningen (processledaren centralt och projektansvariga i noderna) som myndigheter och föreningar på lokal nivå och, inte minst, målgruppen. De skulle uttolka vad föreningarna önskar och förväntar sig av deltagare, kommunicera med dem och hålla deras intresse och engagemang uppe. Samtidigt skulle de försäkra sig om att matcha endast deltagare som verkligen ville till en viss förening, eftersom det ökade utsikten att personen skulle fullfölja sin aktivitet - vilket i sin tur ökade chanserna till fortsatt samarbete med föreningen ifråga. I förhållande till målgruppen behövde de hitta en balans mellan att motivera deltagande och bidra till realistiska förhoppningar om vad aktiviteten kan leda till.

Tentativa teman ur ett projekt i process

I det följande aktualiseras kortfattat några tentativa teman ur följeforskningen, långt ifrån färdiga men möjliga att utveckla mer ingående i kommande sammanhang.

Dimensioner, positioner och idealtypiska VIDA-deltagare

Vida-projektet inspirerades av Skåneprojektet NAD. I slutrapporten från utvärderingen av NAD framgick det bl.a. att samarbetet mellan parterna i Skåneprojektet baserades på en relativt stor samsyn vad gäller både projektets mål (bättre etablering) och medlen att nå dit (föreningsaktiviteter för målgruppen) (Jönsson & Scaramuzzino 2016). Det fanns också en samsyn mellan aktörerna inom NAD-projektet kring att det ska vara individens behov och önskemål som styr matchningarna och därför också vilka föreningar och aktiviteter som ska erbjudas. Vissa spänningar identifierades också i NAD. Dessa var framför allt relaterade till olika tolkningar hos projektets olika aktörer av centrala dimensioner i samverkan, spänningar som föreslogs kunna förstås mot bakgrund av aktörernas olika organisatoriska logiker. Resonemanget synliggjordes i en överskådlig modell (a.a. s. 33) som visar två idealtypiska positioner visavi nio olika dimensioner samverkan.²³ Positionerna representerar en *föreningslivslogik* (position 1) och en *det offentligas logik* (position 2). Att positionerna är idealtypiska innebär att de inte entydigt ska förknippas med konkreta föreningars eller myndigheters i projektet faktiska positioner i specifika sammanhang.

Följeforskningen om VIDA var mindre omfattande än utvärderingen om NAD och hade delvis en annan karaktär, med fokus framför allt på VIDA-deltagares erfarenheter och synpunkter. Materialet om erfarenheter och synsätt hos VIDA-projektets medverkande parter,

²³ NAD-modellens nio *dimensioner* är följande (idealtypiska positioner i varsin ände av en tänkt, glidande skala inom parentes): 1. *Syn på integration* (i samhället vs etablering på arbetsmarknaden), 2. *syn på föreningslivets bidrag till integration* (något utöver etableringsplanen, en guldkant vs en del av etableringsplanen), 3. *”matchning till vad?”* (matchning av aktivitet med individens intressen vs matchning av aktivitet med gruppens behov t.ex. språk), 4. *matchning hur?* (individuell matchning vs gruppmatchning), 5. *aktivitetens kännetecken* (frivillighet, flexibilitet vs schemaläggning), 6. *konflikthantering* (kommunikation vs struktur), 7. *formalisering av metoden* (i individer och positioner vs i mallar och riktlinjer), 8. *resurser* (ett bidrag till föreningens aktiviteter vs ersättning för kostnader i samband med NAD-aktiviteten), 9. *NADs mervärde* (engagemang, integration i förening vs bättre etablering) (Jönsson & Scaramuzzino 2016 s. 33).

inte minst myndighetsrepresentanterna, är förhållandevis litet. Trots det vill jag gärna reflektera över slutsatserna av följeforskningen om VIDA mot bakgrund av några punkter i NAD-utvärderingen.²⁴ Den nionde och sista dimensionen i NAD-modellen handlar om *NADs mervärde*: Är det viktigaste och mest unika med projektet att bidra till engagemang och integration i föreningslivet, eller är det att bidra till en bättre etablering?

Aktörsrepresentanterna som intervjuades i följeforskningen om VIDA hade ett likartat synsätt på projektet övergripande: Engagemang och social integration i föreningslivet betonades starkast - för att tala NAD-språk intog de i huvudsak en ”föreningslivslogisk” position. Detsamma gällde kommentarer av föreningsaktiva i VIDA om föreningens betydelse som mötesplats mellan olika i praktiken nyanlända – både de inom etableringen och andra, väletablerade trots kort tid i Sverige. Men ett perspektiv på VIDA-aktiviteten som en betydelsefull väg till etablering på arbetsmarknaden, positionen motsatt den idealtypiskt föreningslivslogiska, förekom också hos föreningsaktiva. När det gäller *synen på integration* (1) var det tydligt att innebörden av en mer allmän integration i samhället betonades före etablering på arbetsmarknaden i intervjuerna med myndighetsrepresentanter och föreningsaktiva i VIDA (så även av projektledning och föreningsansvariga i informella samtal). *Syn på föreningslivets bidrag till integration* (2) utmärktes av erkänsla för projektets positiva inverkan på målgruppens livskvalitet i allmänhet (”guldkant”), inklusive en upplevd förbättrad psykisk och fysisk hälsa. Även Vidadeltagare själva gav uttryck för denna slags uppskattning. För dimensionerna *aktivitetens kännetecken* (5) och *formalisering av metoden* (7) avspeglade positionerna som framkom i intervjuerna med VIDA-aktörer det offentliga logik förhållandevis entydigt. Den obligatoriska närvarorapporteringen verkade förutsätta en viss tydlig schemaläggning av aktiviteterna och det fanns uttryckliga önskemål om förtydliganden och riktlinjer inte minst från de föreningsaktiva – typiska aspekter av det offentliga logik kopplad till samverkan så som det definierades i utvärderingen av NAD. Förklaringen till detta kan vara enkel – som nämndes inledningsvis så behövde VIDA genomföras utifrån villkor och regelverk som bestämdes av finansären. Exempelvis var alla i involverade parter ålagda att följa finansärens återrapporteringssystem. Man skulle kunna tänka sig att en hög grad av formalisering också innebär höga krav på administration – det var också vad många föreningsaktiva upplevde, och ogillade, med VIDA-projektet. De efterfrågade tydliga och entydiga, gärna skriftliga, anvisningar. Vidaprojektledningens (det offentliga) arbete med att ta fram ”Vida-modellen” så enkel och användarvänlig som möjligt avspeglar en uppmärksamhet på detta behov och illustrerar att idealtypiska positioner är just idealtypiska och inte tvingande för aktörer efter hemvist. Det blir en framtida, empirisk fråga om och i så fall hur kommande faser av VIDA, med annan finansiering, innebär förändringar när det gäller inriktning mot föreningslivslogik eller offentlig logik.

Matchning hur? (4) och *matchning till vad?* (3) är intressanta dimensioner, betraktat ur VIDA-hänseende. Ur den svenska offentliga välfärdens perspektiv är individens självbestämmande helt väsentlig. Bland parterna i NAD rådde samsyn om att det är individens intressen och önskemål som ska styra matchning av nyanlända till föreningsliv. Motsvarande

²⁴ Här beaktas varken dimensionen *konflikthantering* (6) eller *resurser* (8).

samsyn präglade även utformningen av VIDA, där det framstod som självklart att individuella representanter för målgruppen ska vara delaktiga i matchningsprocessen genom att själva aktivt välja en aktivitet. Denna problematiseras i någon mån genom reflektioner och uttalade önskemål från föreningsaktiva om mer handfast styrning i matchningen av nyanlända för att uppnå goda integrationspedagogiska syften. En idé dryftades om vad som kan liknas vid en obligatorisk medborgarskola där nyanlända i organiserad form provar på flera olika föreningsaktiviteter, gärna sådana som de inte skulle komma att tänka på själva. Målet med ett sådant initiativ vore att nyanlända får med sig samma erfarenheter från föreningslivets smörgåsbord som svenskar i allmänhet antogs få genom sin uppväxt. Exemplet här må vara är ovanligt men ändå intressant eftersom det belyser en lite oväntad position – det är vanligare att det offentliga ger prov på (eller skylls för) en motsvarande hållning åt mer instrumentell riktning.

I intervjuerna med föreningsaktiva diskuterades också mer i detalj hur olika individuella önskemål om specifika föreningsaktiviteter kan tänkas fungera ur integrationshänseende. Föreningsaktiva kunde som sagt önska mer av styrning, men även VIDA-deltagare som hade fått precis den (idrotts)aktivitet som de önskade kunde i efterhand önska att de hade fått mer tillfällen att träna svenska. Detta väcker tanken att även olika förhållningssätt hos deltagare kan vara viktiga att uppmärksamma i diskussionen om vilken roll ett projekt som VIDA kan, eller inte kan, spela för målgruppen. I det följande vill jag därför pröva att låta det kvalitativa (och betydligt större) materialet om VIDA-deltagares erfarenheter och synpunkter inspirera till en formulering av möjliga idealtypiska förhållningssätt även hos dem, efter genomförd aktivitet. Syftet är att bidra med underlag för uppgiften att utveckla former för att kunna motivera människor som saknar erfarenheter av och kunskaper om svenskt föreningsliv inte bara att välja en föreningsaktivitet utan också att göra det på realistiska grunder så att erfarenheten får önskade utfall dvs. bidrar till integrationsprocesser.

Idealtypiska VIDA-deltagare?

Med utgångspunkt i följeforskningens kvalitativa material föreställer vi oss en före detta VIDA-deltagare med tydligt (idealtypiskt) *positiv* inställning till projektet. Positiviteten märks genom uttalad tacksamhet över vad deltagandet gav och ledde till. Denna idealtypiskt positiva och tacksamma deltagare kan inta olika hållningar på en skala där den ena är påfallande *aktiv* och den andra tvärtom *passiv*. Den positiva *aktiva* hållningen inrymmer en föresats att på egen hand fortsätta med samma, eller någon annan, aktivitet i föreningslivet. Den idealtypiskt positiva, aktiva före detta VIDA-deltagaren söker aktivt efter tillfällen att dela med sig olika förslag för att göra projektet ännu bättre och inspirera andra i samma situation att göra likadant: *Ta reda på vilka resurser som kan tänkas finnas i omgivningen, ta i anspråk din egen kraft och förmåga!* Denna idealtyp representerar i all enkelhet resultatet av en VIDA-aktivitet när utfallet har blivit det allra bästa, det vill säga ett förhållningssätt hos målgruppen som tycks leda i önskad riktning mot ökad etablering och integration i vid mening.

Även den idealtypiskt sett positiva men tvärtom *passiva* positionen intas av VIDA-deltagare som efteråt ger uttryck för uppskattning av projektet. Före detta deltagare med denna hållning uttrycker på olika sätt en önskan om att få fler, eller mer tid för, föreningsaktiviteter som en

del i sin fortsatta individuella plan. Den positiva *passiva* positionen utmärks emellertid också av oförståelse inför frågan om att söka sig till föreningslivet på egen hand, på fritiden. Ur det positiva, passiva perspektivet framstår föreningsaktiviteter som i huvudsak det offentliga ansvar att erbjuda och förmedla. Föreningslivet och det offentliga är inte tydligt åtskilda i den idealtypiskt positiva och passiva VIDA-deltagarens ögon.

En andra slags idealtypisk VIDA-deltagare efter avslutad aktivitet är utpräglad *missnöjd*. Missnöjet har sitt ursprung i olika former av förväntningar och riktas *externt* respektive *internt*. Dessa två former av missnöje utesluter inte varandra så som positionerna *passiv* och *aktiv* gör, men i det empiriska materialet framträdde de som relativt distinkta och åtskilda. I det första fallet, idealtypiskt *extern* missnöjda VIDA-deltagare, var förväntningarna på vad föreningsaktiviteten ska leda till höga från början och rörde möjligheterna att få träna svenska, skaffa vänner och – framför allt - få ett arbete. Så hade det dock inte blivit. VIDA-deltagare i den idealtypiskt *externt* missnöjda positionen känner sig efteråt lite lurade eller missledda till att välja att gå med i VIDA. Den andra idealtypiska positionen kopplad till missnöje har aktualiserats av *interna* förhållanden. Förväntningarna som inte har infriats gäller aktiviteten i sig: Tiderna som erbjöds passade inte, lokalen låg för långt bort, de föreningsaktivitas engagemang upplevdes som otillräckligt och/eller de andra deltagarna motsvarade inte VIDA-deltagarens önskemål eller behov. Från bägge positionerna av idealtypiskt missnöjda, *externt* och *internt*, ges uttryck för ett tilltufsats förtroende för såväl föreningssamordnare som myndigheter i allmänhet, ibland även för 'svenskar' - allt med tydlig hänvisning till föreningsaktivitetens utfall inte motsvarar de utfästelser som man upplever sig ha fått.

De här skisserade idealtypiska positionerna hos VIDA-deltagare efter avslutad aktivitet (aktivt/passivt *positiva*, *externt/ internt missnöjda*) föreslås ha betydelse för om utfallet av en föreningslivsaktivitet i plan blir konstruktivt eller inte för den enskilde – på kort sikt men kanske också på lång. Uppmärksamhet på idealtypiska positioner av det här slaget kan hjälpa föreningssamordnare och föreningsaktiva att bemöta och motivera olika presumtiva deltagare på olika, mer konstruktiva sätt för syftet att åstadkomma en ännu bättre matchning av nyanlända till föreningslivet.

Ömsesidighet och delaktighet i föreningslivet

Sist ytterligare några reflektioner om ömsesidighet och delaktighet i och genom föreningslivet, viktiga aspekter av det sociala medborgarskap som antyddes närmast ovan. Forskningen om det civila samhällets betydelse för medborgarnas sociala kapital är mycket omfattande. Den ska inte fördjupas här men kortfattat uppmärksammar den bland annat att föreningslivet kan bidra till olika kvaliteter och funktioner för deltagare ifråga om socialt kapital av antingen överbryggande (*bridging*) eller sammanhållande (*bonding*) karaktär.²⁵ Migranter, särskilt flyktingar, har brutit och lämnat bakom sig både formella ("svaga") och informella ("starka") sociala band - bäggedera viktiga aspekter av socialt kapital. Forskning visar särskilt på betydelsen av svaga sociala band för immigranternas möjligheter att få arbete (Torezani et.al 2008). Det överbryggande sociala kapital som ofta uppstår i föreningslivet är i

²⁵ Se t.ex. Putnam 1996, 2001; Portes 1998, Rønning. & Starrin 2011.

hög grad förknippad med just svaga sociala band, en betydelsefull del i bakgrunden till det ökande intresset för civilsamhällets roll i tider av ökande migration.

I VIDA-projektet var delaktighet ett viktigt värde och mål. Delaktighet är nära förknippad med *ömsesidighet*, ett värde som spontant lyftes upp av föreningsaktiva. De gladdes åt att i föreningens hägn få både dela med sig av erfarenheter och kunskaper till andra och själv få lära av de nya. Just ömsesidighet (eller reciprocitet) har ibland lyfts fram som en oförtjänt förbisedd aspekt av integration. Sådana tankar om ömsesidighetens betydelse är exempelvis helt central för viss kritik mot integrationspolitik och -åtgärder som då anses alltför ensidigt fokusera på immigranter och därmed förbise omgivningens roll för att möjliggöra integrationsprocesser.

De föreningsaktiva i VIDA uppskattade alltså den ömsesidighet som kunde uppstå, men men de fick också ägna mycket arbete åt att motivera individer att komma och ta sin VIDA-aktivitet i anspråk. I föreningar som drevs helt av ideella krafter upplevdes detta som särskilt obekvämt. Hur skulle man förstå målgruppens uppenbara tvekan inför att komma? Man resonerade om olika samspelade aspekter, som att nyanlända tackar ja för att de tror att de måste eller att de vill komma men inte törs på grund av osäkerhet i språksituationen. VIDA är ett omfattande projekt som når många människor. Kunskaperna i svenska är som regel ännu små inom målgruppen i början av etableringsperioden och personer kan tacka ja utan att helt förstå vad VIDA handlar om. Målgruppen har exponerats för information både muntligt och skriftligt, inklusive fått möjlighet att själva ställa frågor till föreningsordnare, men kan ändå ha svårt att förstå föreningskontexten innan aktiviteten har påbörjats. Intervjuerna med VIDA-deltagare bekräftade i viss mån sådana föreningsaktivitas misstankar. Men det framgick också att de sällan hade noterat att föreningsaktiva och myndighetspersoner kommer ifrån olika typer av organisationer med sinsemellan olika motiv och intressen. Förfarandet kring den för projektet nödvändiga närvarorapporteringen verkar ha bidragit till detta. En tolkning är därför att målgruppen ibland uteblir från eller avbryter VIDA-aktiviteter på grund av att de inte har uppmärksammat föreningslivets specifika karaktär inklusive förutsättningarna för de ideella insatser som bedrivs där. VIDA-deltagare som tror att föreningen är en del av myndighetssverige uppfattar inte sin relation med den som i grunden jämbördig och då kan det framstå som rimligt eller rentav legitimt för dem att inta en mer avvaktande hållning.

I föreningslivet uppstår i normalfallet relationer mellan människor på basis av intressegemenskap. En känsla av delaktighet växer fram, med vilken gärna följer en social press att fullfölja påbörjade åtaganden (Jaysawal 2013). Sociala förpliktelser, även de som uppstår i föreningslivet, kan vara känsliga saker: Det råder gärna en form av tabu mot att högt uttala förväntningar om eller villkor för ömsesidiga förpliktelser.²⁶ Men den för vilken föreningslivet är okänd mark upplever, eller erkänner, någon självklar känsla av ansvar eller förpliktelse att fullfölja sina föreningsåtaganden så som antas ske för föreningsvana. Förekomsten av VIDA-deltagare som inte förstår vilka roller som utspelas i föreningslivet, med vilka incitament för de inblandade eller vad projektet handlar om övergripande utmanar

²⁶ Jfr. Mauss 1972.

själva grundidén om delaktighet och ömsesidighet. Det är därför en tolkning att kontakterna som uppstår genom ett projekt som VIDA både kan understödja men också i vissa fall utmana föreningslivets sociala reciprocitetsfundament - just sådan reciprocitet människor emellan som man vill åstadkomma inom och med projektet. Hur kan föreningssamordnare och andra aktörer i projektet förmedla mer om dess olika förutsättningar och aktörer till människor som inte har några förkunskaper om det svenska föreningslivet? Detta är en viktig fråga att uppmärksamma i kommande, liknande sammanhang. I det följande sammanfattas ytterligare några viktiga frågor att utröna vidare samt förslag till rekommendationer för kommande projekt med liknande ambitioner som fanns i och med VIDA.

Förslag till rekommendationer och fortsatt forskning

Denna slutrapport har fokuserat särskilt på Vidadeltagares erfarenheter och synpunkter. Även det för projektet helt centrala arbetet med matchning har belysts genom olika parter perspektiv. Några punkter framstår som särskilt betydelsefulla att lyfta fram och beakta och/eller studera vidare i kommande, liknande projekt. I det följande föreslås några förslag på rekommendationer i sådan riktning:

Uppmärksamma föreningssamordnarnas komplexa roll, utröna och tillmötesgå deras lokalt varierande behov av utvecklingsarbete. Hur kan denna roll tydliggöras ytterligare för deltagare och föreningsaktiva? Förslag på fokus: Föreningssamordnarens uppdrag (motivera och matcha) och begränsningar (inte informera grundligt om föreningen, utlova Vidadeltagare till föreningar eller övertala målgruppen att delta).

Utveckla uppmärksamheten på idealtypiska positioner hos Vidadeltagare för att bistå föreningssamordnare och föreningsaktiva att bemöta och motivera olika deltagare på olika och konstruktiva sätt för syftet att åstadkomma en ännu bättre matchning av nyanlända till föreningslivet.

Utveckla formerna för att:

- systematiskt undersöka och formativt tillvarata projektledningens och föreningssamordnarnas erfarenheter och synpunkter efter hand som projektet fortskrider. (Ett exempel: Hur gjorde man för att engagera fler kvinnor som VIDA-deltagare?)
- tillvarata och förmedla vidare olika föreningsars erfarenheter av motivationsarbete.
- förbereda föreningar på att de kan komma att behöva motivera matchade deltagare.
- följa upp VIDA-deltagares (eller motsvarande) erfarenheter och aktualisera möjligheten att fortsätta i föreningslivet efter avslutad aktivitet.
- ta tillvara före detta deltagares erfarenheter. Kan de bli ambassadörer för föreningslivet bland nytilkomna i målgruppen?
- uppmärksamma och omvandla positiva passiva deltagare till positiva aktiva.
- systematiskt undersöka bortfall av deltagare: De som inte dyker upp som överenskommet, de som avbryter i förtid.

- förmedla till deltagare att det offentliga & det civila samhället *egentligen* är äpplen & päron. Hur?

Frågan om delaktighet i valet av föreningsaktivitet. Finns det olika bra föreningsaktiviteter ur integrationshänseende, och kan i så fall mer av styrning vara ett alternativ?

Föreningsaktiviteter som innebar att deltagarna får träna svenska efterfrågades och uppskattades särskilt högt i efterhand av deltagare. Sådana aktiviteter upplevdes skapa allra mest framtidstro och -möjligheter. Här aktualiseras målgruppens delaktighet i val av aktivitet – självfallet både viktigt och önskvärt, men varken entydigt, uteslutande eller alltid det uteslutande bästa. Även en matchning till något fullkomligt okänt kan resultera i mycket goda erfarenheter för Vidadeltagare. Hur kan eller bör ett projekt som VIDA förhålla sig till detta? Detta är ett förslag på diskussionspunkt att ta med i det kommande.

Studera vidare: Vad hände med närvarorapporterna? Med denna punkt vill jag aktualisera betydelsen av att studera vidare erfarenheter i föreningslivet av att utföra uppgifter typiska för det offentliga logik. Även följande två frågor skulle bidra till forskningsområdet: Vilka är erfarenheterna av efterarbetet i olika myndigheter? Konkreta konsekvenser för målgruppen av frånvaro/uteblivande från en föreningsaktivitet i individuell plan?

REFERENSER

Aytar (2007). *Mångfaldens organisering. Om integration, organisationer och interetniska relationer i Sverige*. Stockholm: Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis (AUS) (Diss.).

Bengtsson, B (red.) (2004). *Föreningsliv, makt och integration*. Ds 2004:49.

Bennich-Björkman, L & Likić-Brborić, B. (2016). Swedish 'Exceptionalism' and the Integration of Refugees from Bosnia-Herzegovina in the 1990:s: Acceptance and Strategies of Citizenship. I Bennich-Björkman, L., Roland Kostić, R. & Likić-Brborić, B. (eds). *Citizens at Heart? Perspectives on integration of refugees in the EU after the Yugoslav wars of succession*. Uppsala Multiethnic papers 56, Hugo Valentin Centre, Uppsala: Uppsala university.

Borevi, K. (2014). Multiculturalism and welfare state integration: Swedish model path dependency. *Identities: Global Studies in Culture and Power*, 21(6), 708-723.

Borell, K & Gerdner, A (2011). Frivilligt socialt arbete i svenska muslimska församlingar: Tradition, organisation, integration. *Socionomen*, s. 34-43, nr 1, 2011: Forskningssupplement.

CES 365/2002: Immigration, integration and the role of civil society organisations. *European Economic and Social Committee* pp-2-3.

von Essen, J., Jegermalm, M. & Svedberg, L. (2015). *Folk i rörelse: medborgerligt engagemang 1992-2014*. Stockholm: Institutionen för socialvetenskap, Ersta Sköndal Bräcke högskola.

Fong, E. & Shen, J. (2016). Participation in Voluntary Associations and Social Contact of Immigrants in Canada. *American Behavioural Scientist*, 60(5-6) 617-636.

Forssell, E. & Ingemarson, M. (2007): *Integrationsarbete i civilsamhället. Unga och äldre i blickfånget*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Forum (2010) *Idéburet Offentligt Partnerskap (IOP)*.

Förordning (2017:820) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare

Givens, T. (2007) Immigrant research in Europe. Empirical Research. *Annual Review of Political Science*, Vol 10, 67-83.

Goodman, S. (2018). Indexing Immigration and Integration Policy: Lessons from Europe. *The Policy Studies Journal*, 0: 0.

Gregurovic, S. & Zuparic-Iljic, D. (2018). Comparing the Incomparable? Migrant Integration Policies and Perplexities of Comparison. *International Migration*, 56(3), 105-122.

Huntoon, L. (2001). Government use of nonprofit organizations to build social capital. *Journal of Socio-Economics*, Vol 30, 157–160.

Jaysawal, N. (2013). Civil Society, Democratic Space, and Social Work. *SAGE Open*.
<https://doi.org/10.1177/2158244013504934>.

Jönsson, A. & Scaramuzzino, R. (2016). *Samverkan mellan stat, region och civilsamhälle för nyanländas etablering – En utvärdering av projektet NAD i Skåne*. Socialhögskolan, Lunds universitet.

Lag (2016:1145) om offentlig upphandling.

Lag (2017:584) om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

Länsstyrelsen Stockholm, VIDA & Asyl-, migrations- och integrationsfonden. (2018). *VIDA-modellen. Välj Inkludering, Delaktighet och Aktivitet*.

Mauss, M. (1972, sv. övers.) *Gåvan*. Argos/Palmkrons förlag.

Migrationsverket (2018). *Olika myndigheters ansvar för personer med uppehållstillstånd*. Hämtad 2019-02-07 från <https://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Om-personer-med-uppehallstillstand/Olika-myndigheters-ansvar.html>.

Moya, J (2005). Immigrants and Associations: A Global and Historical Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 31(5), 833-864.

MCP (2017), Multiculturalism Policy Index, www.queensu.ca/mcp/.

MIPEX (2015) Migration Policy Index (MIPEX), www.mipex.eu/sweden.

MUCF (2016). *Villkor för organisationer med social inriktning. Civila samhällets villkor 2015 med fokus på flyktningmottagande*. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Olwig, K. F. (2011). 'Integration': Migrants and Refugees between Scandinavian Welfare Societies and Family Relations. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(2), 179-196. doi: 10.1080/1369183X.2010.521327.

Penninx, R. (2005). Bridges between research and policy? The case of post-war immigration and integration policies in the Netherlands. I *International Journal of Multicultural societies*, 7(1), 33-48.

Peralta, A (2005). Det sagda och det tänkta – begrepps användning och begreppsskifte i diskursen om invandrare och invandrapolitik. SOU 2005:41.

Poopola, Margareta (2002) *Integration en samtidsspeglning – Begrepp, historia, politik och boende i ett delat samhälle*. Stockholm: Svenska Kommunförbundet. Kunskapsöversikt, a jour nr 8.

- Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology*, vol. 24, 1-24.
- Putnam, R.D. (1996). Den fungerande demokratin: medborgarandans rötter i Italien. (1. uppl.) Stockholm: SNS (Studieförbundet Näringsliv och samhälle).
- Putnam, R.D. (2001). Den ensamme bowlaren: den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse. (1. uppl.) Stockholm: SNS Förlag.
- Regeringens proposition 2009/10:55. *En politik för det civila samhället*.
- Rønning, R. & Starrin, B. (red.) (2011). *Socialt kapital: i ett välfärdsperspektiv*. (1. uppl.) Malmö: Liber.
- Rosenow, K. (2009). The Europeanisation of Integration Policies. *International Migration*, 47(01).
- Scaramuzzino, R. (2014) *Det civila samhället och integration*. Forskningsöversikt, Ungdomsstyrelsen.
- SOU 2006:79. *Integrationens svarta bok*.
- Torezani, S., Colic-Peisker, V. & F. Fozdar (2008). Looking for a "Missing Link": Formal Employment Services and Social Networks in Refugees' Job Search. *Journal of Intercultural Studies*, 29(2), 135-152.
- Trägårdh, L. & Svedberg, L. (red.) (2007). *Det civila samhället som forskningsfält. Nya avhandlingar i ett nytt sekel. En antologi*. Hedemora: Riksbankens Jubileumsfond och Gidlunds förlag.
- Trägårdh, L. & Vamstad, J. (2007). Short report on integration through Civil Society engagement. Report from Sweden. *Social Capital and Social Policy Network*. London School of Economics/Ersta Sköndal högskola.
- Wiesbrock, A. (2011). The integration of immigrants in Sweden: a Model for the European Union? *International Migration*, 49(4), 48-66.
- Ydremark, T. kommande.

BILAGA 1. METODER OCH MATERIAL

Deltagarperspektivet var av stor betydelse i VIDA-projektet. Har deltagarna känt sig delaktiga under matchningsprocessen till en föreningsaktivitet, upplever de sina möjligheter att etablera sig i samhället öka, att språkkunskaper och självupplevd hälsa förbättras och att deras sociala nätverk ökar i omfång? Upplever de sina möjligheter att få ett arbete växa? VIDA-deltagarnas ("nyanländas") erfarenheter och synpunkter undersöktes genom en enkätstudie och intervjuer (fokusgrupp- och individuella).

Både enkätstudie och fokusgruppintervjuer genomfördes i samband med eller efter att Vida-deltagarna hade avslutat sin föreningsaktivitet, kontinuerligt under projektiden med start hösten 2017. Under år 2018 planerades uppföljande fokusgruppintervjuer med VIDA-deltagare som medverkat i fokusgrupper under hösten 2017. Samma år genomfördes även fokusgruppintervjuer med nytillkomna VIDA-deltagare (de under 2018 nytillkomna deltagarna kommer eventuellt att erbjudas en uppföljande fokusgruppintervju inom tre år under förutsättning att finansiering erhålls för detta). Även övriga medverkandes erfarenheter har studerats, genom intervjuer med dels representanter för dels föreningsliv, dels representanter för myndigheter (Arbetsförmedlingen och kommunal förvaltning i form av socialtjänsten).

Webbenkät till deltagare

Syftet var att undersöka VIDA-deltagares erfarenheter av och synpunkter på projektet.

Metod

En anonym webbaserad enkät med frågor om VIDA-projektet skickades med en länk i ett sms till 415 deltagare som medgivit detta i samband med att de påbörjade sin VIDA-aktivitet. Webbenkäten skickades ut i sms efter hand som deltagarna avslutade sin aktivitet, i sammanlagt 13 block med ungefär en månads mellanrum. Varje enkätutskick åtföljdes av påminnelse inom 2 veckor. 210 deltagare öppnade och svarade på hela eller delar av enkäten.

Utskick av sms med Vida-survey, översikt

UTSKICK webbenkät	Nod 1	Nod 2	Nod 3	Antal
Block 1	8	6	5	19
Block 2	0	5	4	9
Block 3	6	1	11	18
Block 4	9	0	0	9
Block 5	9	6	1	16
Block 6	16	0	0	16
Block 7	12	26	11	49
Block 8	41	0	23	64
Block 9	0	13	0	13
Block 10	95	0	5	100
Block 11	29	26	0	55

Block 12	12	23	0	35
Block 13	0	0	67	67
Antal svar 210 (2019-01-15)				Total: 415

Sms-meddelandet till VIDA-deltagare som accepterat detta innehöll en kortfattad hälsningsfras och information om möjligheten att välja enkätspråk samt en klickbar länk till själva enkäten på önskat språk (svenska, engelska, arabiska, somaliska, dari eller tigrinja). Enkäten hade översatts från svenska av medarbetare vid studieförbundet Medborgarskolan. Frisvaren som inkom på andra språk än svenska och engelska översattes av studenter vid Ersta Sköndal Bräcke högskola.

Metodkommentar

För att kunna förmedla först information om följeforskningen och därefter den webbaserade enkäten till VIDA-deltagare som så medgivit behövde följeforskarna ha tillgång till deras mobilnummer (inga andra personuppgifter behövdes). Samtliga VIDA-deltagare har en mobiltelefon - det var en förutsättning för att kunna erbjudas en VIDA-aktivitet. Kontantkortstelefoner antogs vara allra vanligast eftersom många VIDA-deltagare lever med föränderliga bostadsförhållanden, saknar fast inkomst och därför kan ha begränsad möjlighet att teckna mobilabonnemang eller tillgång till fast telefoni. Mobiltelefonnumren fanns hos VIDA-projektets föreningssamordnare, vilka också utgjorde kontaktlänkar mellan de nyanlända, föreningslivet och den myndighet som var aktuell i varje enskilt fall (Arbetsförmedlingen eller kommunen). Föreningssamordnarna fick lämna ut telefonnumren för följeforskningens syften.

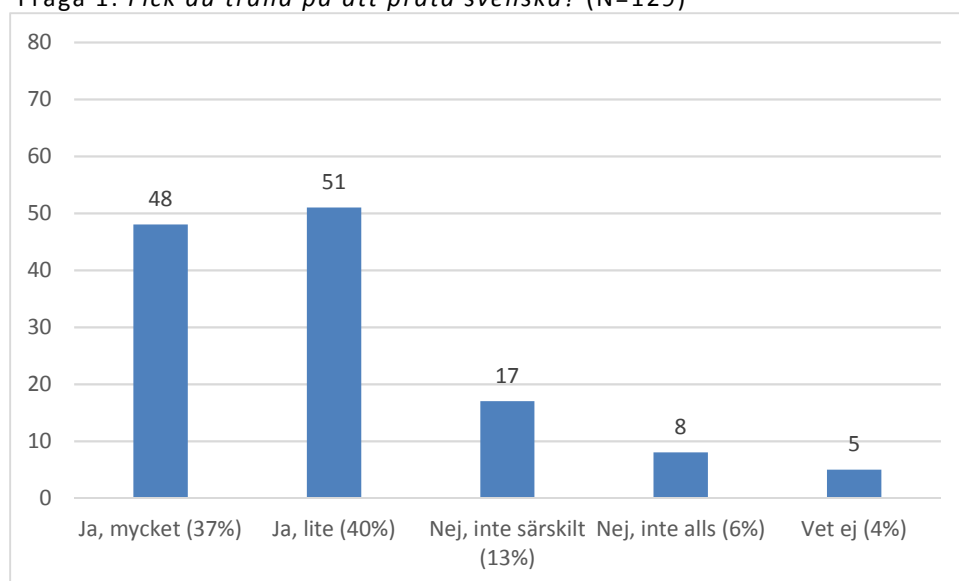
Endast följeforskaren och forskningsassistenten har haft åtkomst till enkätsvaren i insamlad form. Enkätsvaren har bearbetats utan kodnyckel. Det går inte att koppla specifika mobiltelefonnummer till specifika enkätsvar. Inga personuppgifter kan därför spåras. De telefonnummer som följeforskaren förfogar över raderas efter genomförd avrapportering.

Som framgår var antalet deltagare som nåddes av enkäten beroende av hur många telefonnummer som förmedlades till följeforskarna av föreningssamordnare/projektledare i de tre noderna i VIDA-projektet.²⁷ I början av datainsamlingen var svarsfrekvensen låg, möjligen på grund av att deltagare i dessa block fick enkäten relativt lång tid efter att ha genomfört och avslutat sin VIDA-aktivitet (och lämnat samtycke till att bli kontaktade av följeforskare). Det är inte möjligt att i efterhand urskilja hur många som har svarat i respektive block, men andelen inkomna svar ökade efter hand. En tolkning är att detta beror på att enkäten senare under projektet togs emot i en ur deltagarnas synvinkel mer rimlig anslutning till aktivitetens avslutande.

²⁷ Datainsamlingen av webbenkäter skulle ha avslutats 181231 men förlängdes två veckor p.g.a. en kraftigt försenad leverans av brev med telefonnummer till VIDA-deltagare från en av noderna (Väst). Ytterligare en försenad försändelse medförde att enkätmaterialen blev mindre än planerat: Brevet som var stämplat som mottaget av PostNord 181128 levererades först 190118, alltså efter att enkäten stängts och sammanstälts.

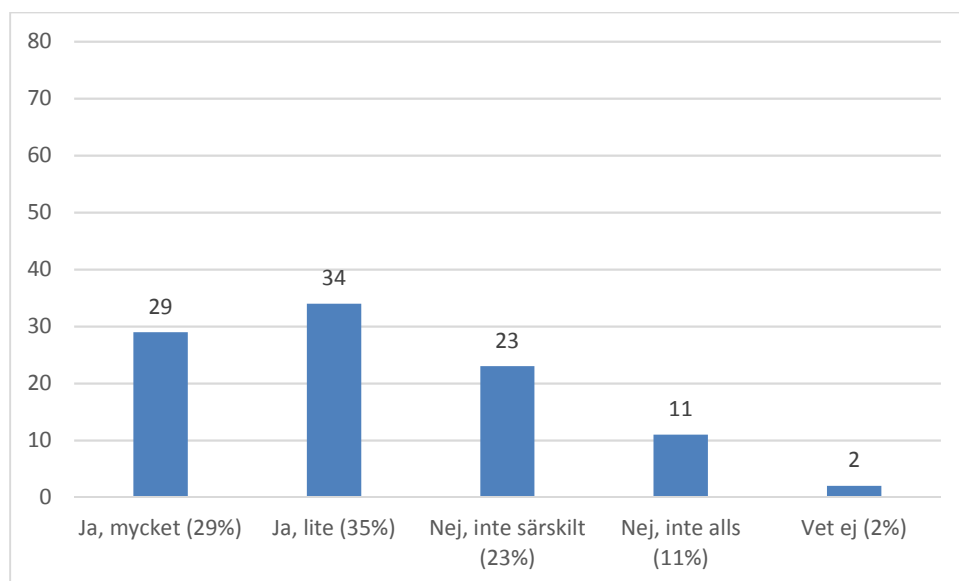
Webbenkätfrågor Vida-survey och -svarsfördelning, 190115. Diagram 6 – 11.

Fråga 1: *Fick du träna på att prata svenska?* (N=129)

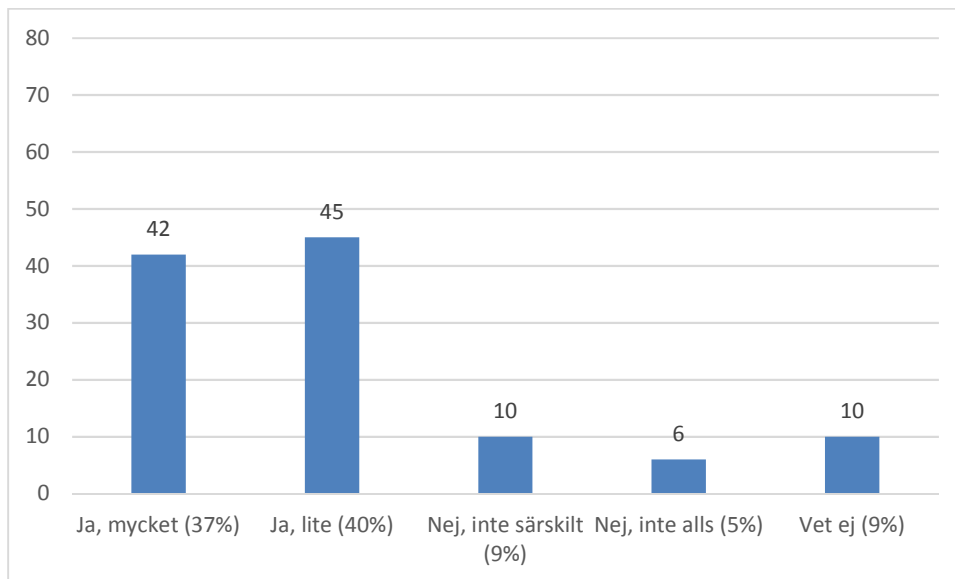
Svarsfrekvens: 31,1%

Fråga 2: *Lärde du känna nya människor?* N=99

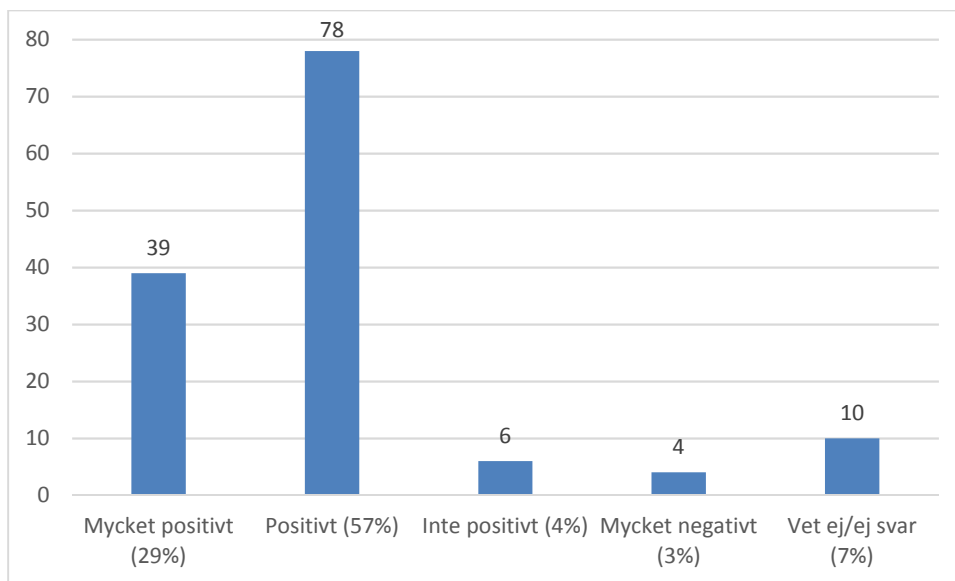
Svarsfrekvens: 23,8

Fråga 3: Känner du att aktiviteten har fått dig att må bra? N=113

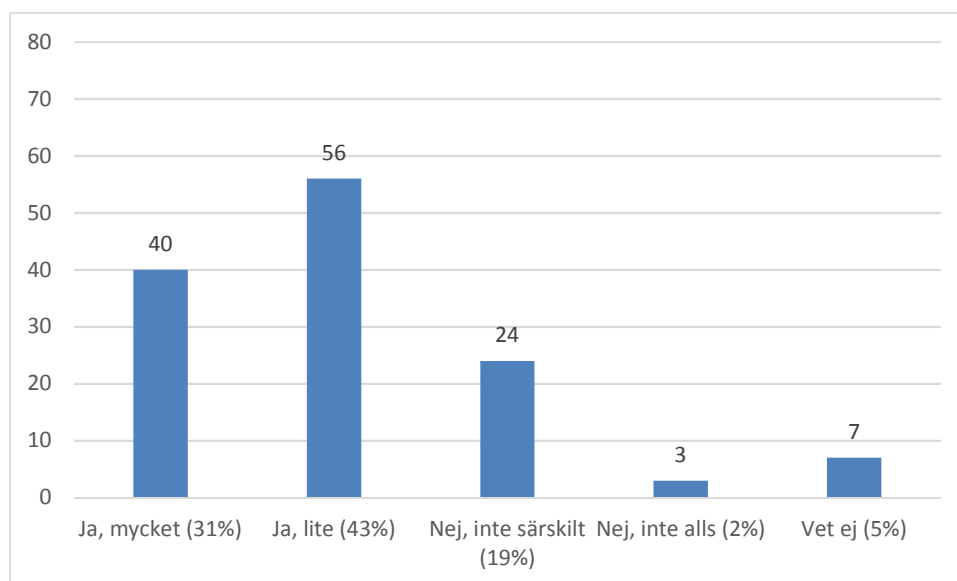
Svarsfrekvens: 27,2%

Fråga 4: Vad tyckte du om att få göra en aktivitet i din plan? N=137

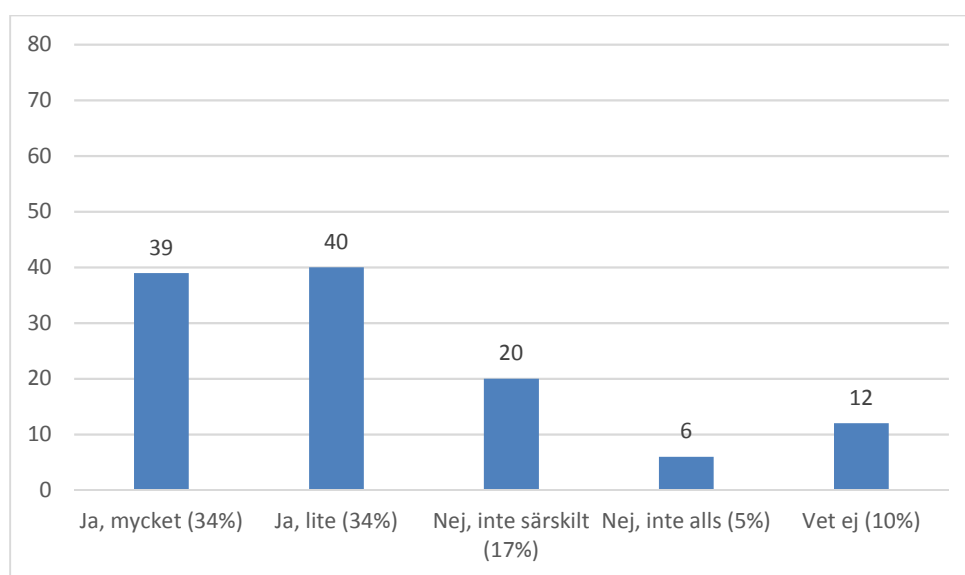
Svarsfrekvens 33,0%

Fråga 5: Kände du dig delaktig i att välja aktivitet? N=130

Svarsfrekvens: 31,3%

Fråga 6: Tror du att den här aktiviteten kan hjälpa dig till arbete? N=117

Svarsfrekvens: 28,2%

Fokusgruppintervjuer med VIDA-deltagare

Syftet med fokusgruppintervjuerna var att ge VIDA-deltagare möjlighet att utveckla samma teman som aktualiserades genom webbenkäten utifrån personliga erfarenheter, tankar och synpunkter.

Metod

Kvalitativ undersökning i tre steg, baserad på fokusgruppsintervjuer med VIDA-deltagare. En kort tid efter att VIDA-deltagare hade avslutat sin aktivitet erbjöds ett drygt hundratal slumpvis utvalda deltagare, som medgivit att kontaktas, att medverka i en fokusgruppintervju.

ÖVERSIKT 2. Intervjuer med deltagare i VIDA-projektet

DATUM, NOD	INBJUDNA, antal	INTERVJUPERSONER FOKUSGRUPP, antal (inom parentes totalt antal deltagare som kom till intervjun)
November 2017, Väst	5	5 (varav en individuell)
Mars 2018, Stockholm	29	6
April 2018, Nordost	17	- (4)
April 2018, Väst	11	1
November 2018, Nordost	18	2
November 2018, Alla	30	2 (3)
November 2018 Väst <i>uppföljning</i>	5	1 (telefon)
DELTAGARE I FOKUSGRUPPINTERVJUER	116 inbjudna	16 deltagande (15 män, 1 kvinna)

Erbjudandet nådde deltagarna genom ett sms i mobiltelefonen som även innefattande information om fokusgruppsintervjun och kontaktinformation till följeforskaren. Deltagare som valde att kontakta följeforskaren som svar på detta sms fick ytterligare information om följeforskningen om de så önskade, varefter de beslutade om eventuellt samtycke till att delta i fokusgruppintervju. Sammanlagt kunde sex intervjuer genomföras med totalt 16 deltagare (två intervjuer genomfördes individuellt, varav en på telefon).

Fokusgruppintervjuerna tog c:a två timmar. De ägde rum i neutrala lokaler, hos studieförbund, på bibliotek och i boende för nyanlända. De spelades in på band för att kunna transkriberas och analyseras. När fokusgruppdeltagarna kom till intervjulokalen upprepades informationen om följeforskningen muntligt och skriftligt. Innan intervjun påbörjades intygade deltagarna skriftligt att de hade förstått informationen, att de samtyckte till att delta i en bandinspelad fokusgruppintervju, att de när som helst kunde återkalla sitt samtycke samt att deltagandet inte påverkar kontakten med föreningsliv eller myndigheter. Följeforskaren underströk även betydelsen med ett förtroendefullt samtalsklimat genom att det som skulle komma fram och diskuteras inte förs vidare utanför fokusgruppen.

Alla VIDA-deltagarna som kom till/medverkade i en fokusgruppintervju fick som tack presentkort på två biobiljetter.

Metodkommentar

Fokusgruppintervjuerna med VIDA-deltagare sattes samman för syftet att kunna intervjua 4-8 deltagare samtidigt. I praktiken visade det sig vara omöjligt att i förväg veta hur många som skulle komma: Personer dök upp som inte hade svarat på inbjudan, andra tackade ja men kom ändå inte. Det var förhållandevis få som hörsammade inbjudan att intervjuas, både med tanke på antal VIDA-deltagare i projektet (620 matchade personer) och antal deltagare som valt att påbörja webbenkäten (210 personer). En av de planerade intervjuerna kunde inte genomföras eftersom ingen av de fyra som anlände till intervjulokalen bedömdes kunna tala svenska (eller engelska) i tillräcklig grad för att medverka. De tycktes ha uppfattat inbjudan till intervjun

som en anvisning och det gick inte att säkerställa att de var införstådda med den planerade intervjuens syfte och utformning.²⁸ Utifrån både konkreta och forskningsetiska hänsyn fattades beslutet vid sittande bord att inte försöka genomföra denna intervju. Efter detta lades två intervjutillfällen därefter till utöver de från början inplanerade: En fokusgruppintervju som ersättning för den intervju som inte gick att genomföra av språkskäl och en fokusgruppintervju med inbjudna deltagare från alla tre noderna.²⁹

Svårigheterna att motivera deltagare att komma till intervju ska kontrasteras mot klimatet i de intervjuer som faktiskt genomfördes. En trög start, med avvaktande deltagare, vändes till ofta intensiva samtal med utbyten av erfarenheter och förtroenden. De två intervjutimmarna gick fort och det var flera som dröjde sig kvar för att fortsätta samspråka med varandra och följeforskaren. Ur en fokusgruppintervju:

Intervjuaren: *Vad var det bästa med Vida?* Deltagare: *Att vi fick träffa och prata med dig!*

Samtliga intervjupersoner tackade ja till att kontaktas igen, om det skulle bli aktuellt med uppföljande intervjuer.

Fokusgruppintervjuer med representanter för medverkande föreningar och myndigheter

Denna del av materialinsamlingen rörde fokusgruppintervjuer med medverkande i deras egenskap av representanter för antingen det civila samhällets aktörer (föreningslivet) eller myndigheter inom samverkansprojekt VIDA (Arbetsförmedlingen eller kommunen). De två kategorierna intervjuades var för sig efter inbjudan som förmedlades av VIDAs projektmedarbetare (föreningsamordnare). Tio föreningsaktiva och tre myndighetsrepresentanter medverkade i fokusgruppintervju.

ÖVERSIKT 3. Intervjuer med föreningsaktiva och myndighetsrepresentanter i VIDA-projektet

DATUM	Antal / representant för vilken aktör
November 2017	5 (föreningsliv)
November 2017	3 (myndigheter)
November 2018	5 (Föreningsliv)
TOTALT	13 (6 män, 7 kvinnor)

Skriftlig information om intervjuerna förmedlades i förväg dels via anslag på Länsstyrelsens interna webbplats för Vida-projektmedverkande, dels via mail från följeforskaren efter att

²⁸ Av praktiska skäl gick det inte att ha tolk med vid intervjuerna: Följeforskaren visste inte i förväg vilka språk de inbjudna deltagarna talade utan behövde förlita sig på att de som tagit emot sms med inbjudan (på svenska) också förstod sammanhanget.

²⁹ Tilläggsansökan inlämnades till AMIF i augusti 2018 avseende två tillkommande fokusgruppintervjuer: En med högst sex nya deltagare från alla tre noder, en med ytterligare föreningsaktiva. Ansökan beviljades och intervjuerna genomfördes enligt plan.

kontakt medgivits. Två intervjuer genomfördes i anslutning till en intern Vidakonferens, i neutrala konferenslokaler. En intervju genomfördes i studieförbundet Medborgarskolans lokaler.

Även dessa fokusgruppintervjufrågor utgick ifrån målformuleringarna för projekt Vida. De rörde frågeställningar som hur de medverkande ser på samverkan mellan föreningar och offentliga organisationer (myndigheterna) inom ramen för VIDA, liksom hur man ser på projektets möjlighet att främja nyanländas etablering och integration på arbetsmarknaden och i samhället. Intervjuerna spelades in på band, transkriberades och analyserades av följeforskaren. De berörda i dessa fokusgruppintervjuer medverkade inte som privatpersoner och förväntades inte berätta om några personliga upplevelser utifrån en potentiellt utsatt position. Därför bedömdes inte dessa fokusgruppintervjuer som lika forskningsetiskt känsliga som intervjuerna med VIDA-deltagare.

BILAGA 2. FRISVAR I WEBBENKÄTEN TILL VIDA-DELTAGARE

Vad tyckte du särskilt mycket om med VIDA-aktiviteten? Svara med egna ord!

Vad tyckte du särskilt mycket om med VIDA-aktiviteten? 64 VIDA-deltagare valde att med egna ord uttrycka vad de tyckte särskilt mycket om med VIDA-aktiviteten. Svaren handlar om att uppskatta både bemötandet i föreningen och aktiviteten i sig. Andra positiva värden som aktualiseras rör såväl möjligheten till personlig utveckling som i all enkelhet glädje över att få göra någonting roligt:

1	De är bra
2	Great!
3	Jag tycker att det är jättebra!
4	Idén verkar jättebra
5	Effektiviteten
6	Bra
7	Dom respekterade våra behov och intressen
8	Det var bra planerat
9	Jag tyckte om VIDA aktiviteten för att fokuserade på att finna individuell lämplig aktivitet och faktiskt lyckades de hitta lämplig aktivitet åt mig och därför tackar jag er mycket och hoppas att det upprepas.
10	Allting
11	Seriositet vid åtgärd
12	Entusiasm
13	Tränaren är så snäll
14	Allting
15	Delaktighet
16	Det var bra!
17	Jag tyckte om aktiviteterna
18	Vänliga
19	Uppmärksamhet och omsorg och medmänsklighet
20	De anställda var mycket stöttande och trevliga
21	Spela piano
22	Dansa och simma
23	Jag tyckte jättemycket om att simma
24	Laga ny mat och lära andra laga mat
25	Aktiviteterna
26	Att fotografera
27	Sömnad, fotografering, rita
28	Det fanns datorer
29	Jag njöt mycket av simningen
30	Sport
31	Musik
32	Tränarna har väldigt hög kompetens och erfarenhet och de gjorde sitt bästa för att vi ska lära oss
33	Att få träna svenska
34	Att få träffa nya människor
35	Att ha roligt tillsammans med en grupp människor/vänner

36	Att upptäcka nytt och utveckla min potential
37	Träffa vänner
38	Bra att få lära sig nya saker, underbart som rekreation
39	Att träffa nya människor och dela erfarenheter var det allra bästa
40	Det som är annorlunda med VIDA är att det hjälper en att socialisera. Jag har lärt mig nya saker som kommer att komma till pass när jag söker jobb/ i mitt kommande arbete
41	Det är ett program som hjälper mig att träffa svenskar och komma ut i samhället, och som hjälper mig att träna svenska. Det är värdefullt
42	Det som jag gillade med VIDA var att träffa människor och att de fysiska aktiviteterna är bra för hälsan
43	Träffa andra människor och utväxla tankar och idéer
44	Yoga hjälper mig att hålla formen
45	Att lära mig sport
46	Gruppaktiviteten var rolig och regelbunden
47	Jag tycker om att studera och lära mig nya saker
48	Jag träffade många nya personer. Det var kul. Prata svenska
49	Fotboll och om det finns andra aktiviteter önskar jag att ni erbjuder mig det
50	Lära känna nya människor
51	Älskar att träffa nya vänner
52	Aktivitet hjälper till med integrering och lära sig det svenska språket och lära känna nya människor
53	Gör en frivillig aktivitet och träffar nya människor och hjälper att integrera sig i samhället och förbättra språket
54	Jag kunde lära mig en ny sport och tränade lite på att prata det svenska språket
55	Det kopplar människor på ett socialt sätt
56	Social och fysisk aktivitet
57	Lära något nytt
58	Jag har lärt mig någon som jag önskade mig länge förut
59	Vänliga människor
60	Att väcka hoppet hos människorna
61	Att träffa människor som kan hjälpa till att hitta jobb
62	Att träffa nya kompisar
63	Träffa nya människor
64	Social delaktighet och gemensamt arbete

Vad tyckte du inte om med VIDA-aktiviteten? Svara med egna ord!

51 svar, tentativt kategoriserade enligt följande:

- A. Förväntningar har inte infriats (6 SVAR)
- B. Missnöje med praktiska arrangemang runt aktiviteten (11 SVAR)
- C. Missnöje med innehållet i aktiviteten (6 SVAR)
- D. Positiva svar, inklusive önskemål om mer (28 SVAR)

A. FÖRVÄNTNINGAR PÅ AKTIVITETEN HAR INTE INFRIATS
Jag hittade inte jobb
Jag gillade inte att dom som informerade om aktiviteterna inte förklarade särskilt bra att i visa aktiviteter kommer du att vara ensam och inte alls träffa en massa andra människor. Det beror på vilken aktivitet du väljer. Dom fick det att låta som om bara du väljer något, så kommer du att träffa en massa folk.
Jag gillade inte att den inte var lika intressant som dom fick det att låta
Det finns svårigheter i kommunikation på grund av skillnad på nivå
Jag tyckte inte om den
Att inte prata med andra
B. MISSNÖJE MED PRAKTISKA ARRANGEMANG RUNT AKTIVITETEN
Förändring av planerad tid
Vissa aktiviteter skulle passa bättre på helgen
Aktiviteten var för långt bort
Jag gick till en aktivitet men det var väldigt långt bort och jag har familj och barn och de ville gå men problemet är att simhallen är väldigt långt bort
Jag har inte tid för aktivitet
Tiden passade mig inte så bra
Vissa barn var äldre än mina barn och min dotter är liten och har autism och jag fick inget ut av det
Tiden passar inte
Tiden för sent
Att det bara finns en person som övervakar föreningen räcker inte
Tiden
C. MISSNÖJE MED INNEHÅLLET I AKTIVITETEN
Brist på aktivitetsvariation och kontinuitet
Aktiviteten var svår
Aktiviteten
Laga mat
Att laga mat
Microsoft excel-kursen
D. POSITIVA SVAR PÅ FRÅGAN, allmänt
15 svarar: "Ingenting"/"inget" på frågan "Vad tyckte du inte om"
Det fanns ingenting där som inte var bra
Inget var dåligt, allt var jättebra
Det var inget som jag inte gillade
Önskar mer
Tiden för kort
Aktivitet en gång i veckan bara
Vi kan inte göra två aktiviteter samtidigt
Kort tid och få dagar i veckan
För kort träning
Bara för en gångskull önskar jag att aktiviteten fortsätter till slutet
Det var tråkigt att höra att vi ska sluta med fotografi :(Och jag vill gå one more time snälla
Aktiviteten är bara 8 gånger per månad
Det finns bara en dag om veckan. Det blir bättre om man har mer dagar om veckan.
Det var för kort tid

Övriga kommentarer? Svara med egna ord:

35 svarspersoner valde att lämna en övrig kommentar. I en enkät formulerades en fråga under "Övrigt": "Jag vet inte vem som registrerade mig för att gå det här programmet?"

För redovisningen i det följande har frisvaren under "Övrigt" indelats tentativt i kategorierna *tack/positivt* (17), *önskemål/förslag* (13), *missnöje* (4). Innehållet i svaren överlappar delvis varandra. Exempelvis kan missnöje anas bakom formuleringar i termer av önskemål.

	TACK, POSITIVT	
1	Det var väldigt hjälpsamt, tack så mycket!	
2	VIDA var jättebra! Och om jag kunde få ett liknande jobb så skulle det vara ännu bättre!	
3	Det var jättebra och hjälpsamt, om jag får möjligheten så vill jag fortsätta i den här föreningen	
4	Jag föreslår och vill att ni fortsätter med Vidaprogrammet, eftersom det är mycket hjälpsamt!	
5	I have no suggestions and no comments were good questions and I thank you very much for the advancement of our youth, you serve a world of thanks and thanks	
6	Allt är bra!	
7	Perioden var kort och tack så mycket för er ansträngning med vänliga hälsningar	
8	Tack Vida!	
9	Tack så jättemycket för att ni är intresserade!	
10	Jag vill veta vem som göra den här project och tacka honom så mycket	
11	Tack så mycket för denna aktivitet	
12	För mig tycker jag att VIDA är en bra ide och jag hoppas att fortsätta med VIDA i framtiden	
13	Jag önskar att idéen fortsätter och att hitta andra aktiviteter	
14	Det är en briljant idé för nyanlända och det hjälper med att förminska stress samt integrering i det svenska samhället	
15	Tack	
16	Aktiviteten VIDA är väldigt bra	
17	Allt som har med VIDA att göra verkar fantastiskt	

	ÖNSKEMÅL/FÖRSLAG	
1	VIDA var jättebra, men jag önskar att det kunde fortsätta och permanentas eftersom det kan hjälpa oss till ett yrke och att utveckla oss	
2	Jag vill lära mig med dator	
3	Jag skulle älska att få simma mer	
4	Jag vill jobba inom min yrkesprofession	
5	Jag vill träffa samma personer varje gång	
6	Jag vill gå till simbassängen med mina barn men det ska vara nära där vi bor	
7	Hjälp med tolk	
8	Jag vill öka antalet timmar på aktiviteten	
9	Mera tid	
10	Jag önskar få utskick om aktiviteter	
11	Flera av sådana aktiviteter	
12	Det skulle vara trevligt om det fanns någonting för barnen att göra medan mammor gör sin aktivitet	
13	Jag önskar att jag lär mig snabbt och börjar jobba	

	MISSNÖJE	
1	I think It was good a opportunity if it was done in a better way. Because in the meeting they spoke about how these activities would involve many people but it was a different experience. It felt like it was rushed and it was unplanned in a fitting manner. When I had an issue with the activity and spoke with the person who helped me join this program, he didn't even know who was running the activity and couldn't be of help whatsoever. They also didn't give us a list of the available activities, it would have helped us in knowing which activities are there instead of everytime a person chooses they would say oh we don't have that until we choose one that is actually in there. So in the end it seems like they were not ready for the most part. They only prepared well in some activities	
2	Fin och suverän idé men jag önskar att det finns aktiviteter som gynnar och främjar integration och förminskar avståndet mellan deltagarna	
3	Deltagargruppen var stor	
4	För sent svar	